Poštarina plaćena u gotovu:

NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI

NOUVELLE REVUE
de vie religieuse et intellectuelle

Izlazi 6 puta na godinu. Cijena D 60. Za đake D 30. Za inozemstvo D 75. Uprava: Franjevački samostan Makarska. Nova Revija paraît six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 3 Makarska 1933 God. XII

SADRŽAJ:

Str.

Dr. Fr. Krsto Kržanić: Vitez katoličke kulture 145—164
Fr. Ignacij Radić: „Stanje općenite krize". 165—172
Dr. Fr. Teofil Harapin: Kriza civilizacije. 173—185

KULTURNI POGLEDI

Kriva metoda u obrani kršćanske vjere. — Projekt o 40-satnom radnom tjednu. — Misli kard. Faulhabera o dužnostima države i građana. — Savremena socijalna pravda. — Novo lice teologije metafizike i vjere. — Zašto nema mira među narodima? — Novi tip vjerske više škole za svjetovnjake. — Grbovi Jugoslavije. — Filogenija i povijest čovjeka. — Organizirana katolička mladež u Njemačkoj. — Učenjak užiže kandilo pred kipom Krista Kralja. — U čemu je naš Uskrs? — Današnji teosofi o H. P. Blavatskoj i teosofiji. — Krivi i kobni nazori u seksualnoj etici. — Kritika Ivana Androvića Pjesme nad Pjesmama. — Stroj i čovjek.
186—216

Književni pregled
217—225

VJESNIK

Ilijić Stjepko kao književnik. — Prof. Pivčević don Ivan, historik Poljica i glagolačkog bogoslužja. — Smrt M. P. O. Vendelina Vošnjaka. — Smrt Don Ivana Prodana. — Kurs kršćanske filozofije u Pragu. — Narodna i vjerska svečanost u Slovačkoj. — Češki katolici i protuvjerski školski priručnici. — Neuspio protuvjerski nacrt švajcarskih bezvjeraca. — Pedeseta godišnjica liječničkog društva sv. Luke. —
226—229

CHRONICA

50us anniversarius unionis scholarum in provincia Bosnae argentinae. — Minus rectus agendi modus cum graecocatholicis. — Annus Sanctus in ecclesia orthodoxa serbica. — 229—232

NOVA REVIJA

God. XII Makarska 1933 Broj 3.

Dr. Fr. Krsto Kržanić — Sinj

Vitez katoličke kulture

— Prigodom 25-godišnjice svećenstva O. Gemellija —

RE'SUME'. — *Le R. P. Gemelli et la civilisation catholique contemporaine.* — Aujord'hui règne une crise morale et intelectuelle sans pareille dans l' histoire. Le R. P. Gemelli est un vrai apôtre intellectuel dans le monde contemporain. Etant prêtre il a vu l' échec de toutes les attaques contre l' Eglise du Christ. Apôtre du Christ il a gagné des millions d' hommes à Dieu. Défenseur infatigable de l' Immaculée, il s' est engagé spécialement pour les faits de Lourdes. Dans ses travaux et dans ses ouvrages, qui sont très nombreux il ne cesse d' accentuer et de propager les principes de la „philosophia perennis". Il a fondé l' Université catholique de Milan ainsi que plusieurs revues qu' il rédige. Il est infatigable dans la propagation des idées et de la civilisation catholique. Le P. Gemelli est un autre Mercier, qui touts les deux, ont travaillé pour leurs pays et pour le monde tout entier.

Katolički je život bogat velikim pojedincima, jer je plod ljubavi propetog Otkupitelja. Krist je unaprijed kazao da će premda Ga za života svak ostavi, kad na oltaru svoga Križa Kalvariju posvjedoči Ljubav svojeg Srca prema čovjeku, poslije tragedije na Veliki Petak, neodoljivom snagom Sebi privlačiti velike duše i plemenita srca. Tako je i bilo kroz svih 19 vjekova Otkupljenja. Što su kritičnije bile prilike, što su crnja bila vremena, što je očajniji bio javni društveni i međunarodni život, to je nebo sijalo jače duhove po katoličkoj njivi, koji su neslomivom snagom svoje bogodane ličnosti širili Istinu i Dobro protiv laži i zla. Sveci, apostoli, požrtvovni, smioni odvažni i samoprijegorni pojedinci bili su inteligentna sredstva, puna volje i inicijative, u nevidljivoj ruci Providnosti, koja i iz najslobodnijih čina, dobrih i zlih, ostvaruje u vremenu vječni plan više Volje.

Moralna kriza čovječanstva.

I danas proživljujemo jedno od najnemilijih časova povijesti. Izgleda da je danas takva i tolika napetost u dušama pojedinaca, u društvenom životu i međunarodnim odnošajima da je sudar društvenih i narodnih sila neminovan, iza kojeg će, bojim se, ostati opće — rasulo. Rijetko je kad u povijesti bilo kritičnijih epoha, jer je pojedinac pojedincu, klasa klasi i narod narodu postao — vuk. Iz privatnog i javnog života istrgnut je temelj Kristova morala, i moderni čovjek bez obzira na ikakav obzir guši se u blatu, jer je ispao iz sfere nadnaravnog života. Lažni učitelji sa katedra prodavaju, bez ikakvih skrupula, najprotuslovnije teorije o sreći čovjeka, koju jedino daje Onaj koji je čovjeku — Sebe dao. Jer je pokvaren mozak, jer je gnjila glava, jer je moderni čovjek zadojen krivim idejama, on nije kršćanin, on je vuk, i stoga, tek što smo iz groznog rata izišli, nad ponorom smo još groznijeg, još strašnijeg.

Intelektualni apostolat o. Gemellija.

Veliki duhovi vide kud moderni svijet srlja kad se udalji od Krista. Oni svojom snažnom ličnošću, kulturnim apostolatom idu za tim da ozdrave glave, očiste mozgove, prosvijetle svetim Kristovim načelima umove, jer u tom vide put preporoda Evrope i svijeta. Jedna od najmarkantnijih ličnosti u današnjem katoličkom svjetskom životu uopće, a u talijanskom napose, koji čitavim svojim bićem, neukrotivom energijom, providnosnim inicijativama, intelektualnim apostolatom vodi ofenzivu u velikom stilu protiv modernog čovjeka i lajičkog društva jest *glasoviti talijanski konvertit-franjevac o. Gemelli*. Čitava je Italija prošlog ožujka slavila 25-godišnjicu njegova svećenstva, jer čitava kat. Italija u nj s ponosom upire oči, s pouzdanjem slijedi velikog učitelja, kao što pred nekoliko godina u borbi protiv materijalističkog pozitivizma, tako danas protiv ateističkog idealizma u formi Gentileova aktualizma i Croceova estetizma .

Pred kratko je vrijeme o. Gemelli izdao jedan novi svezak: „Idee e battaglie per la coltura cattolica", u kojem je sintetiziran njegov idejni apostolat za afirmaciju katoličke kulture. Njegove su ideje i borbe zajednička svojina i dragocjena baština svih katolika svijeta, jer je o. Gemelli svojim intelektualnim apostolatom i utjeha i snaga i ponos svih katolika. Ideje za koje se do iscrpljenja

svojih fizičkih sila neslomivom energijom i superiornom inteligencijom zalaže i borbe koje kroz 25 godina apostolata neumorno vodi — *katoličke su borbe za katoličke ideje, koje su universalne, jer su Kristove, a Krist, kao što je Kralj pojedinaca i naroda, tako je Kralj duhova i umova.* Ispravno piše Gemellijev biograf Pio Bondioli da on kao učenjak, šef talijanske Neoskolastike, osnivač prvoklasnih filozofsko-apologetskih smotara, nakladnik velikog stila, oštroumni polemist, jaki žurnalist, osnivač i Rektor Universe Srce Isusova, skrupulozni profesor i plodni pisac ne pripada ni sebi ni svojem franjevačkom redu ni Universi... njegov gigantski rad „trascende la sua persona ed è gloria e patrimonio della società e della Chiesa" (Il P. Agostino Gemelli, Milano 1926, str. 138).

Gemellijev srebreni svećenički jubilej.

O. Gemelli je 14 marta slavio svoj srebrni svećenički jubilej. Prigodom ovog njegova svećeničkog goda prelazimo preko njega kao službenika oltara, da ga promatramo u povijesnoj perspektivi prvog četvrta XX vijeka, koji je pun nemira, prevrata, trzavica i borba. Kroz ovo 25 godina toliko se toga izmijenilo u međunarodnom i socijalnom životu, da su i život i misao dobili novu formu, tako da ovo kratko vrijeme više sadrži nego prije i čitavi vjekovi. Površni duhovi, lijeni umovi, pospane, trome duše ne vide u vrtlogu modernog života nevidljivu Ruku, koja sve vodi k jednom ultrakosmičnom cilju. Gemelli je kao svećenik mogao da kroz 25 godina apostolata promatra *s Kristova oltara, koji je uvijek najbolji opservatorij,* krasno zapaža sveuč. prof. *Olgiati* (Vita e Pensiero, III br. t. g.) ne samo transupstancijaciju kruha i vina u pravu Krv i Tijelo Kristovo već i da s te vječne Golgote motri neke vrste drugu pretvorbu — pretvorbu dnevnih činjenica u privatnom, javnom i međunarodnom životu, koje Providnost i protiv i mimo volje i znanja onih koji su ih slobodno i svijesno učinili vodi na poklon Kristu, koji je središte života i srce povijesti, jer je Kralj vjekova.

I duboko oko našeg jubilarca u kaosu socijalnog života, u gigantskoj borbi pojedinaca, klasa i naroda protiv Kristova Nauka, u luđačkom naporu čitavih bezbožnih država osobno protiv Njega-Otkupitelja otkrilo je svijetle i tamne crte na golemom kvadru života; Dobro i Zlo živo i žilavo, uporno i nepopustljivo, ustrajno i prkosno rvu se, lome i bore da izađe grandioznija sli-

ka konačnog triumfa Krista Gospodina. Nije život, veli o. Gemelli, bez smisla; nije ni moderni nemoralni i bezbožni život bez značenja: *Krist pripušta, da se valovi iz mora života propinju, da dokaže nerazorivost svoje Crkve, da se bijes bezbožaca u pjeni nemoći razbije o hrid njegova vječnog Prijestolja, koje i komunistički bezbožac i nehotice, dok ga niječe i ruši, pred čitavim svemirom priznaje, jer Ga ne može ni iz jedne duše da makne, a kamoli da Ga sa kraljevskog Prijestolja povijesti naroda obori.*

Apostol Kristovih ideja.

Nego, čim je o. Gemelli svojim velikim umom — u času obraćenja — otkrio veliku istinu koju je Augustin u „De Civitate Dei" opjevao, da je Bog konačni Pobjednik nad zlom, tad je začeo živu želju da bude apostol Kristov, da radi za triumf Kristovih ideja u životu protiv njegovih slijepih, obijesnih i nemoćnih neprijatelja.

U Rezzatu, blizu Brescije, gledao je kao mladi franjevački novica kroz sitni prozorčić svoje ćelijice nepreglednu brešjansku ravnicu kojoj se iz najdaljnjih dubina dižu nebotične prve alpske gore. Ta divna Božija priroda moćno je djelovala na mladu dušu, i on je odlučio da se sav preda u službu Bogu. Izišao je iz svijeta, u kojem je vidio toliko zla. Knjige su kvarile svojim nemoralnim ili bezbožnim sadržajem. Vidio je, kako su mizerno pali pred idolom lažne znanosti toliki intelektualci. Ujedno je, praveći dijagnozu moderne duševne trulosti, došao do zaključka, da je *moderno društvo gnjilo, trulo i bolesno, jer je preko krivog znanja naučilo da ne priznaje Boga.* Nema drugog lijeka, tako on zaključuje kao mladi novica, da ozdrave ovi moderni duševni slijepci već — *pravo znanje, da prosvijetli slijepe duše, koje će, kad vide istinu, planuti neodoljivom ljubavlju prema Otkupitelju.* Mislio je mladi novica da su to sanje, i radi njih se donekle kajao kao nad izgubljenim vremenom! Ali to nijesu bile sanje, to su bile misli velikog srca, koje će postati ideali apostola. Lijepo veli mons. Olgiati, da to nijesu bile sanje neiskusnog novice ni izgubljeno vrijeme mladog konvertite, već su bili mirisavi cvjetovi, koji će resiti oltar mladog svećenika.

Vjerske pobjede.

U Italiji su se za vrijeme Gemellijeve mlade mise po ulicama svih gradova i gradića upriličavale bučne godišnje manife-

stacije u slavu nesretnog Giordana Bruna. Masa je klicala u ime demokracije eksdominikancu iz Nole, koji je bio najsuroviji protivnik mase i preziratelj demokracije, a tražila je po trgovima Italije da se podignu lomače za spaljenje svakog vjerskog ideala i posljednjeg znaka kršćanstva u talijanskom životu! Gemelli je sa svojeg mladomisničkog žrtvenika slušao te mrske psosti, te paklene hule.

Buknuo je grozni rat. I Italija se, Italija garibaldinska i masonska okupala u krvi svoje mladosti. I o. Gemelli je na fronti. I na fronti je apostol, jer to je san njegova novicijata. Imao je genijalnu namisao da propagira posvećenje vojnika Srcu Isusovu. I okupio je uz pomoć vojnih kapelana *dva milijuna* vojnika koji su se prvog petka u siječnju 1917, pošto su se pričestili, Srcu Isusovu posvetili. Gemelli je na fronti osnovao i vodio: „L' Opera di consecrazione dei soldati dell' esercito e dell' armata d' Italia". Izdavao je na fronti i specijalni glasnik za vojnike. I tako ovaj apostol Srca Isusova na fronti, dok bombe praskaju i topovi riču, pomiruje zavađene jadnike s Bogom, koje su crveni agitatori za vrijeme mira zaludivali klicanjem nesretnom Giordanu Brunu. Milijunski broj posvećenih vojnika Srcu Isusovu plod je njegova svećeničkog apostolata: uspio je da vrati Kristu tolike duše, jer je jedini On snaga u — žrtvi i utjeha u — patnji. — — —

Nije to bilo samo u časovima straha i strepnje. Bio sam u Milanu 1926 g. O. Gemelli, kad se vratio s fronte, nastavio je svoj apostolat. *Svim svojim duševnim silama širio je čast Regaliteta Kristova: da je Krist Kralj duša, umova, srdaca, pojedinaca i naroda.* Radio je on, radili su njegovi najvjerniji suradnici. I uspjeh je bio sjajan. Poslije rata Milan je bio središte crvene najezde, bezbožnog Turattijeva socijalizma, ali je bio i Milan kardinala Ferrarija, socijalnog katoličkog rada. Pa dok su 1919—20 socijalističke mase bijesno bučile protiv Crkve, vjere i Boga, 1926 g. o. Gemelli nakon 6-godišnjeg upornog rada uspio je da u Milanu održi *I Kongres Kristova Regaliteta*, na koji su dohrlile stotine tisuća vjernika, a u euharističnoj procesiji kroz glavne ulice Milana, na koje se slila milijunska masa, Krist je prošao u triumfu. S balkona veličanstvene gotske katedrale *kardinal-Legat Laurenti*, a uza nj je bio o. Gemelli, podijelio je euharistični blagoslov: silna masa, koja je prekrila najveći i najkrasniji milanski trg pred Marijinim hramom (izgledao je ogromni mravinjak ljudskih gla-

va) pala je na koljena: grešnici su se kajali, u prsa udarali, pjevali i molili — oprost i blagoslov. Taj sam nezaboravni prizor gledao i uživao, jer je o. Gemelli ostvario i taj san, divan ideal svojeg svećeničkog srca — da pred Kristom na koljena javno i svečano pane masa vjernika.

Vitez Neoskvrnjene.

Mnogostruk je religiozni apostolat o. Gemellija. Svuda je probijao put, prvi je srtao u borbu gdjegod se radilo da zapriječi koje zlo, da širi koje dobro. Još kao mlad svećenik osjetio je silnu bol, *jer je masonerija u Italiji organizirala sramotni napadaj na Lurd. Kao Franjevac bio je, i morao je biti, vitez Marijine ljubavi. Kao učenik Franje, Bonaventure i Skota bio je, i morao je biti, borac Marijine slave.* Neustrašivo, smiono, ponosno je stupio na poprište kao liječnik stručnjak i kao ortodoksni apologet da brani Bijelu Gospođu s masabjelske hridi protiv neukusnog brbljavca Podreke, koji se skitao po čitavoj Italiji da govori protiv „prljavština lurdskog dućana", „contro le lordure della bottega di Lourdes". Gemelli je ustao na obranu lurdskih čudesa: propovijedao je i vjernicima i nevjernicima s prvih pulpita u Italiji, *da ima čudesa, da je Lurd sveto mjesto tih vrhunaravnih djela, da Gospa bezbožnoj, lajičkoj, poganskoj Evropi iz svojeg Lurda dovikuje da — živi Bog, da je Lurd živa apologija katolicizma.*

Sa svih strana framasonska, demoliberalna i socijalistička štampa sasula je klevete i pogrde na ovog Marijina viteza. A on nepomičan kao stanac kamen spremao se na odlučnu brobu. U bljutavim napadajima na Lurd i na o. Gemellija prednjačio je Podrekin „L' Asino", ali njegovo blagozvučno deranje nije smelo mladog borca, čiji je živi svećenički glas snažno i moćno širio i dokazivao istinitost i ljepotu lurdskih čudesa.

U to je vrijeme Gemelli bio član milanskog liječničkog udruženja „Associazione Sanitaria milanese", pa su ga njegovi bezbožni bolege materijaliste i pozitiviste ironično prozvali da je trgovački agent lurdske vode, „commesso viaggiatore dell' acqua di Lourdes". Pretsjedništvo ga je pozvalo, da se opravda pred *„tribunalom znanosti"*, jer da je svojim propovijedima i konferencama o istinitosti lurdskih čudesa osramotio znanstvenu ustanovu kojoj je član!! O. Gemelli se spremno odazvao pozivu. Bile su dvije javne sjednice. Pretstavnik je pozitivističke znanosti nijekao mogućnost čudesa i dokazivao da su i lurdska čudesa — *naravna, prirodna stvar!* Gemelli je iznio dva lurdska najmarkantnija čuda, onaj *De Ruddera i Tulesnin,* i *znanstvenim je putem dokazao da je nemoguće da se naravnim biološkim zakonima protumače, jer znanost nije kadra da porušena tkiva obnovi.* To je nemoguće naravnim silama, prirodnim zakonima. Budući da su dva spomenuta čuda očit pojav totalne instantane obnove porušenih organskih tkiva, samo ih je moguće protumačiti pripustivši mogućnost čudesa, pripustivši vrhunaravnu intervenciju u tok prirodnih pojava.

Milanski ondašnji liberalni list „Perseveranza", da se naruga o. Gemelliju, nazva ga Davidom usred pozitivističkih lavova. Tako je međutim i bilo. Pozitivistički su lavovi, mjesto pozitivnih argumenata, na oca Gemellija sasuli silu kleveta i zvižduka. Nemoćno su zavijali, ali nijesu bili kadri da obore pozitivne i znanstvene teze Gemellijeve, jer im, kako se jednom duhovito izrazio veliki Bourget, nije bilo moguće dokazati, da Kristovo Evanđelje može da zamijeni jedna kutija — pilula. I sam liberalni izvjestilac, poslije ovoga napetog dvoboja, iskreno je priznao da je mislio od o. Gemellija čuti ukočene dogmatičke teze, dočim je imao prigodu da čuje mirnog, logičnog, dosljednog izlagača, koji se drži prirodnih činjenica, pozitivnih podataka i sigurnih liječničkih utvrđenja, a njegovi su protivnici bili ukočeni pozitivistički dogmatičari mjesto mirnih i solidnih prirodoslovaca. Dr Filipetti, kad ga je u ime čiste znanosti o. Gemelli stisnuo o zid, pred čitavim zborom liječnika morao je izjaviti: *„Mi odbijamo Gemellijevo rješenje u ime naše — pozitivističke vjere!"*

I kad Gemellija najodličniji pretstavnici liječničke znanosti nijesu mogli da pobiju, i to u ime znanosti, kad nijesu mogli da obore nesavladivu snagu njegove argumentacije u javnoj diskusiji kroz čitavu noć, isključiše ga iz svojeg društva poslije nego je izdao: „La lotta contro Lourdes". Međutim je glas mladog Marijinog apologeta rastao, dok je on u svojem franjevačkom i svećeničkom srcu uživao da je dao — vjeran franjevačkoj marijanskoj tradiciji — što je najbolje mogao i znao za slavu — *Neoskvrnjene.*

Borac „vječne filozofije".

Kako je o. Gemelli, jer zastupa istinu, više puta otvorena čela i muškom slobodom pred kvantitativno nadmoćnijim protivnicima iznosio katolička kulturna načela, to mu se češće desilo,

da su ga nasilno ometali, napadali i — izviždali. Još god. 1909 na talijanskom filozofskom kongresu u Rimu pozitivisti su, sa apostatom Minocchijem i svojim pravnim teoretičarom Ferrijem, mjesto filozofskim argumentima napali o. Gemellija krilaticama o Ferreru i Galileju, dok je referirao o odnošaju filozofije i religije.

I za vrijeme bolonjskog filozofskog kongresa god. 1911, kad je Gemelli sa svojim drugovima stupio u dvoranu, veliki dio kongresista ga je pozdravio — *zviždanjem! A što ga imaju zvižduci sa — filozofijom? Kao da svirala može da nadjača mozak!* Ali o. Gemelli je ostao neustrašiv: šef talijanske Neoskolastike nije uzmaknuo! Stupio je u dvoranu, iz koje su ga htjeli zviždanjem istjerati, i mirno je čekao svoj red da održi predavanje o odnošaju znanosti i filozofije. (Isp. Bondioli, nazn. djelo, str. 48.)

Nije prošlo mnogo godina od bolonjskog kongresa i već su Darvinovi majmuni gubili na berzi mode. Tipični je pretstavnik talijanskih pozitivista famozni Lombroso u svojim antropološko-kriminalističnim studijama širio pogubne ideje, kao i Morselli i Ferri, da se ima zamijeniti etika biologijom, a teološke sanje i metafizičke fantazije znanstvenom metodom, prema kojoj bi bili jednako abnormalni i genij i patološki tipovi. Gemelli je slavodobitno i definitivno pobio te pozitivističke apsurdne teze sa čisto znanstvenim aparatom prvi iznijevši dragocjene dokazane činjenice o hereditarnosti, atavizmu, degeneraciji i psihologiji delinkvenata. I mogao je poslije Lombrosove smrti da izda djelo pod simboličnim naslovom: „Funerali d' un uomo e d' una dottrina" — Sprovod jednog čovjeka i jedne nauke.

Drage uspomene iz Napulja.

Bilo je god. 1924 prigodom jubileja Napuljskog sveučilišta. Te se godine slavila i 600-godišnjica kanonizacije Tome Akvinskoga i 200-godišnjica rođenja Emanuela Kanta. Bio je internacionalni filozofski kongres. Sabralo se filozofa sa svih strana svijeta. Zagrebačko je sveučilište zastupao naš najbolji neoskolastični filozof, i kao filozofski sistematičar i kao filozofski kritik, dr. Stjepan Zimmermann, profesor na Strosmajerovu sveučilištu. Kao student milanske universe Srca Isusova bio sam prisutan i ja. I danas se vrlo dobro sjećam triju momenata velike važnosti s ovog kongresa

1) O. Gemelli, okružen masom prvih svjetskih filozofa, držao je svečan govor o filozofiji Tome Akvinskoga. Filozofi su ga, kako se i dolikuje tim aristokratima duha, slušali — pomnjivo, napeto, sa simpatijom. A u svojem je govoru dokazivao, kako čitava moderna filozofija od Descartesova subjektivizma, Hegelova fenomenalizma, Bergsonova intuicionizma i Blondelove filozofije akcije svojom ofenzivom protiv platonsko-aristotelovske skolastike nije bila kadra da obori filozofiju skolastičkog dualizma i realizma, što je u svojem izvještaju lojalno priznao i sam dopisnik „Berliner Tagblatta". Koliko se u dvadeset godina izmijenio onaj prizor iz Bologne!

2) Za vrijeme ovog kongresa o. Gemelli je u psihološkoj sekciji držao stručno predavanje, koje su posjetili mnogobrojni filozofi odobravajući njegovo spiritualističko izlaganje. Bio je dramatičan prizor, kad je neki stari pozitivista branio svoju tezu. Naprezao se da bar kako elektrizira filozofsku publiku za svoje stanovište. Ali svak ga je hladno slušao. Diže se o. Gemelli i svojom samo njemu svojstvenom snažnom riječju obori se na pozitivističku psihologiju koja ne priznaje — dušu kao supstancijalnog nosioca psihičkog života. Između velikog broja filozofa pretstavnik se talijanskog pozitivizma pokunjen bez riječi povukao, kad je o. Gemelli kao pobjednik povikao, da je pozitivizam već pokopan („Ormai è tramontato") u znanstvenom svijetu i kod ozbiljnih učenjaka, a pretstavnik je njemačkog Kantova udruženja klicao: „Bravo p. Gemelli!" Svakako velika razlika od onoga što je bilo na filozofskom kongresu u Rimu 1909 g!

3) I ovo je od velikog interesa, da se zna. Kongres u Napulju bio je početkom svibnja, kad običaje da se obnovi *čudo sv. Januara.* Jedna je od najljepših i najdražih uspomena mojega života — onaj dan kad sam svojim očima gledao, kako se na čudesan način krv sv. Januara iz krutog stanja pretvara u fluidno. Na kongresu u Rimu 1909 su pozitivistički filozofi dobacivali o. Gemelliju i čudo sv. Januara, da se narugaju skolastičnoj filozofiji. A 1924 *filozofi iz čitava svijeta* — i to ne samo katolički, to sam svojim očima vidio — *na stotine i stotine su došli da vide čudesno obnavljanje krvi sv. mučenika.* Kako je brzo zapala zvijezda bezbožnom pozitivizmu!

Agitator Katoličke Universe.

Još nešto. Kad je o. Gemelli pred 25 godina postao svećenikom, Italija je bila u socijalnom životu kolijevkom liberalizma, a u kulturnom pozitivizma. Javni i tajni napadaji na katoličke svetinje, crne klevete i gruba izrugivanja kat. istina i načela bili su na dnevnom redu. Talijanska sveučilišta, čeda državnog lajicizma, službeno su propagirala sve najapsurdnije teoretske zablude. Talijanski su intelektualci gledali u Crkvi prototip neznanja, sujevjerja i nazatka. Bilo je upravo strašno. U to vrijeme mladi obraćenik začinje svoje velike snove: ***preko znanja, preko sveučilišta, preko katoličke inteligencije rekristijanizirati Italiju.*** Nekršćansku, protukatoličku službenu Italiju, pogansku i pozitivističku, koja ga je u Rimu 1909 i u Bolonji 1911 g. izviždala, vratiti — istini, Kristovim načelima, to je bio ideal milanskog Franjevca. I on je svoj ideal počeo da ostvaruje.

Bilo je — Gemelli je tada bio mladi svećenik — god. 1907. Držao je na sastanku kat. akademičara govor: „Perchè i cattolici italiani debbano avere una loro Università". U svojem je govoru o potrebi jedne katoličke universe u Italiji potcrtao njezinu neodgodivu potrebu, jer su i talijanski katolici dužni da izvedu: „Una vera organizzazione scientifica" — ***pravu znanstvenu organizaciju***. Katolička je universa jamstvo da će apostolat katoličkih intelektualaca biti plodonosan. Poslije ovog rimskog referata, na nagovor svetog milanskog kardinala Ferrarija, govorio je o tom s belgijskim kard. Mercierom, ali je tada došao do zaključka da u god. 1907 nije moguće u Italiji još misliti o jednoj kat. universi, jer je liberalna država monopolizirala nastavu, jer su po srijedi nesavladive ekonomske poteškoće: u to doba bučnog, divljeg i surovog antiklerikalizma ne bi bilo dosta ni profesora ni studenata za jedan isključivo i radikalno katolički visoki znanstveni institut. Ipak, kao praktičan organizatorni duh, preporuči da se osnuje jedno katoličko znanstveno tijelo, koje bi sabralo katoličke sile, koordiniralo ih u radu i kanaliziralo za više katoličke ciljeve. I to se u ono mračno antiklerikalno doba ogromnoj većini katolika pričinjalo kao neostvariv san i lijepa poezija.

Poslužit ću se jednom dražesnom legendom, koju je sjajno izmislio prof. Olgiati. On pripovijeda, kao da je bio u raju, pa da je vidio, dok je o. Gemelli kao mladomisnik držao svoj rimski

govor, kako se sv. Franjo silno veselio. Tad se Svetac okrenuo Gospodinu i rekao Mu: „Vidiš? Moj redovnik Augustin nije kadar ni — sanjati. Oh, kad bi znao... On, baš on, kad do 25 godina bude slavio svoju 25-godišnjicu svećenstva, neće je slaviti u jednom čednom znanstvenom institutu, već u jednoj velikoj, lijepoj, umjetničkoj, veličanstvenoj universi, pri čijem će se svečanom otvoru (30—X—1932) sabrati četiri kardinala i 40 biskupa, i održat će procesiju, u kojoj će akademski senat, poslije kolektivne pričesti, u veličanstvu sredovječnih sveučilišnih toga slijediti Euharistijskoga Krista, a fakultetski će dekani nositi baldahin... Do 25 godina nesamo će opstojati, kao djelo mojeg redovnika Augustina, Katolička Universa već će je posvetiti Srcu Isusovu, a nad pročeljem veličanstvene zgrade sjat će se kip Krista Kralja... Gospode, reče sv. Franjo Bogu, dopusti mi da ovo šapnem u uho svome redovniku Augustinu"... Vele, da je Gospodin Bog sklonio Franju da odustane od svoje molbe, jer je brat Augustin i onako od silnog ganuća bio u suzama, dok je govorio svoju prvu sv. misu i u Rimu pričao svoj san o kat. universi, već da će mu On postepeno nadahnjivati korake, koje ima da učini...

Osnivač i urednik smotara.

Tako je i bilo. O. Gemelli je najprije 1908 osnovao „Rivista di filosofia neoscolastica", koja je reprezentativni organ talijanskih katoličkih filozofa. God. 1914 osnovao je ratobornu smotru „Vita e Pensiero", koja izlazi mjesečno. To je smotra za dnevna pitanja, ima apologetsku svrhu i pod vidom sredovječnih vječnih načela rješava sva dnevna goruća pitanja. Ona drži frontu iz šanca potpune i isključive skolastične filozofije, kako su je upotpunili i usavršili uz pomoć rezultata modernih pozitivnih znanosti evropski neoskolastici, protiv moderne pozitivističke i idealističke misli i protiv modernog lajičkog društva. Gemelli se sa svojim neoskolastičnim drugovima stavio na skolastično stanovište, jer je ždeđan jedinstvenosti i organičnosti znanja. Bunio se protiv fragmentarnosti moderne nepovezane erudicije: besmrtnom katoličkom idejom prožeo je sve probleme sadašnjosti da se uspješnije bori protiv poslijeratnog dionizijskog sensualizma i bezobraznog bezboštva, koje je nesretni Anatole France nazvao: „La belle empiétè".

God. 1920 Gemelli je osnovao i stručno glasilo za talijanske kat. svećenike: „Rivista del Clero Italiano". Svetri je smotre on osnovao, i svetri on, uz pomoć mons. Olgiatija, i uređuje. Svetri su smotre bile glasnik njegove odlučne volje da osnuje i katoličku universu, svetri su bile predradnja, uvod i priprava za ovo njegovo životno djelo, koje mu je kao svetu nadu i želju na smrtnoj postelji u baštinu ostavio veliki kat. sociolog G. Toniolo.

Ostvaren novički san.

I što je o. Gemelli pred 25 godina zamislio, to je i ostvario: god. 1921 otvorio je Katoličku Universu Srca Isusova u prisutnosti milanskog kardinala Rattija, budućeg Pape Pija XI, koji joj je u svojem govoru zaželio: „Vivat, crescat et floreat." God. 1924 uspio je da je njegovu universu vlada priznala i izjednačila u svim pravima s državnim universama. Kroz deset godina života svojeg sveučilišta o. Gemelli osniva nove fakultete i Višu pedagošku školu Marije Imakulate, ustanovljuje nove katedre, u Napulju drži glasoviti govor o Tomi Akvinskome, vodi 2—3 puta hodočašća profesora i studenata u Rim. Na filozofskom kongresu 1929 u Rimu sa svojim vjernim drugovima, vodi čitavu ofenzivu protiv idealista Gentileova i Croceova kova, svake godine organizira „Giornata universitaria" i kupi milijune dobrovoljnih doprinosa za svoju veliku prosjakinju: „La grande mendica", kako duhovito nazva Pijo Bondioli Universu Srca Isusova.

Napokon pred dvije, tri godine kupi za desetak milijuna lira „Ospedale Militare di San Ambrogio", nekadašnju cistercitsku opatiju, za novo sjedište universe, koje je puna uspomenâ Bramantova genija, ***i u kojem se on kao vojnik, pod uplivom svetog prijatelja Vika Necchija i današnjeg sasarskog nadbiskupa mons. Mazzotija — obratio.*** I ko bi sve izbrojio: njegov fenomenalni znanstveni, biološko-psihološki i publicističko-historijski rad iz svih područja života i rada. Čovjek se čudi nevjerojatnoj energiji, neslomljivoj volji, neukrotivom fizičkom naporu, neiscrpljivim inicijativama religioznog i znanstvenog karaktera, providnosnim naučnim institucijama, koje sije iz svojih širokih franjevačkih rukava, da se svak snebiva i divi. Kroz 25 godina svojeg svećeničkog života on je sabrao silu divnih plodova: na dan njegova svećeničkog jubileja oko njegova oltara sabrali se kao trofeji njegova požrtvovnog i samoprijegornog apostolata: sveučilišni profesori lajici, njegovi suradnici filozofi neoskolastici, tisuće katoličkih akademičara iz čitave Italije i iz mnogih država svijeta, tisuće i tisuće svezaka nakladnog zavoda „Vita e Pensiero", koji u obliku najraznovrsnijih knjiga, brošura, smotara i listova poplavljuju kat. Italiju, pô milijuna kat. djevojaka, koje je on započeo organizirati god. 1909 u Rimu, dok su po ulicama vječnoga Grada orili pijani poklici: Živio Lenjin, sto tisuća noćnih adoratora njegove „Opera della Regalità di Christo", stotine tisuća sveščića „Messa per ili popolo", koje je on rasturio u sve župe kat. Italije za bagatelnu cijenu... Eto, to i mnogo drugo, to su divni plodovi uma i srca o. Gemellija!

Vitez katoličke ideje.

Prigodom svojeg 25-godišnjeg svećeničkog jubileja, on je izdao kao dragocjen dar prijateljima i učenjacima „Idee e battaglie per la coltura cattolica". I u Italiji i u čitavom katoličkom svijetu učenjaci su s velikim interesom primili ovo novo Gemellijevo djelo od 500 stranica, jer je sinteza njegova programatskog znanstvenog i organizatornog rada, retrospektivni pogled na njegove životne ideje, koje je u programatskim predavanjima i člancima obradio, a širio vjerom apostola i zanosom pjesnika. To su, veli sveuč. prof. *Vismara,* riječi Učitelja za svaki dan, koje je upravio braći, prijateljima, učenicima, pa skepticima, indiferentistima i otvorenim protivnicima. Riječi su koje vrcaju kao iskre u kreševu polemike ili su plod dugih meditacija i ustrajnih refleksija kao ***program njegova neoskolastičnog medijevalističkog pokreta.***

U svim ovim programatskim govorima i člancima uvijek ističe, naglašuje, potcrtava bitne motive kulturnog zvanja za katolike; upire prstom u ponore koji nas dijele od moderne misli, i to sve u ime apsolutne nužde organskog vitalnog jedinstva u misli i akciji. Ta želja za jedinstvom kulminira u svijesnoj ljubavi, punoj vatre i poleta, za Krista i Crkvu. O. Gemelli kao vjernik, kao svećenik, kao Franjevac, kao učenjak, svijestan o neograničenom području novih otkrića, istraživanja i skladne povezanosti prirodnih zakona, dok uporno stoji na fiksnim idejama vječne filozofije, skrupulozno sabire, pomnjivo asimilira u životno jedinstvo kat. sistema što god ima u modernoj eksperimentalnoj znanosti dobra i istinita, samo da potakne sve dobre volje, da se umom i srcem približe neizrecivoj realnosti milosti, koja nas ne poništuje, već podiže do — božanskog života.

U svim svojim govorima, člancima, raspravama, svescima, radu i mislima o. *Gemelli vas vibrira svojim kristocentričnim finalizmom u duhu Skotove metafizike: za nj je Krist centar života, kojemu svom svojom naravi teži nemirni ljudski duh.* Stoga je *Krist i centralna ideja* koja veže u organsko jedinstvo i ovo njegovo djelo. Iz svih radova: bilo da smiono započinje svoj intelektualni apostolat, bilo da slavi besmrtne učitelje kat. misli, bilo da se neodoljivom snagom obara na protivničke pokrete, bilo da odgaja katoličke duše za kulturno zvanje, koje oboružava željom i ponosom da dobiju svoju — katoličku universu, bilo da ošt.oumno analizira odnošaje između znanosti i filozofije, između vjere i znanosti, bilo da naglašuje religioznu funkciju kulture, bilo da utvrđuje nepremostivi kontrast između katoličke duše i bezbožnog filozofskog pozitivizma ili idealizma..., *o. Gemelli uvijek ima pred očima jedino Krista i Vjeru, Krista i Crkvu, Krista kao jedino točno i cjelovito tumačenje života.*

Vojnik katoličke kulture.

Veliki jubilarac u ovim svojim sabranim programatskim govorima, člancima i studijama, kao i u svojim izdanim programatskim djelima ili neprestano izlazećim smotrama, *hoće da, služeći Krista i Crkvu, ostvari — katoličku kulturu.* On je danas, kao malo ko u katoličkoj svjetskoj javnosti, idealni vojnik katoličke kulture. (Idee e battaglie... str. XI) Da ostvari taj svoj ideal, on neumorno, bez odmora i daha, opijen vjernošću Previsokom Gospodinu, propagira Kristova načela, sva Načela božanskog Učitelja iz samostana, iz ispovijedaonice, s pulpita, s katedre, iz laboratorija, iz biblioteke, iz arhiva, iz bezbroja radova: bioloških, psiholoških, filozofskih, teoloških, povijesnih... Da postigne katoličku kulturu, osniva, vodi, brine se dan i noć za Universu, koju daruje Srcu Kristovu, da Onaj u čijem je Srcu „blago znanja i mudrosti", prelije svoje vječne istine u srca njegovih stotina i tisuća učenika, koji će kao buduća vodeća narodna klasa biti stup nove, probuđene katoličke Italije.

O. Gemelli, kao sin svojeg serafinskog oca Franje, *hoće da znanje služi kao stepenice do Krista, da znanje pretvori u — ljubav.* Znanje je, više sam ga puta slušao govoriti svojim akademičarima, bez Krista sterilno i slijepo, oholo i nasilno. „Dobra volja" prožeta poniznošću, o kojoj govori Krist u Evanđelju, mora

biti u temeljima i racionalnog rada. Ponizni će um pripoznati pod licem prirode značenje i vrijednost stvorenja u vezi sa Stvoriteljem Kad se racionalna istraživanja prave u ovakom moralnom raspoloženju, nije moguće da se Božanstvo, *koje je u prirodi imanentno kao Uzrok i Slika,* ne očituje duhu koji Ga ponizno traži. Tad će sama priroda biti posrednik jedne više objave koja vodi do Onog, koji ju je učinio, jer iz čitava neizbrojna kompleksa svemirskih djela očituje se jedinstvo i veličina Njegova Tvorca.

Isto tako i iz više realnosti našeg duhovnog života, kad ga promatramo u njegovoj autentičnoj veličini, očituje nam se pečat i slika jedne više realnosti, jednog pravog višeg Života. Tad smo na pragu vrhunaravnog znanja. Duša, i učenjaka, penjući se po stubama znanosti, neodoljivo zapjeva svoj Credo. Učenjak postaje — vjernik. U njemu se *znanje i ljubav slivaju u — vjeru.* I to je vrhunac. Znanost je splela u jedinstvo mnogostrukost prirodnih pojava i otkrila je u nutarnjoj racionalnosti svemirske arhitekture linije i znakove i vanjska svjedočanstva opstojnosti vrhunaravnog reda. I uz taj red pristaje, u nj vjeruje, jer samo on učvršćuje i upotpunjuje skladno jedinstvo svemira. A budući da je bit vrhunaravnog reda — ljubav prema Boga prema ljudima, s kojom im uzdrži i zajamčuje i bit i opstanak, *znanost se pretvara u ljubav, u mudrost, riječ se učenjaka pretvara u vjeru u supstancijalnu Ljubav, koja je stvoriteljsko vrelo svega svemira.*

Čitav znanstveni rad o. Gemellija leži u ovim uzvišenim idejama, koje vežu znanost sa životom, za koje on živi i radi bez počinka. On sam veli: „Mi ne poimljemo kulturu, ako je istrgnuta iz života... Mi poimljemo kulturu kao život, kao nazor o životu, kao pretvaranje misli u akciju... I stoga ljubimo, služimo i širimo kulturu, da učinimo da drugi Boga upoznadu, Boga, koji je postao čovjek da otkupi ljude, da ustali svoje Kraljevstvo među njima... Kulturu, kao i svu našu akciju, koju proniču vrhunaravni ciljevi koji istom životu daju vrijednost i značenje... Kulturu, koju oduhovljuje vrhunaravni život, kako bi pomogla čovjeku da postigne svoj vrhunaravni cilj... (Idee e battaglie... str. X)."

O. Gemelli koji je u svojoj mladosti proživio „kulturu istrgnutu iz života", „kulturu u pasivnom promatranju spekulativnih istina", kulturu kao aristokratsku livreju duha, „kulturu kao prosti estetski užitak", u gornjim je riječima stigmatizirao svoju grešnu socijalističku mladost i izrazio ideal katoličke duše, koja iznad

materijalističkih i idealističkih zabluda *teži za konstruktivnim znanjem, koje sastoji u otkrivenju uzroka, svih uzroka, Uzroka svih uzroka. Gemelli zastupa totalitarnu katoličku tezu o znanju,* koje ima svoju kulminacionu točku u Bogu; o znanju sa životnim sokom, jer ni pozitivističko-materijalističko ni idealistično znanje nije nijednu dušu utješilo, nije ublažilo ničije nutarnje tjeskobe, nije umirilo ljute duševne boli, nije zacijelilo duševne muke, nije smirilo strasti i svelo u mirni sklad dušu sa sobom, svijetom i Bogom. Ovo je bitni sadržaj Gemellijeva djela „Idee e battaglie per la coltura cattolica", sinteza njegova dvadeset i pet godišnjeg kulturnog apostolata. Kroz sve njegove ideje, kroz sve njegove divske borbe provlači se kao zlatna nit — *vezati znanje sa životom, a život sa Kristom,* kako je davno prije njega veliki njegov duhovni brat i učitelj sv. Bonaventura sveo sve znanosti i umijeća na *teologiju:* „De reductione artium in Theologiam."

Gemelli — drugi Mercier.

Nije mi cilj da u ovom članku prikažem svu znanstvenu i organizatornu djelatnost o. Gemellija. Za to bi se htio velik svezak. Htio sam samo da našu katoličku javnost upozorim na ovog pionira katoličke misli u Italiji, na kojeg s ponosom gledaju svi katolici svijeta, jer su njegove „Idee e battaglie..." misli i borbe svih katolika za katoličku kulturu u svijetu. Gemelli je danas *drugi Mercier.* Milanska je Universa Srca Isusova drugi Louvain. U milanskoj Katoličkoj Universi pulsira novi život. Silna energija vrije iz srca njezina Rektora, koji joj je dao veliki zadatak, da protiv modernog panteističkog idealizma utvrdi vječnu vrijednost katoličke objektivističke, realne i dualistične filozofije i u utvrđenju *filozofije povijesti svijeta,* koja nije konkretna forma imanentnog bića, već plod slobodnih ljudi i vječne Volje, koja divnim putovima Providnosti vodi sve stepene stvarnosti na poklon Kristu, Kralju povijesti i vjekova.

Gemelli je svojim medijevalističkim filozofskim pokretom osvijetlio vječnu ljepotu i snagu neprolazne Skolastike, bez koje bi čovječanstvo ostalo bez — prave filozofije. On je svojom ofenzivom za katoličku kulturu razbio glupe krilatice o mračnom srednjem vijeku, katoličke je duše ispunio ponosom nad baštinom sredovječnih učitelja, a Crkvu je obogatio modernim oružjem — ka-

tedrom živog znanja, velikom Universom koja odgaja čitave legije apostola za katoličku kulturu. Stoga se nije čuditi da je danas o. Gemelli centralna ličnost u tal. kat. životu. Bondioli tvrdi, da osobito za talijanske katolike: „Egli è ormai una forza e una bandiera; il suo nome è un grido di battaglia; la sua persona è un simbolo di un idea." Gemelli je za katolike i snaga i ratna zastava i simbol katoličke bojovne ideje! (Bondioli, sp. djelo, str. 138.)

Papino glasilo o o. Gemelliju.

Da ne bi nikome izgledalo, da ugledni i briljanti katolički publicist Bondioli, pretjeruje, iznijet ću što veli o Gemelliju Papino poluslužbeno glasilo „Osservatore Romano" komentirajući uprav ovih posljednjih mjesec dana najnoviju Papinu alokuciju u tajnom Konsistoriju od 13 ožujka. Sv. Otac u svojem veličanstvenom govoru u Senatu kat. Crkve, pred knezovima Crkve u grimizu, reče da bi „pomanjkao na zahvalnosti prema Bogu i ljudima, kad se ne bi sjetio i Katoličke Universe Srca Isusova", i to radi dvije činjenice: 1) radi prelaza Universe u novo sjajno sjedište u prisutnosti državnih organa, i 2) radi toga, što se u čitavoj Italiji svake godine skupi milijunska svota za njezino uzdržavanje. Sv. Otac cijeni, da su to gotovo dva čuda, i to je rekao u predvečerje Gemellijeva srebrnog svećeničkog jubileja. Veće pohvale i veće nagrade veliki radnik nije mogao da doživi![1]

A Osservatore... nadodaje da „ništa višega i ništa pravičnijega nije se moglo reći o Universi, koja je život Gemellijeva života „Vita della vita di p. Gemelli". „Ona je — kucaj njegove duše: Il palpito dell' anima sua". On o njoj sanja, ljubi je i čuva u svojem srcu; otkad se obratio: „la sognava, amava, custodiva". Stoga ga Sv. Otac stavlja na dnevni red čitave Crkve, pače Njegova Svetost ide još dalje i veli da mu je On — Otac, Učitelj, Sudac i Suveren Crkve — zahvalan. Veli dalje Osservatore... „Elogio,

[1] Sam Sv. Otac Papa, 12—III— t. g. upravio je o. Gemelliju *Apostolski Breve,* u kojem mu očinskom srdačnošću čestita svećenički srebreni jubilej i ističe da su „mnoge i preslavne njegove zasluge: *„Multa sane eaque praeclara extant merita",* a osobito ustanovljenje Kat. Universe Srca Isusova koju je podigao „ad tantam prosperitatem et gloriam", do tolikog procvata i slave. O. Gemelli nije mogao da primi od Sv. Oca — očinskijeg dara!

dono e premio massimo", najveća pohvala, dar i nagrada. Između svih ljudi kojima je Sv. Otac zahvalan radi osnutka i procvata Universe Srca Isusova prvi je o. Gemelli: „Primo fra questi uomini, perchè a nessun altro secondo nella fede, epperò destinato più di tutti a pensare, a meditare, a preparare, ad organizzare, a erigere, a vivificare, a sviluppare, a continuare, ad insistere, come se tutto ogni giorno dovesse ricominciare, come se tutto ogni sera dovesse esser compiuto, primo fra tutti, senza mai confessarlo a sè stesso, primo tra i pionieri, tra i consiglieri, tra gli artieri, tra i cooperatori, e maestri e gli scolari, gli „amici" ed i benefattori, primo ove si decidesse il nuovo tempio della scienza cattolica, ove si gettassero le fondamenta e sorgessero le mura e gli archi, ove si fissassero le discipline, ove s' aprissero l' aula e la biblioteca e il seminario, ove nascesse la Facoltà ed il Collegio, sulla Cattedra e nella propaganda, senza tregua e senza stanchezza mai, sereno, fiducioso, previdente, organizzatote, combattente, vittorioso, primo fra tutti p. Gemelli." Tako ovo Papino glasilo 15—III— t. g., a prevelo bi se ovako: „Prvi između tih ljudi (t. j. kojima je Sv. Otac zahvalan za Universu Srca Isusova), jer u vjeri ne zaostaje ni za kim drugim, pa je stoga predodređen da više od sviju misli, razmatra, pripravlja, organizira, podiže, oživljuje, razvija, nastavlja, insistira, kao da bi sve svaki dan imalo iznova da započne, kao da bi se svaku večer imalo da svrši, prvi između sviju, a da to nikada ni samom sebi nije priznao, prvi među pionirima, među savjetnicima, među radnicima, među suradnicima, učiteljima, učenicima, „prijateljima", dobročiniteljima, prvi kad se odlučuje da se podigne novi hram katoličke znanosti, kad se udaraju temelji i podižu zidovi i lukovi, kad se određuju naučni predmeti, otvaraju aule i biblioteka i seminar, kad se osniva fakultet i kolegij, prvi na katedri i u propagandi, bez mira i bez umora, vedar, pun pouzdanja, pronicav, organizator, borac, pobjednik, prvi je između sviju o. Gemelli." A već 12—III— t. g. isti je Osservatore... pisao samo jedan dan prije Papine alokucije o njemu: „Dell' Università fu il coraggioso ideatore e l' instancabile organizzatore e che da oltre dieci anni ne regge le sorti con tanta sapienza e con così mirabile Fede nei miracoli del Cuor di Gesu". Gemelli je: „Universe srčani zamislitelj i neumorni organizator, koji, ima više od deset godina njome upravlja s tolikom mudrošću i s tako divnom vjerom u čudesa Srca Isusova." Radi

svega toga krasno veli njegov vjerni i inteligentni suradnik i ons. *Olgiati,* najrevniji radnik u talijanskoj Neoskolastici, da je danas za katolike u Italiji Gemelli — zastava katoličkih nada i ideala, snova, smionih podviga i kršćanskih ostvarenih pobjeda. „Egli è una bandiera. La bandiera delle nostre speranze e dei nostri ideali. La bandiera dei sogni, degli ardimenti, delle realizzazioni cristiane nell epoca nostra." Pa pošto je spomenuo kako je Gemelli obranio Lurdsku Djevicu, na fronti milijune vojnika posvetio Srcu Isusovu, proširio kult Regaliteta Kristova i sabrao sto hiljada noćnih adoratora u Italiji, organizirao nove legije na obranu Crkve i Pape u Italiji, prodr'o s katoličkim idejama u područje filozofije i sociologije, tvrdi o njem, da je to čudoviti čovjek od sto energija, čiju je svaku borbu okrunila — pobjeda. „Ed ogni battaglia segnò una vittoria." (Rivista del Clero Italiano, III br. t. g.)

Da je o. Gemelli pravi i neusporedivi vitez katoličke kulture u naše doba, dokazom mi je i njegov najposljednji člančić, koji je napisao pred par dana u službenom glasniku Katoličke Universe u predvečerje Dana za sakupljanje milodara. On tvrdi da je vrhovni cilj („finalità suprema") Katoličke universe da surađuje pri djelu Kristova Otkupljenja („coadiuvare all' opera della Redenzione di Cristo"). I nadodaje da Kristova Muka nije svršila na Križu: ona slijedi kroz vjekove — *i na području kulture.* („Continua nei secoli, anche nel campo della coltura".) Koliki su, veli on, utekli se znanosti da vežu Krista („hanno ricorso alla scienza per catturare Gesu"), da Ga šibaju, da Ga okrune, izrugaju pred svjetinom i u ludilu bezboštva propnu. Katolička je Universa ustanovljena da protiv učenjaka — progonitelja i ubojica Krista dovikne svim učenjacima svijeta da je — Krist Otkupitelj uskrsnuo! („Per gridare a tutti gli studiosi del mondo: Christus Dominus resurrexit!" = Rivista mensile degli Amici del U. C. S. C. III br. t. g., str. 52.)

Srdačne želje i nade.

Dvadeset i pet godina apostolskog viteškog rada za Krista na području kulture da učene krugove povrati Kristu, bez varke, bez okretanja, vjerno, predano, ustrajno, uz Crkvu i Papu za Krista, vječna je slava ovog učenjaka apostola. Radi mnogov snosti i raznolikosti njegova apostolata, veli sasarski nadbiskup ... ons. Mazzotti, koji je najviše sudjelovao u njegovu obraćenju s blago-

pokojnim Vikom Necchijem, *„niko neće moći da izmisli pretjeranu pohvalu"*: „Nessuno troverà il termine esagerato." (Fiamma viva, III br. t. g., str. 158.)

O. Gemelli je stupio u drugu periodu svojega svećeničkog apostolata: *za nj su s njim molili njegovi bezbrojni prijatelji, oduševljeni štovatelji i odani učenici da mu dragi Bog udijeli drugih dvadeset i pet godina svećeničkog života, da ih apostolski istroši na slavu Krista, ali da i njih provede bez časa odmora, bez jednog sata zastoja, bez jednog hipa mira u velikoj, veličanstvenoj propagandi za katoličku kulturu, u borbi za vječne ideale vječne filozofije protiv bezbožnih materijalista marksističkog boljševizma i oholih idealista i racionalističkih lajicista.*

Budući da je on *svojim kulturnim apostolatom blago, baština i svojina svih katolika, jer je katolička ideja jedna i universalna, uvjeren sam da na nj s ponosom gledaju i naši katolički krugovi i da mu zajedno sa mnom, njegovim harnim učenikom, žele novi period borba za katolička načela te da mu uspije nad kulom znanosti zasaditi stijeg Srca Isusova, u kojem je jedinom blago svake mudrosti i znanja, zalog mira čovječanstva i napretka civilizacije.*

Fr. Ignacij Radić — Zagreb

„Stanje općenite krize"

„Eto po cijelome svijetu, položaj je izuzetno žalostan. Doista to je *Stanje općenite krize:* krize trgovačke, industrijalne, financijske, ekonomske". Pijo XI. na Badnjak 1931.

RE'SUME'. — *La crise universelle.* — La crise règne dans toutes les branches de la vie sociale. Le commerce, l' industrie, les finances, l' économie, l' éducation, l' étique, la société, le démocratisme, le parlementarisme, le désarmement, la paix elle-même: tout est dans un état de crise. Le démocratisme se trouve dans une crise profonde. Il se transforme dans une espèce d' apsolutisme, qui provoque la réaction des partis opprimés. La démocratie bourjoise, par sa concurrence sans bornes, nous a donné d' un côté le capitalisme et le prolétariat de l' autre La démocratie sociale se trouve en crise en Allemagne, en Angleterre, en Italie, en France et en Espagne. Le parlementarisme, né de la démocratie, l' a tué ensuite, et nous a conduit à la dictature, qui, par sa nature elle-même, doit aboutir à la crise. Le fachisme en Italie, en tenant compte des faits accomplis et de l' action et en négligeant les lois étiques, est en crise. — Le fachisme allemand, par les mesures qu' il prend contre tous ses adversaires, montre à l' évidence d' être aussi en crise.

Doba poslije rata mora zabilježiti svoj karakteristični rekord: još ga nijedno nije prestiglo u krizama. Malne na svakom polju čovječje djelatnosti nastao je zastoj, kriza. Kriza trgovačka, industrijska, financijska, ekonomska, uzgojna, etička, socijalna. Na političkom polju kriza demokratizma izazvala je krizu parlamentarizma; kriza parlamentarizma izazvala je diktature nacionalizma, militarizma, boljševizma, koje se također podulje ne mogu održati. Govori se na sva usta o razoružanju, o miru, a nema ni razoružanja ni mira; naprotiv države se sve više naoružavaju, ratne su pogibelji sve to bliže. Svjetski rat, ta kriza najkvavija malne cijeloga svijeta, svršio je također krizom, krizom Versaljskog mira. Poslije 14. godina „mira" mi ne vidimo, da bi se išto staložilo, izmirilo, poravnalo; sadanja latentna kriza mira poprima obličje socijalne revolucije. Sve je nekako u krizi. Pogledajmo malo toj sfingi u lice.

Kriza demokracije.

Liberalna demokracija nastala je kao reakcija protiv zloporaba apsolutizma. Ona je birokratsku vladu Metternikova kova

zamjenila vladom puka, — demokracija. — Uvađanjem parlamentarizma provela je demokracija i korisne reforme o slobodi i jednakosti, o sveopćem pravu glasa, o slobodnom sastajanju i slično. Ali i demokracija, ta vlada puka, čim je svoj etičko-pravni oslon stavila u volji većine puka, a ne na nepromjenljive temelje etike i naravnoga prava, sama se je podrmala u svojim temeljima. U toj vladi puka vlada većina; brojnija naime stranka upravlja zemljom prema tako zvanim temeljnim ustavnim zakonima. U rukama je većine legislativa i eksekutiva. Ona je suverena. Nju ne može nitko da pozove na red; pa i takozvana optužba vlade ili ministara, u ustavu predviđena radi povrede samog ustava, ne provađa se nikada. „Većina" u demokratskim državama imade u svojim rukama i vlast i silu, zakon i pravdu; ona će si u potrebi uzeti u zakup i prava pojedinaca. Tako je barem u praksi.

Naravski, da se je iz takve demokracije pomalo iščahurala *demagogija* stranaka i oligarhija pojedinih vođa, koji će do potrebe kušati i diktaturom. Vladina demokratska većina bit će uvijek u pravu protiv manjine, i to više puta samo zato jer ima većinu, ima broj, a manjina ga nema. Takvo poimanje i provađanje prava izazivat će sa strane manjine reakciju, a do potrebe silu i revoluciju, samo ako ima nadu u uspjeh. Tà u najzadnjoj instanciji ne radi se o drugomu nego da se sila odbije silom, klin klinom. Ta mjera, ma koliko bila radikalna i revolucionarna, ipak logički je izvedena iz principa demokracije, koja svako pravo oslanja samo na volju većine.

Međutim ni „većina" u obrani demokracije neće, ostati skrštenih ruku. Ona će biti primorana, u obranu državnog poretka, ma bilo to i u opreci sa demokratičkim duhom, da izda reakcionarne zakone, da ukine slobodu štampe i sastajanja, a do potrebe i sâm ustav. Te skrajne mjere mogu u stanovitim prilikama biti privremena nužda; ali demokracija dolazi u opreku sa svojim načelima; i ona je u krizi.

Buržujska demokracija uzakonivši posvemašnju slobodu i socijalnu jednakost, uzakonila je u načelu slobodnu, ali nemoralnu konkurenciju, a time i izrabljivanje ekonomsko slabijih; stvorila je s jedne strane bogatu kapitalističku buržoaziju, a s druge strane proleterske beskućnike. *Socijalna demokracija,* kad je sama došla na vladu, djelomice je to stanje popravila zgodnim zakonima izdanim u svrhu zaštite radnika. Ali time, što je ona zaštitila

prava radnika, nije istom radniku puno koristila, kad se istodobno nije pobrinula, da u radniku probudi i osjećaj dužnosti. Naprotiv socijalna demokracija svojim očijukanjem sa egoističkim materijalizmom prouzročila je pad baš onih moralnih vrijednota na kojima počiva svaka, napose državna zajednica. Gdje nema poštivanja Božjeg i ljudskog autoriteta, gdje nema osjećaja pravice, dužnosti i ljubavi tu su uvijek podminirani sami temelji ljudskog poretka. Socijalna demokracija je u teoriji i praksi uvijek u krizi. Ona je po svojoj biti uvijek revolucionarna. To potvrđuje njezina povjest, sve do najnovijih dana. Ona se u Europi nije nigdje ustalila. U Njemačkoj je porušena, u Engleskoj životari, u Italiji je skršena, u Francuskoj uzdržava se kompromisima, u Španjolskoj samu sebe podminira.

Kriza parlamentarizma.

Čedo demokracije je parlamentarizam, koji su uvele sve ustavne države. Kriza pak demokracije izazvala je krizu parlamentarizma. Najveće udarce primila je demokracija od svog čeda, parlamentarizma. Nezahvalni sin podigao je dvosjeklu oštricu slobodne misli i govora, slobode štampe i kritike protiv svojeg oca, pa je tako počeo nesmiljeno rasipavati njegovu baštinu. Demokracija se doista hrabro branila te svoje čedo lišava redom slobode kretnje, slobode govora i kritike, slobode štampe i sastajanja; a napokon ga rastjera iz tvrđave, u kojoj se bio tako tvrdo ušančio; istjerava ga iz samog parlamenta; riječ u jednu, lišava ga svake slobode, i oboružava se mitraljezama, proglasuje protiv njega ratno stanje.

Eto nas do diktature. Uvele su ju ne samo manje kulturna Turska, već i narodi koji se hvale sa milenarijskom civilizacijom. Italija i Njemačka, u blažem obliku Mađarska i Poljska, utekle su se tom radikalnom sredstvu, da, kako same kažu, spase državu od propasti, do koje ju je dovela demokracija. Slijede ih druge države, pa smo nedavno čitali da i sama stara parlamentarna Engleska misli uvesti tako zvani američki sistem presjednika, da se riješi pogibelji preživljelog demokratičkog parlamentarizma.

Parlamentarizam je dakle u krizi. On kao da je sila, koja više raspršava nego li ujedinjuje; više ruši nego gradi. Parlamentarizam, kao da nije više u stanju da pojedinačne volje, ujedini u jednu kolektivnu jedinstvenu volju. Demokracija kao da nema sile da uzdrži duševnu koheziju državne zajednice. Odlučna volja,

koja će punom odgovornošću i disciplinom promicati zajedničko dobro, jest jaka i odlučna volja diktatora. Kriza parlamentarizma izazvala je diktaturu.

Diktatura.

Diktator uopće odvažan je i poduzetan duh; okretan, i do skrajnosti smion; redovito je pravi demagog i avanturista. Sad sredstvom vojničke pobune (Meksiko, Južna Amerika), sad privolom drugog ustavnog faktora (Španjolska), sad pomoću bojovnih organizacija (Italija, Njemačka), dočepa se diktator vlasti. Diktatura smatra se kao reakcija protiv slaboće i inih grijeha vlade, ili kao reakcija protiv subversivnih elemenata, koji ugrožavaju socijalni i državni poredak (Italija). Diktatura nosi na sebi revolucionarni značaj, te redovito ne prolazi bez tako zvanog državnog puča Katkada takva revolucija prolazi bez većih potresa, bez krvi (Italija Njemačka); a gdjekad ima anarhistično revolucionarni značaj, kakva je diktatura radničke klase u Rusiji, koja se rodila u krvi, a i sada se ona naprosto kupa u buržujskoj krvi.

Diktatura je po naravi apsolutistička. Ona ne trpi slobodu štampe ni slobodu kritike. Ne trpi ni slobodu sastajanja, pak će raspršiti sve političke stranke, a naravski i sam parlamenat.

Diktatura na taj način sprečava politički uzgoj naroda, koji ne može da ima udjela u upravi zemlje. Ona sprečava i uzgoj, za državu toli potrebitih političkih zvanja i državnika, koji mogu uspijevati tek u tlu zdrave demokracije.

Diktator nije ni po zvanju ni po znanju državnik; on ne poznaje toli kompleksne funkcije državne mašinerije. Država ima danas veoma mnogo teških zadataka. Ona, kao vrhovna rasudnica mora da zahvati u toli kompleksno socijalno, gospodarsko, prosvjetno zakonodavstvo, a da i ne spominjem građanske i kaznene pravne struke; a zato se hoće svestrane stručne spreme.

Ne niječemo ipak mogućnost da diktatura za uspostavu ili očuvanje socijalnog državnog poretka, može *privremeno* biti prava potreba. Baš stoga kad je diktatura svoju privremenu misiju ispunila, morala bi mirno likvidirati. Ali likvidacija diktature ne izvršuje se bez težih potresa. Diktator, redovito neće s vlasti, ako ga teže prilike, možda i proturevolucija silom ne zbace. Svakako diktatura je dakle stanje krize.

Diktatura nacionalizma: a) Fašizam u Italiji. Mussolini.

Tipičan oblik poslije ratne diktature nacionalizma pruža nam fašizam u Italiji i Hitlerizam u Njemačkoj. Prvi, već kroz desetljeće provodi svoje nazore; dočim drugi je tek započeo.

Fašizam u Italiji preuzeo je u ruke državnu vlast i poistovjetio se sa samom državom. Nacionalni, specijalno partijsko-fašistički interesi jesu i državni interesi. *„Italia siam noi"* rekao je Mussolini. Pojedinac je ništa, država je sve. Hittler bi rekao: narod je sve. Pojedinac vrijedi samo toliko, u koliko kao član države promiče njezine ciljeve. Moral pravo, vjera, prosvjeta, privreda, svaka socijalna akcija, građani uopće, napose pak omladina, sve je podređeno državi; i država ih uzima u toliko u svoju obranu, u koliko ih može izrabiti za svrhe cjeline. Država podržavljuje, ne samo željeznice, poštu i uopće cijelu upravu, već ona monopolizuje sav narodni prosvjetno vjerski uzgoj: kulturu, mišljenje pa i samu savjest. Ne samo od državnih činovnika već i od svakog pristaše stranke, (a svi su na to moralno prinuđeni ako žele živjeti) država zahtjeva, da polažu prisegu, da će bezuvjetno ostati vjerni fašizmu. Vjera fašizma jest vjera u određenje talijanske rase, koja je pozvana da obnovi rimski imperij.

Državna je vlast u fašizmu apsolutna, suverena; ona je ujedinjena u prvom ministru, u Mussoliniju. Mussolini je pravi diktator; on je jedini prestavnik cijeloga naroda; u njegovoj se volji slijevaju volje svilju. „Diktatura, mi to priznajemo, jest u samim činjenicama; ona je u nuždi jedincate zapovijedi, u političkoj, moralnoj, intelektualnoj jakosti onoga koji ju vrši" (Mussolini, 17/IX, 1929). Mussolini je sve, on će do potrebe upravljati i sa sedam ministarstva. Svi državni organi, kako veliko fašističko vijeće, parlamenat, kruna, nemaju druge važnosti, nego da ispune dekorativnu ulogu. Senat, poslanička komora, nijesu nego mašina, koje moraju votirati budžet, odobriti predložene osnove i proglasiti zakonima zakonske odredbe. (Vidi opširno o Fašizmu, Documents de la Vie Intellectuelle, Mars 1930 s. 420—460).

Na obranu stranačkog režima, fašisti su pored državne milicije organizovali i fašističku miliciju. Inače sva je organizacija države militaristički uređena. Mussolini je u svom govoru u Livornu (11/V 1930) rekao „Da svemu talijanskomu narodu a također i narodima, koji su s one strane granica, da oni (Talijani) nijesu prijatelji prenaglih avantura; ali ako koji bude kušao da

navali na našu neodvisnost i na našu budućnost, on nezna još, na kakvu će temperaturu podignuti talijanski narod" (Narod frenetično plješće i dobacuje šefu vlade: Duce Duce!).

Vojnički odredi fašizma pripravni su uvijek, da protiv svih koji s njima nijesu solidarni, napose pak protiv inijezičnih elemenata koji su uklopljeni u granicama Italije nekažnjeno vrše sve moguće kaznene ekspedicije.[1]

Fašizam talijanskom narodu obećava mnogo; koješta mu je doista i dao; ali što će od svega toga ostati stalno? Mussolini se hvali da je dalekosežnim odredbama, koje se uvijek slijede, ujedinio talijansku narodnu dušu. Ali možda da je i time onesposobio pojedince, sapeo ih u svojem individualnom djelovanju, raščinio im duh, uništio inicijativu. Talijani, u pomanjkanju boljega, u isčekivanju nečeg neodređenoga, fatalno i skoro slijepo stavili su se u službu tog energičnog i fatalnog čovjeka, koji računa samo sa djelovanjem, sa svršenim činjenicama — azione, — a manje se obazire na prirodne etičke zakone, koji su jedini regulativ svakog, i političkog djelovanja. Fašizam može imati privremenu i relativnu vrednost; ne pako apsolutnu i trajnu. Fašizam, pogledom na svoju etičku ideologiju, je u krizi. Međutim vrijeme će pokazati, koliko je on bio potrebit da u kritičnim danima revolucionarnog komunističkog gibanja, spasi Italiju od boljševizma. Povijest će također pobilježiti realne i trajne koristi fašizma.

[1] Biskup tršćanski Bartolomasi, koji je sada vrhovni kapelan kapelana fašističke milicije zgrašao se je nad divljanjem, koje su u Julijskoj Krajini počinili fašisti protiv hr.-slovenskog svećenstva te je oštro protiv toga prosvjedovao. „Protestiram — njegove su riječi — protiv napadaja, koji su se izvršili na crkve, na župne dvorove, i župne urede. Protestiram protiv grožnja izrečenih riječima i učinjenih oružjem; proti bijesnom mučenju, ranjavanju i tučenju župnika i kapelana, od kojih su mnogi bili prisiljeni na bijeg... Takva djela nijesu samo krivična djela, to su prave okrutnosti i javna nasilja naročito kad se vrše nad neoružanim ljudima, lišenim svake pomoći i samoobrane".

Isti se je biskup bio obratio posebnom poslanicom Papi Benediktu XV. koji mu svojim pismom od 2/VIII, 1921 između ostaloga odgovorio i ovo: „Sa velikom žalošću doznali smo od raznih strana da nekoji huškači muče i sile na trpljenje većinu onih istarskih dušobrižnika, koji se moraju brinuti za vjeru, te za hrvatske i slovenske vjernike. Znamo da su ti svećenici postali radi okrutnog proganjanja tih zloželjnika, žrtve surovosti i svakojakog ponižavanja, i ako im se ne može nikakav zločin pripisati, nego to da su iste narodnosti i istoga jezika kao i njihovi vjernici... još više nam tare srce, to što se grozote, kako čujemo događaju nekažnjeno" (Novosti, Zagreb, 1931, br. 17).

b) Fašizam u Njemačkoj. Hittler.

Hittler rodio se je u Austriji. Sada su mu 44. godine. Po zvanju je dekorativni slikar. Sada pak kao moćni šef stranke postao je kancelar Rajha. Vješt je govornik i još spretniji demagog, ali slab povjesničar, a još slabiji diplomata.

Još kao socijalni demokrat, nastojao je da svoje sudrugove prevede u nacionalno socijalnu stranku, koju je kasnije osnovao. Kad mu je to djelomice uspjelo, svom silom svog temperamenta baci se on na patriotsku mladež, koju je do paroksisma oduševio za ideale nove Njemačke. Oko sebe sakupi i starije ratnike, koji ni iza rata nijesu mogli zaboraviti staru slavu i moć militarističke Njemačke. Iz tih mladića i starih boraca zasnova on moćnu organizaciju tako zv. *čeličnih kaciga:* koji sada, uz zvuk starih njemačkih marševa, pod vodstvom starih generala zamjenjuju bivšu njemačku vojsku. Imade ih do 500.000. Prijatelji revanša, spremni su *Stahlhelmi* da i pomoću mača obnove staru veličinu Njemačke.

Hittlerovci su naskroz nacionalistički nastrojeni. Ideal im je Nitschejev nadčovjek — *Uebermensch,* — a taj može biti samo Njemac, odnosno njemački narod, koji imade najkulturniju misiju u svijetu. Samo Njemac može biti patriota, samo Njemac može biti građanin Njemačke. Ne Njemce, napose Židove, valja iz države izbaciti.

Moral im je rasni moral. Sve je Hittlerovcima podređeno moralu rase: vjera, crkva i uopće sva kultura. U 24, §. njihovog pravilnika čitamo: „Zahtijevamo slobodu za sve vjerske konfesije u državi, u mjeri gdje one nijesu pogibeljne opstojnosti države, ili nijesu suprotne običajima i moralnom čuvstvu njemačke rase. Stranka kao takva stavlja se na stanovište pozitivnog kršćanstva, ali se ne povezuje za nijednu određenu konfesiju. Ona se bori protiv duha židovstva i duha materijalizma, te je uvjerena da trajno ozdravljenje našega naroda neće se izvršiti nego unutarnjom reformom, polazeći sa principa: Općenit interes nad individualnim".

U privrednoj politici traži stranka da se ukine rente i kapital. Bogastvo je iza rata zločin. Sve ekonomske sindikate valja nacionalizirati. Zemlju valja eksproprijirati bez oštete. Kamat-

njaštvo valja strogo kazniti. Zato valja stvoriti novi njemački kazneni zakon.

Nacionalni socijalisti nijesu homogena stranka. U nju su pristupili uopće svi gladni, jer je ekonomska kriza dobra saveznica te stranke; zatim su pristupili nezadovoljni revolucionarci, koji u želji da se promijeni sav politički, ekonomski i socijalni život, fatalno se bacaju u naručaj svakoj avanturi. Napokon su u nju pristupili svi skrajni nacionalisti, koji, valjda ne bez razloga sanjaju o svjetskoj sili predratne Njemačke. Hittler obećava veoma mnogo. To je i razlog da je on u kratko vrijeme stvorio najjaču političku stranku u Njemačkoj. Godine 1924 je ona brojila 33 zastupnika; sedam godina kasnije brojila ih je 107, a tekuće godine dobila je ona većinu u Reichstagu te i preuzela upravu zemlje sa Hittlerom kao državnim kancelarom na čelu. Komunistička i socijalistična stranka je rastvorena, uprava je zemlje centralizovana ustavne slobode građana omeđašene, diktatura nacionalizma uvedena.

Jeli već ona u krizi?

(Svršetak slijedi).

Dr. Fr. Teofil Harapin — Zagreb

Kriza civilizacije

RE'SUME'. — *La crise de la civilisation.* — Des nations anciennes avaient une grande culture. Spécialement les romains, qui dans l' art, dans l' architecture, dans la litterature avaient à la disposition tout ce qui pouvait rendre la vie agréable. C' était la culture extérieure qui est loin de constituer la vraie civilisation, qui exige d' autres vertues. Les romains et les grecs, malgré toute la culture extérieure s' adonnaient à toute sorte de vices, qui finirent par les ruiner. Les vertues, nécessaires pour la vraie civilisation, ne peuvent être sans Dieu, sans la foi chrétienne. Le christianisme a sauvé le monde de la ruine et a créé la civilisation. — L' athéisme est le plus grand ennemi de la civilisation. Il est capable d' amener le monde là où il a été du temps des romains et des grecs. Les effects de la culture moderne sans Dieu sont à voir partout. Le monde se trouve de nouveau devant la ruine. Rien ne le sauvera si non l' Eglise catholique qui l' a sauvé déjà plus d' une fois.

Još mi danas stoji živo u pameti događaj, koji se zbio na dan moje prve svečane sv. mise. Nakon obavljenog sv. čina u crkvi, pripravila se gozba, kako je običaj u takovim zgodama. Padale su tu i zdravice mladomisniku, u kojima se vatrenim riječima opisivalo njegovo dostojanstvo i visoko poslanstvo, za koje ga je odabrao Bog. Najednom ustao je jedan gospodin, a bio je kotarski predstojnik i drži mi i on u počast zdravicu. „Gospodine" reče mi među inim, „sve je to lijepo, ali prosvjeta i kultura civilizacije napreduju, i doći će dan, kad će one pobijediti sve ove zablude i sredovječne predrasude. Želim vam, da s tom prosvjetom koracate napred"....

Bilo mi je, kao da mi je tko rinuo nož u srce. Bilo mi je, kao da sam klečao u ekstazi u svetištu pred žrtvenikom, a na jednom je navalio divlji barbarin u to svetište i sve porušio i ispregazio i popljuvao i onda mi izbečio svoje divljačko lice s poruglјivim hihotom!... Je li to bio barbarin? Ne, barem u svojim očima ne, jer se držao veoma naobraženim i civiliziranim gospodinom. Pa ipak je počinio okrutni, barbarski čin, što se opazilo i iz toga, da je najednom nastalo među prisutnima veoma mučno raspoloženje; sve je ušutilo i bilo nekako potišteno. Tad je ustao moj maniuduktor, pokojni g. Dr. Homotarić i plamenim riječima opisao viđenje Konstantina Velikoga, kad mu se ukazao znak križa

s napisom: En touto nike! I križ je pobijedio i križ će i pobijediti, završio je moj manuduktor!... I za kratko vrijeme nestalo je na francuski način onog modernog barbarina iz našeg društva i naskoro se vrati u društvo ono prijašnje veselje...

Ovaj mi se događaj često vraćao u pamet, pa sam se više puta pitao, a što je to prosvjeta, kultura, civilizacija?

I uzimao sam u ruke knjige i čitao povijest različitih naroda i tražio što je kod njih sačinjavalo prosvjetu, kulturu, civilizaciju. Nalazio sam redovito, da se pod time razumijeva književnost sa svim svojim ograncima, kiparstvo, slikarstvo, graditeljstvo, zakonodavstvo, ili ukratko, pod time se razumijevaju znanosti i umijeća sa svim svojim proizvodima. I zaista, kad čovjek gleda samo one stvari, koje su od tih proizvoda ostale, bilo potpuno sačuvane, bilo djelomično, onda imade i takovih, koje bi nam se pričinjale kao priče iz „Tisuć i jedne noći", te ne bi mogli vjerovati, da je to zbilja, kad ne bi te stvari bile same po sebi dovoljni svjedoci za svoju stvarnost.

Kad čovjek vidi razne muzeje po svijetu i predmete, koji su u njima nagomilani iz prošlosti sviju naroda, pa i onih najstarijih, onda moramo priznati, da su ti narodi imali mnogo veću kulturu, nego je imadu danas toliki narodi u Europi. I mnogo toga u modernoj kulturi nije ništa drugo, nego oponašanje onih starih kultura. Ta kultura, osobito rimska i grčka, tako je zavodljiva, da je nalazila mnogobrojne svoje štovatelje, koji su pošli tako daleko, da su je htjeli ponovno uskrisiti i na ruševinama kršćanstva postaviti opet stare idole i kršćansko mišljenje zamijeniti staropoganskim nazorima. To nam dovoljno pokazuje povijest renesanse, toliki pisci poznijega doba sve do danas, koji se opajaju na t. zv. antiki i njezinim proizvodima...

Ne ću da ovdje zalazim podublje u kulturu i prosvjetu starih naroda Asiraca, Babilonaca, Indijca, Egipćana. O tom bi nam štošta znale pričati ruševine Nimruda, egipatske piramide, sfinge, papirusi. Pođimo radje k onima, koji su nam mnogo bliže i poznatiji. To su Grci i Rimljani. Ne mogu ni tu da se mnogo zadržavam, ali spomenut ću samo možda nepoznatije stvari i to poglavito kod Rimljana.

Za vrijeme careva sakupljalo se u Rim sve, što je imalo kakovo značenje za znanost i umjetnost, a pogotovo, što je vrijedilo kao dragocijenost. Rim je postao stjecište bogatstva i raskoši. I

najobičnije kućne sprave morale su se odlikovati zlatom, umjetnošću i biti narešene dragim kamenjem, kako priča Plinije. (33, 2, 2). Bisera je bilo u tolikom obilju, da su njime cipele naresivali i cijele podove od njih pravili. Ne samo plemići, nego i obični građani išli su za time, da stanove urede najvećim raskošjem.

Rimski su si magnati gradili stanove, koji su naličili na prave gradove, jer svaki rimski patricije je htio da ima kod kuće sve ono, što inače građaninu može pružiti samo cijeli grad. Tako rije bila rijetka stvar, da je takav patricije imao u objamu svoje zgrade trg, park, jezera, vodoskoke, hipodrom, ribnjak, kupalište, zvjerinjak i slične stvari. A tko da izbraja slike, kipove, najdragocijenije posude, tako da je skoro svaka kuća izgledala kao kakav muzej umjetnina. Dakako da nisu htjeli zaostajati za time ni municipiji ili manji gradovi, pa su isto tako svoje trgove i hramove napunjavali kipovima i umjetninama. Da vam bude to barem donekle shvatljivo, dopustite, da vam spomenem, da je maleni gradić Volsia imao do 2000 javnih statua, a Rod 3000. Pod konac rimskoga carstva brojio je Rim 2 koloseja 22 ogromne konjaničke statue, do 80 statua pozlaćenih, 3785 kipova iz bronca, a u svemu preko 10.000 javnih kipova. Javnih kupki u Rimu, od kojih još i danas postoje ruševine kupka Karakalinih ili Antonijevih, onda Dioklecijanovih blizu današnjeg kolodvora, iz kojih možemo suditi, kakove su bile, bilo je oko 850. Osim toga bilo je u Rimu oko 1350 javnih fontana i preko 400 hramova. Neronova zlatna kuća, koja se imala prostirati od Palatina do današnje S. Maria Maggiore, ili skoro više nego od našega Kaptola do kolodvora, svakako je bilo djelo, koje zaostaje za maštom i najbujnijeg arhitekta. Još i danas opstoje ruševine te kuće pod kupalištem Titovim. Gdje je danas kolosej, tamo je bio ribnjak ove ogromne palače. To je bila projektirana takova palača, da je izgledalo, kao da ima zauzeti sav Rim. Zato su Rimljani u nemoći svojoj po zidovima pisali satiričke riječi: „Roma domus fiet: Veios migrate Quirites, Si non et Veios occupat ista domus" (Sueton. Nero, 31 39). E dobro! Neka pokušaju današnji arhitekti, ako su kadri učiniti, što su onda izveli arhitekti Severus i Celerinus, koji su nad velikom dvoranom za blagovaonicu u toj kući postavili ogromnu kupulu, ali tako, da se mogla dan i noć vrtjeti oko svoje osi! (Sueton. Nero 31). Kažu, da će se nešto takova vidjeti na svjetskoj izložbi u Čikagu 1934... Kako nam Plinije kazuje, Seribo-

nius Curio sagradio je u Rimu dva polukružna teatra, leđima jedan protiv drugoga. Kad se približavalo podne, najedamput su obadva teatra počela okretati na svojim osima, a da nije trebao nitko od gledalaca napustiti svoje mjesto, dok se nisu posve na okrenula i spojila u jedan amfiateater. U svaki je moglo stati do 50.000 gledalaca. (Plin. 36, 24, 14). Kad čovjek danas, nakon što je Mussolini dao otkopati carske forume, pregleda te forume, zajedno s forum romanum i Palatinom, pa onda kolosej, Marcelov teater, mauzolej Hadrijanov i Augustov, onda čovjeku staje gotovo pamet na pomisao, kakove su to morale biti građevine, dok su stajale u potpunoj svojoj veličini u mramoru i zlatu, urešene bezbrojnim kipovima i rezbarijama i slikama, kad su i sami ostaci tako veličanstveni?

Ako gledamo na to, što donosi životu uživanje i veselje, onda su doista Rimljani imali veliku kulturu. U raskoši zabava nije ih stalno nijedan narod dostigao. Predstave, plesovi, koncerti, utrke, upriličene morske bitke (naumahije), gladiatorske borbe, borbe životinja, lavovi u teatrima bili su na dnevnom redu. Izdavane su i novine takozvane Diurna ili Acta, koje je osnovao Cezar (Suet: Caesar, 20), sakupljana su djela pisaca, držane rasprave o literaturi, muzici, filozofiji.

Ali sada postavimo jedno pitanje. Zar je uistinu kultura, prosvjeta, napredak, civilizacija u tome, da se grade velebne zgrade, silne ceste, željeznice, viadukti i svi oni proizvodi, kojima se ponosi današnja tehnika? Zar u tome, da čovjek ima veliko znanje, erudiciju? Da imade sve moguće razonode, zabave i sve lagodnosti i lasti života? Jest, sve ono, što čini čovječji život na ovoj zemlji udobnijim bilo za pojedinca, bilo za općenitost, uistinu je kultura, napredak — *ali nije civilizacija.*

Riječ civilizacija dolazi, kako je poznato, od latinske riječi: civis ili civitas, što znači građanin i grad i država. Prema tomu civilizacija znači skup onih uvjeta, da tko živi kao građanin. Zato pak nije dosta, da tko imade udoban ili raskošan stan, da se lijepo odijeva, ide na zabave, da imade sjajno pokućstvo, već prije svega da ga rese sve one kreposti, koje čine, da mogu ljudi u skupu živjeti život dostojan čovjeka. Da se bolje razumijemo, evo što hoću da kažem! Kultura i napredak, koji gledaju samo na što veću udobnost našega tjelesnoga života, ne zaslužuju ime civilizacije, ako kod toga manjkaju kreposti, koje čine zajednički

život snošljivim i ugodnim. Ako hoće da im tkogod protuslovi, odgovorit ću mu s onim ljudožderom, kojega je zapitao neki Europejac: Pa zar vi još ljude žderete? Da, odgovori mu divljak, ali sada viljuškom i nožem, jer je i do nas već doprla civilizacija!... Divne li civilizacije!

Sjećam se, da sam negdje jednom čitao, kako je naš slikar Oton Iveković stajao na rimskom forumu i pregledavao one velebne ostatke rimske kulture i sigurno je kao slikar sebi u mašti predstavljao veličanstvo svega toga, dok je još stajalo zajedno s Palatinom u svem svojem sjaju! Njegov drug je to naslućivao, pa ga upita: Zar ne, Otone, ti bi uistinu htio, da još danas stoje palače rimskih cezara i ovaj forum, kako su nekada stajali?... Ne, odgovori on, jer ne bih htio vidjeti Nerona, Kaligulu, Domicijana; jer ne bih htio čuti jauka robova; jer ne bih htio gledati ljudsku krv na arenama rimskih teatera!... Pravo je imao u tom pogledu naš Iveković.

Ja ne ću da ovdje opisujem sav barbarluk, koji se krio ispod onog vanjskog sjaja u rimskom carstvu; ne ću da opisujem svu odurnu moralnu iskvarenost, koja je živjela pod vanjskim formama uglađenosti rimskih velikaša i matrona. Ta i sami pogani, koji nisu izgubili svaki osjećaj za kakav takav moral, zgražali su se nad tom pokvarenosti! To možemo čitati kod Seneke, Tacita i drugih njihovih pisaca. Uostalom na čem se osnivao sav onaj vanjski sjaj i veličanstvo, ako ne na otimačini, krvi, zarobljivanju drugih naroda, koji su bili samo to krivi, što su bili slabiji i što su branili svoju slobodu? Koga baš zanima više o tome znati, neka čita djelo sv. Augustina: — De civitate Dei, pa će naći tamo stvari, o kojima se i ne može javno govoriti. A Grci? Ta poznato je, da i sami njihovi pisci sad sarkastično, sad s bolom priznavaju, da se kod Grka ne može računati na poštenje. Predbacuju im, da nemaju ljubavi prema vlastitoj domovini i da su izdajice (Pausanias 7, 10) da su potkupljivi i nevjerni (Demostenes: De corona, 61). Za vrijeme Aleksandra Velikoga bili su tako u Indiji poznati, da je bila riječ: Ako hoćeš da vidiš štogod niskoga, traži Grka! Plinije kaže za njih: Grci su oci i učitelji svake vrsti zloće (Plin. 45, 5). Koliko im se moglo vjerovati, znade se još danas iz rečenice: graeca fides nulla fides koju spominje već Plautus (Asinar, 1, 3, 47).

Iz moralnog truleža se rodilo još nešto! Iskvarenost i razvratnost kao i prekomjereno uživanje svih raskoši, donosilo je sa sobom razočaranje nad životom i samoubojstva su bila na dnevnom redu. Ta samoubojstva su počinjali i glasoviti ljudi i filozofi, koji su drugima davali pouku o životu. Sva filozofija grčkih mudraca nije mogla spasiti svijet od krajnjeg pesimizma, pa su napokon i sami stoici primili među pravila života također — samoubojstvo. Tà stoici su svojim sljedbenicima, ako im je dojadio život, dovikivali: „Ako vam je breme preteško, odbacite ga. Ta otvoren vam je put — Exitus patet! „Tako Epiktet. Naobrazba uma bez vjerske podloge ne može osloboditi čovjeka od najužasnijih zabluda. To nam dokazuju veliki grčki filozofi, koji su svojom filozofijom razorili pučko vjerovanje, a nisu ga imali čime nadomjestiti, pa su ukratko proizveli pravu moralnu iskvarenost, iz koje više nije bilo izlaza. Napokon se i najbolji između njih nasitiše svakoga filozofiranja i učiše, kako treba dostojanstveno umirati a nisu znali reći, kako treba dostojanstveno živjeti.

Nije bilo bolje ni među Rimljanima. Ispočetka odani vjeri svojih pređa, bili su krepostan i moćan narod. Kad su se opili na bezvjerskoj grčkoj filozofiji, nestalo je i kod njih razlike između dobra i zla. Koji su imali još što plemenštine u sebi, prigrlili su stoički panteizam i protuslovnu i beznadnu filozofiju samoubijstva, a drugi, se bacahu u krilo materijalizma, t. j. ubrojiše se među krdo Epikurejaca, kojima je glavno načelo bilo uživanje svih putenih naslada, dok im se i takav život nije ogadio. Dosta je čitati djela rimskih pisaca iz vremena Augustova, pa ćemo opaziti, da je život tadanjeg doba bio u svojoj srčiki bolestan. Svuda ozvanjaju tužbe, žalost, dosada, neizvjesnost u svim najvećim pitanjima. Seneka to izriče ovim riječima: Taedium, displicentiæ sui et nusquam residentis animi voluptas: „Dosada, omraženje samoga sebe, a nigdje smirenoj duši zadovoljstva!"... Zato vidimo kako svršavaju sa samoubojstvom kod Grka: Likurg, Empedokle, Diogen, Egesias, Zenon, Cleant, Archesilaj, Aristarh, Demosten, Isokrat, Temistokle, Cleomen, a čini se da i Pitagora i Aristotel. Među Rimljanima poznatija su imena: Atticus, Lucretius, Petronius, Lucanus, Scipio, Cato, Brutus, Cassius, Marcus; Antonius, Nero, Otto, a čini se i sam Marcus Aurelius. Da, tako je! Poganstvo, kad je bilo na vršku kulture i napretka, nalazilo je, da je ipak najbolje svršavati život samoubojstvom. Pa zar je to kultura i civilizacija?

Kultura i napredak, koji ne donose sa sobom i poboljšanje i oplemenjivanje cijeloga čovjeka nisu civilizacija! A poboljšanje i oplemenjivanje samoga čovjeka nema bez vjere u Boga, i to pravoga, živoga, kršćanskoga Boga! Bez Boga nema prave civilizacije! Za to nam je dokazom cijelo poganstvo uza sve svoje vanjske blještavilo i materijalni napredak. Zato razumijem riječi velikog Chateaubrianda: „Dva su svijeta u historiji. Jedan koji se razvija s one strane, a drugi, koji se razvija s ove strane Kalvarije. Ono je svijet barbarstva, a ovo je svijet civilizacije!"

Nepobitna je činjenica, da je jedino kršćanstvo spasilo svijet od propasti. Jedino je ono spasilo kulturu, jedino ono je oplemenilo i pridiglo čovječanstvo do njegovoga dostojanstva. Lijepo je to jezgrovitim riječima izrekao državnik Donoso Cortes: „Kršćanstvo je potpuni sistem civilizacije, koji obuhvaća sve — znanje o Bogu, znanje o svijetu i znanje o čovjeku. Tu se učiš, kako i kada su stvari nastale, kako i kada će prestati. Tu se raskrivaju najčudnovatije tajne, kojih nije stara filozofija poznavala i koje su duhu njihovih mudraca bile zatvorene... Tko je pio iz tog vrela mudrosti, znade više nego Plato, mudriji je od Sokrata" (Essai sur le Catholicisme. Paris 1851 24).

Uistinu kršćanstvo je sa svojim evanđeoskim zasadama pristupilo k palom čovječanstvu i izvuklo ga iz barbarstva i doviknulo mu: Čovječe, stvoren si na sliku i priliku Božju. Ustani i popni se sve više i više. Nastoj, da postaneš sve sličniji Onomu, koji je Istina, Ljepota i Dobrota i znaj, da je tamo tvoj zadnji cilj.

I narodi su koracali tim putem kršćanskih zasada, koje im je nosila katolička crkva. Pod njezinim vodstvom nastala je ona Civitas Dei na zemlji o kojoj govori veliki sv. Augustin, ili kako se s ponosom u srednjem vijeku nazivala: res publica christiana.

II.

Ima već dobrano vremena, što se govori i piše o propasti evropske civilizacije. Govori se napose o tome, otkada se daljnji Istok, napose Japan „civilizirao". Kolike su knjige napisane o t. zv. žutoj pogibelji! I najviše se pisalo, da bi to mogao biti uzrok propasti evropske civilizacije...

Ali, ako dobro uočimo stvari, onda ima jedna druga veća i neposredna pogibelj za tu civilizaciju, a ja bih je nazvao ateisti-

čka pogibelj, — pogibelj bezboštva!... Kršćanskim narodima u Europi bilo je predobro, pa su se izobjestili i počeli su tražiti kruha kod pogače.

I htjeli su biti pametniji od Boga i htjeli se rješiti njegove kontrole. I započeli su reformom vječnih istina, koje je Bog objavio i na kojima počiva podloga za vječnu i vremenu sreću. Ali kad se jednom počme kamen valjati nizbrdice, onda se valja, dok se ne skotrlja u jarugu i blato. Luter je počeo, Kant i drugovi su nastavili istim putem i za malo vremena našli smo se u potpunom racionalizmu, a na koncu u grubom materijalizmu i danas se sve odlučnije širi apostazija od Boga. Tà po Europi se osnivaju ateistički klubovi — a koliko ih ima koji uistinu nisu u tim klubovima, ali svakako spadaju u njih! I evo tu se nalazi prava pogibelj, kriza civilizacije.

Rekosmo, da bez Boga nema civilizacije. Mi se približavamo staromu poganstvu, ako nismo već i dalje zagrezli. Sve se polaže na vanjsko blještavilo, na kulturu tijela, na udobnost života, a zanemaruje se ono, što je glavno kod čovjeka, a to je oplemenjivanje duše kršćanskim krepostima, napose dobrotom, i ljubavlju k istini. Da, govori se mnogo o modernoj civilizaciji i kulturi. Ali ime ostaje prazno ime, ako nema sadržaja i ne može donesti sreće i zadovoljstva. Ako je Max Nordau mogao već pred svojih 40 godina pisati: „Kultura i civilizacija se prostiru sve više i zavladavaju krajevima, koji su bili najdivljiji na zemlji. Tamo gdje je do jučer vladala tama, danas tamo plamti najsvijetljija luč. Svaki dan nastaje kakovo novo otkriće, koje čini da zemlja postaje zgodnija za obitavalište, da se laglje snose poteškoće života i da se čovjeku dadu najraznolikiji i ugodni užitci. Pa ipak uza sve te poboljšice u uvjetima blagostanja, čovječji je rod više nego ikada nezadovoljan, uznemiren, usplahiren. Civilizirani svijet nije nego neizmjerna bolnica, čija atmosfera je puna tjeskobnih jauka i na čijim krevetima se svija bol u svim oblicima. Ako ideš iz kraja u kraj i pitaš svuda velikim glasom: Ima li ovdje zadovoljstva? Imate li ovdje pokoja i sreće? — odgovorit će ti svuda: Bježi, nema ovdje onoga što tražiš. — Napni uši svoje preko granica i od svuda će ti vjetar donijeti divlju halabuku prepiraka i borbe, pobuna i brutalnog nasilja." Velim, ako je tako mogao prije 40 godina pisati taj pisac, što bi mogao istom danas, a što bi mogli i mi, koji smo proživjeli veliki svjetski rat i doživjeli svjetsku gospodarsku krizu, kojoj možda nema pametara!

Ali tako mora biti! Nikada se nije ljudski rod nekažnjivo bunio protiv Boga. Svijet se uzoholio na svoju kulturu i napredak i prosvjetu i sve to oholo pripisivao samo svomu razumu i svojoj spretnosti. I mi smo gledali, kako je svijet svojim velikim iznašašćima, svojom velikom tehnikom rušio i obarao tvorevine, kojima se stoljećima ponosio i razarao najljepše živote sinova svojih kroz pune 4 godine; a možda će se to opet dogoditi u povećanoj mjeri.

Isus Krist je rekao: Nitko nemože dva gospodara služiti. Nemožete Bogu služiti i mamoni. Boga je napredni i prosvijetljeni svijet zabacio i dao se u službu mamoni, novcu. Sve, sve je postalo podređeno tomu novcu. I sada najednom, kao kroz noć, i toga je mamona nestalo, banke se zatvaraju, najjače financijalne države se tuže na deficite, a svuda ori očajan glas: Kriza, privredna kriza!

Radnim masama marksiste su obećavali raj na zemlji, ali uz pogodbu da se odreknu utjecaja crkve, da zabace Boga. I danas se povlače po ulicama velegradova gladne mase od 30,000.000 nezaposlenih, koji nemaju ni komadića kruha da utaže svoj glad. I sastaju se državnici i vijećaju, kako da odstrane krizu i riješe kojekakova druga pitanja — i sastaju se da ništa ne zaključe.* Ovdje mi dolazi na pamet duhovita satira nekog pariškog lista za vrijeme sklapanja versaljskih ugovora. Donio je naime taj list na jednoj strani naslikanoga Mojsiju s deset zapovijedi Božjih, a na drugoj strani Wilsona s njegovih glasovitih 14 točaka. Mojsije pokazuje na Božje zapovijedi i kaže: Da ste držali ovih deset, ne bi se trebali sada natezati oko ovih četrnaest!...

Kad nema Boga, kad je naš razum autonoman, kad je čovjek tek potomak majmuna, ne može ovaj svijet biti nekakova priprava za budući život, nego je svijet predmet, koga treba dobro iskoristiti ovdje na zemlji. Zato treba taj život tako udesiti, da priskrbi što više bogatstva. Da li se to zbiva nasiljem, prevarom, lukavštinom, pa i opreznom krađom, što zato, samo ako te nitko ne uhvati! Treba nagomilati čim više novaca svim mogućim spekulacijama, pa makar kod toga tisuće i tisuće ljudi spalo na prosjački štap. Ali čovjek ne može uvijek samo računati i praviti

---

* „Die konvenzionellen Lügen der Kulturmenschkeit." Leipzig 1893, 1. 2)

spekulacije, nego treba i razonode. Zato evo vam različitih sportova, pa i najnekulturnijih, kao nogomet i boksanje. Dok se to zbiva za zabavu, još kako tako, ali kad se to igra za novac, onda znade preći u pravo divljaštvo. A ipak za takove se igre u svijetu bacaju milijuni. Evo nadalje teatera, varietéa, kina, gdje se većinom davaju komadi za pobudu najnižih strasti. Evo vam plesova ala Josephina Baker i tango. I sve to se naziva kulturom, umjetnošću, napretkom! civilizacijom!... I jao, ako se kod kojega komada, pa bio on i najbljutaviji, nađe ljudi, koji nisu još zaboravili na svaku decentnost, pa podignu svoj glas protiv ovakovih ispada na javni moral! Ciknut će sve novinstvo i revije u obranu „umjetnosti" protiv tih natražnjaka i mračnjaka, koji nemaju pojma što je to kultura i prosvjeta!...

Da, i ta štampa! I ona je postala samo sredstvo za sticanje novaca, a ne za širenje istine i prosvjete. To je već davno u Njemačkoj zapazio ekonom Schäffle riječima: „Najuplivnija velegradska dnevna štampa je u većini dospjela u ruke spekulacijskog i burzovnog kapitala i u prvom redu postala sredstvom sticanja". To isto tvrdi bečki publicist David: „Novinstvo je danas bezuslovno i za uvijek u rukama velikog kapitala". Zato toj štampi i ne može biti ništa sveto, niti može imati kakovih moralnih načela, (S. Eberle: Grossmacht Presse, 1913). Kad je više puta upravo za to osnovana, da zaštićuje nepravdu i širi bezvjerstvo i nemoral... A što da govorimo o onoj takozvanoj šundliteraturi? O onim bezbrojnim najnemoralnijim romanima, koji dolaze u ruke baš one mladeži, kojoj je ta literatura najpogibeljnija?

A posljedica. Ona razvratnost i surovost, koja se često opaža kod mladeži, koja se opajala na izvoru moderne kulture i prosvjete: koja je već u nježnoj dobi upila slobodoumne zasade i mržnju na Boga i njegovu crkvu. Posljedice su one bogomrske kletve i bestidno govorenje i slobodna ljubav, za koju se toliko zagrijava naprednjaštvo. U Njemačkoj rodi se godišnje do 180. 000 nezakonite djece i Dr. Maximilian Fleischman iz Münchena kaže za tu djecu: Dvije trećine svršavaju u kaznioni ili u ludnici. Devet desetina uobičajenih provalnika su nezakonita djeca"... Posljedice su svega toga toliki zločini, krađe, ubijstva, razbojstva, nasilja, jer gdje nema straha božjega, nema ni pravoga poštenja. Vjerujte mi, volim boraviti u društvu s onim zadnjim seljakom ili nepismenom bakicom, koji vjeruju u Boga i boje se njegovog zakona, nego li s najnačitanijim i najnapirlitanijim gradskim fićfirićem, jer oni prvi su civilizirani a ovaj može biti najkulturniji lopov. Glasoviti turinski učenjak Scipion Sighele, nam je to opisao ovim načinom: „Poznato je, da je razbojnik Tiburcije, prisilivši posjednike zemlje, da mu plaćaju godišnji iznos, da si sačuvaju život i imetak, uspio, da pretvori zločin u ugovor, krađu u porez... Pa dobro, zar razbojnici... u žutim rukavicama ne čine upravo tako? Poslanik ili žurnalist koji idu k nekom direktoru banke i primaju novac, da šute o kakovom nepoštenom poslu ili da brane kakovo nemoralno poduzeće, zar ne proizvode nanovo u drugom krugu i drugim oblicima isti čin, koji je u svojoj šumi počinjao Tiburcije? Tà u suštini sva zlodjela bankarskog i građanskog društva nisu drugo, nego transformacija razbojništva... Tako se razbojstvo, mjesto brutalnog napadaja na cesti, obavi većom lakoćom i manjom pogibelji opremom, na primjer, krivog brzojava s burze. Tà nismo valjda uzalud moderni, a i brzojav ima nečemu služiti." (Morale privata e Morale politica. Milano 1913, 7—9).

Ali moderna kultura ne ostaje samo kod toga. Ona nalazi za svaki zločin zgodno ime. Otimačina imetka cijelog naroda zove se danas komunizam. Pometnuće i ubijstva vlastitog čeda u utrobi naziva se „eugenika". Zakonom zaštićeno ubijstvo naziva se euthanasia. Tako nam donose novine upravo ovih dana vijesti, da se u Češkoj spremaju socijaliste na predlog zakona, da liječnici smiju nekažnjivo obavljati operacije za pometnuće i da smiju nekažnjivo spremiti na drugi svijet bolesnike, koje smatraju za neizlječive... (Slovenec 28. I. 1933)... Pa da nismo sretni uz toliki napredak?

A ipak uza sav taj napredak i sreću što vidimo? Vidimo isti pojav, koji smo opazili i kod pogana kod vrška njihove kulture, da im je naime, dojadio život i da su posizali za samoubojstvom. I moderna kultura nam donosi i to. Uistinu vidimo u modernom čovjeku prezasićenost života, pa se u zadnje vrijeme sve više umnožavaju samoubojstva, osobito u gradovima. Nedavno je Dr. Hans Rost u Augsburgu počeo izdavati list: „Arhiv za istraživanje i borbu protiv samoubojstva" (Slovenec 21. I. 1933), jer vidi, da su samoubojstva zauzela mah kao nekakova epidemija.

O tom nema dvojbe, da bezvjerje rađa samoubojstvima, jer gdje nestane vjere, mora nadoći onaj pesimizam, koji ne može

naći drugoga izlaza iz toga stanja, nego samoubojstvo. Pravom kaže bezbožac Le Dantec: „Nesnosni bol bi nužno naveo ateistu u samoubojstvo... Kažem otvoreno: ne vidim nikakove pomisli, koja bi mogla suzdržati potpunog ateistu od samoubojstva... Družba samih ateista bi svršila epidemijom samoubojstva" (L' Atheisme, Paris, 1906, 100, 113).

Ako još nije došlo do većih katastrofalnih samoubijstva u masama, ima se zahvaliti jedino kršćanstvu, kako lijepo ističe Englez Mallock: „Mi svi još živimo pod upĺivom kršćanskih ideja. Tajni kulturni uplivi kršćanstva još uvijek djeluju u našem čuvstvovanju, u našem mišljenju i življenju, u našim ustanovama. Upliv kršćanstva daje svemu boju, sve osvjetljuje. Ateizam još nije pokazao, što će biti život bez vjere". (La vie, 165).

To isto zapaža i Balfour: „Naturalizam među nama ima još štošta idealnoga u sebi, ali ti ideali žive život nametnika, „parasitski život": ne sišu naime sokova iz tla naturalizma, nego iz društva koje nije naturalistično... Ako dođe vrijeme, kad će naturalizam to društvo i te procese rastočiti, tad će se pokazati, da je rastočio i svu vrijednost i plemenštinu života". (Die Grundlage des Glaubens, 74—6 kod Ušeničnika).

Nu ako i nije još došlo do krajnih posljedica, koje nosi sa sobom moderna civilizacija, bolje reći talmi-civilizacija, ipak nema dvojbe, da se proces nutarnjeg raspadanja sve više zapaža. To izriče lijepo glasoviti publicista Herman Bahr ovako: „Doživjeli smo bankrot znanosti. Ona je imala služiti jedino još koristi, trgovanju, sticanju. Doživjeli smo propast umjetnosti. Od vodilje k ljepoti postala je služavkom putenih naslada. Doživjeli smo pad prava i dužnosti. Dobro i zlo, lijepo i ružno ovisilo je jedino od dogovora i glasovanja... Izgubili smo pouzdanje u mišljenje i logiku su ponizili... I nije ostalo ništa nego putenost i tjelesni bol, za koje mora naš razum pribavljati novac... Prepametno doba htjelo je iz kršćana stvoriti ljude. Posljedica toga je, kako se u ovom ratu pokazalo: „nestanak svake čovječnosti". (Vernuft u. Wissenschaft, 1917. 41 slj.). Nestanak svake čovječnosti! Eto to je kultura, prosvjeta, napredak bez Boga. Ali kultura, prosvjeta i napredak koji u čovjeku ubijaju svaku čovječnost nisu civilizacija, nego divljaštvo!

Da završimo! Zar će uistinu doći do potpunog rasula kršćanske civilizacije? Odgovaram s odlučnim: — Ne! Ima na tom

svijetu jedna institucija, koju je Bog postavio za čuvara civilizacije. To je katolička crkva! Ona je već jednom svijet spasila iz barbarstva, ona će ga spasiti i drugi puta. Dakako, da to ne ide u račun onima koji hoće kulturu bez Boga, pa zato istom mržnjom progone i tu Božju instituciju. Viču i pišu protiv crkve, da je natražnjačka, mračnjačka, da zarobljiva čovječanstvo. Ali jao svakomu narodu, gdje bezbošci ustaju na obranu ljudskih prava, jer onda nastaje pravo tiranstvo. Onda se kuju zakoni, koji progone svakoga, koji neće i ne može da pogazi svoju savijest i uvjerenje. Onda se progone svećenici, redovnici, pa ako treba s njima i na vješala! Onda se kažnjavaju podanici, ako vrše svoje vjerske dužnosti. To nam jasno pokazuje francuska revolucija i Combes, koji je protjerao iz Francuske preko 20.000 sasvim nevinih građana i građanki — redovnika i redovnica, dakako sve u ime gesla: Liberté, Egalité, Fraternité!!! Onda se pale crkve i samostani, kao nedavno u Rusiji i Španjolskoj. Onda se zaplijenjuju crkvena dobra i narodu se viče o bogatstvu „mrtve ruke", eko je narod napokon blizu, da osjeti nečiju veoma „živu ruku u svom džepu", kako duhovito kaže Karlo Kraus (Fakel, 1901, br. 64). Tako se dogodilo u Francuskoj i Mehiku, a da narod nije gotovo nikako osjetio blagodati od bogatstva mrtve ruke. Bit će da i ovakovi progoni i divljačko razaranje najvećih umjetnina spadaju u bitni pojam moderne kulture, prosvjete i civilizacije... Pravo veli Tommaseo: „Narodi, koji su najciviliziraniji, nisu uvijek najcivilniji: pa ih ima civiliziranih, koji imadu barbarske običaje i zakone". (Sinonimi, Civiltà, incivilmento, n. 1019).

Ali ova Crkva stoji i preživljava poganske i kršćanske Nerone i broji uvijek nove pobjede, makar ih krvlju iskupila, svjesna, da je spasila već jednom svijet od barbarstva i da će ga opet samo ona moći spasiti, jer iza nje stoji svojom snagom Bogčovjek, koji je izvor prave civilizacije i koji je rekao predstavnicima ove crkve: Ne bojte se, jer ja sam pobijedio svijet!

KULTURNI POGLEDI

Kriva metoda u obrani kršćanske vjere. — Protuodgovor na repliku g. Ž. M. Marinkovića mome članku u Novoj Reviji (Br. 6 1932) pod gornjim naslovom.

G. Z. M. Marinković poslao je na uredništvo Nove Revije ovaj odgovor:

Ne „kriva metoda", nego krivo shvatanje u odbrani hrišćanske istine.

Povodom prikaza moje popularne verske čitanke „Da bolje poznamo našu veru" u 6 broju vašeg cenjenog lista za 1932 g. od strane gosp. Dr Ivanova, slobodan sam zamoliti uredništvo, ne toliko radi mene lično koliko istine radi, da u svoj list uvrsti ovih nekoliko redaka.

Polazeći od one bibliske istine, da nema čoveka bez greha, pa sledstveno ni ljudskog dela kome se ništa ne bi moglo zameriti ili prigovoriti, daleko sam od toga da svoju gore spomenutu čitanku izuzimam od ovog opšteg zakona. Jer i ona, kao ljudsko delo, svakako ima svojih nedostataka.

Ne upuštajući se u detaljno analiziranje opširnih primedaba poštovanog g. kritičara (kome sam, uzgred budi rečeno, veoma zahvalan na ukazanoj mi pažnji), ja bih hteo da u granicama gostoprimstva učinim samo dve-tri načelne napomene, koje će, nadam se, koliko-toliko ublažiti oštrinu njegovih zameraka.

Pre svega sama namena moje knjižice, da bude n a r o d n a verska čitanka, uslovljavala je kako stil tako i metod izlaganja. Ja nisam imao nameru da pišem naučnu sistemu o sv. pričešću niti da se upuštam u apstraktna i prazna filosofiranja o raznim slučajevima koji bi se, u vezi sa pričešćem, mogli dogoditi, nego da prostoj, pobožnoj i bogoslovski neobrazovanoj duši odgovorim na konkretno pitanje: postoji li mogućnost infekcije u sv. tajni pričešća? Ja sam na to pitanje odgovorio negativno, pozivajući se na sebe lično, na svoje višegodišnje iskustvo i opažanje (ono što je i najprostijem lako pojmljivo i za svakog očigledno), oslanjajući se pritom kako na opšti duh, suštinu i namenu ove sv. tajne tako i na reči Spasiteljeve u Markovu Jevanđelju (16, 17-19), koje baš u ovom slučaju dolaze do svog punog i po intenzitetu večno jednakog izražaja. Jer je „Isus Hristos juče i danas onaj isti i navek" (Jevr. 13, 8). Iz ovih reči jasno je, iako ja to izrično nisam spomenuo, jer mi u razgovoru sa prostim i bogoslovski neobrazovanim čovekom to nije ni bilo potrebno, da proviđenje preblagog Gospoda bdi nad nama i ne dopušta infekciju Njegovim sv. tajnama. I sva razlika između mene i moga poštovanog

kritičara svodi se u glavnom na to, što on dopušta mogućnost infekcije i trovanja sv. pričešću (ma da ja o trovanju nigde nisam spomenuo), a ja tu mogućnost isključujem, kad hrišćanin ovoj sv. tajni pristupa s verom, nadom, ljubavlju, strahopoštovanjem, uz to i dostojno pripremljen.

Doista u sv. Pismu i sv. Predanju nema podataka o tako zvanom „antiseptičkom" delovanju ove sv. tajne, ali tome se nije čuditi, kad se zna da je bakteriologia čovečanstvu relativno od skorc poznata. Pa ipak mene u ovome utvrđuje moja vera kao i nebrojeni primeri iz moga i tuđeg iskustva.

Što se tiče posrednog delovanja ove sv. tajne na fizičku stranu čovekovog bića, to jasno izlazi iz same uzročne veze greha sa fizičkim oboljenjem (srav. Mt. 9, 1; Jov. 5, 1-15 i dr.), a to je i verovanje Crkve (izraženo u pravoslavnim molitvama pre i posle pričešća), koje je isto tako potvrđeno mnogim primerima u prošlosti i sadašnjosti.

Zahvaljujući cenjenom uredništvu na uvršćenju ovih redaka — ostajem s osobitim poštovanjem — svešt. Ž. M. Marinković,
profesor Beograd.

Dobrotom uglednog Uredništva dobio sam na uvid odgovor gosp. profesora Marinkovića, na koji ću samo kratko osvrnuti se.

Makar da sam i više puta pomnjivo pročitao i profesorovu narodnu čitanku o vjeri i njegov odgovor na moj prikaz i moju kritiku, ipak i sada ostajem pri prvašnjim tvrdnjama. Gosp. profesor u svojoj čitanki ima na pr. ovakih izraza: „Bojazan, da će se pričešćem neko moći zaraziti, ne samo da ničim nije dokazana niti na faktima osnovana, nego je to direktna hula na presveto telo i prečistu krv Hristovu." Evo na ovakove ga i slične apodiktičke rečenice ne ovlašćuje ni kršćanska Vjera, ni znanstvena exegeza ni teologija; jer se može držati a i mora, barem apsolutna mogućnost zaraze — te istodobno biti dobar vjernik, teolog i učenjak. Navodi kod evanđelista, na koje se prof. pozivlje exegetički i stručno ne dadu se nategnuti u prilog njegovoj tezi. Makar da je prof. pisao za narod, ipak i u ovakom pisanju treba paziti na istinu i stvar tako ne pregoniti da se dođe do zablude. Krv Kristova i Tijelo Kristovo jesu zalog vječnog života; ali uza sve to — apsolutno govoreći — mogao bi svećenik, komu je sluga zatrovao kruh i vino da ga umori, povodom ovake Pričesti, ako je svećenik inače dostojan, spasti dušu i dobiti život vječni, a tjelesni život ipak radi sadržanog otrova pod oblicima kruha i vina izgubiti. O takovim se slučajevima u kršćanskoj literaturi dosta i čita. Sada u ovo ne ću ulaziti, jer bi se primjedbe bez potrebe zategle. Puku se u sličnim pitanjima razvija pojam Božje Providnosti, koja čuva, ali nema posebnoga razloga, da se iznose tako tvrdnje, što ne odgovaraju istini i radi kojih bi se mogla Vjera ruglu nevjernika ipak opravdano da izlaže.

U ostalom uz one neke primjedbe čitanku sam pohvalio i danas je hvalim, ali uza svu repliku gosp. Profesora, ipak, cijenim s razlogom, ostajem na starom mome stanovištu, da je izabrao krivu metodu u obrani kršćanske istine. On meni kaže, da ja imam „krivo shvatanje u odbrani hrišćanske istine". Ako uopće bude koga zanimala ova naša raspra, neka pomno pročita razlaganje nas obojice, pa nek drži, kako hoće. Ja se ponovno radi drugih važnijih briga ne ću moći na polemiku osvrtati.

Dr Ivanov.

* * *

Projekt o 40-satnom radnom tjednu. — Od 11 do 25 januara ov. god. održao je u Ženevi Internacijonalni Buro Rada (I. B. R.) izvanrednu konferenciju o redukciji radnog tjedna za 1/6 t. j. od 48 sati na 40 sati.

Pitanje nije novo. Radništvo organizirano u kršćanskim kao i socijalističkim sindikatima već odavna postavlja zahtjev za skraćenje radnog vremena. Belgijski Savez Kršć. Sindikata zahtjeva što više 36—satni radni tjedan; kršć. Internacijonala tekstilnih radnika zahtjeva skraćenje na 40 sati. Intern. Biro, kao i intern. kongres kršćanskih sindikata, god. 1931., zaključili su, da se ima voditi kampanja za skraćenje radnog vremena. Jednako su se i socijalisti složili sa ovim zahtjevima.

Ideja o ovom skraćenju radnog vremena nastala je među radnicima na temelju jednostavne, legitimne i kršćanske misli, da materijalni napredak, postignut golemim razvojem mašinizma, ne smije samo da uvećava prihode investiranih kapitala, nego mora da istovremeno poboljša i životni standard radnika. Pitanje je pak formalno postavljeno već god. 1931. u Savjetnoj Komisiji za Besposlenost unutar I. B. R.

Poslodavci se naravno protive ovim tendencijama. Vlade pak zastupane u I. B. R., pristale su da se pitanje iznese u javni i službeni internacijonalni forum. Isto tako više sociologa i ekonoma skloni su zahtjevu skraćenja radnog vremena.

Dne 25. srpnja 1932. stiglo je Društvu Naroda jedno pismo od Mussolinijeve vlade, u kojem se traži, prema čl. 389. alinea 1. Pakta saziv jedne specijalne konferencije rada, koja bi se morala održati prije svjetske ekonomske konferencije, da se međunarodno postavi pitanje o 40-satnom radnom tjednu.

Nekad je bila očigledno potrebna borba oko skraćenja radnog vremena. Trebalo je zaštititi radnika od tjelesnog i duševnog iskorišćavanja. Ta borba je dakle imala i svoju važnu etičku podlogu Radno je vrijeme trebalo tako urediti, da radniku ostane vremena posvetiti se svojoj obitelji, odgoju svoje djece, vlastitom prosvjećivanju i ispunjavanju svojih čovječjih i građanskih dužnosti. Radi ovih se razloga konačno izvojštilo 8-satno radno vrijeme. Međutim polazeći s ovih razloga ne može se zahtijevati daljne skraćenje radnog vremena. Ali ima zato drugih razloga.

Prvi i najglavniji razlog je — besposlenost. Besposlenost se danas postavlja ne samo kao ekonomski problem, nego i kao moralni. Postavlja se pitanje **prava na rad.** Nedostatnost rada rađa pitanje njegove pravednije razdiobe.

Na pitanje, da li će 40-satni radni tjedan dovoljno zadovoljiti potrebe društva, možemo odgovoriti sa sigurnošću: da! Racijonalizacija je produkcije toliko uznapredovala, da se u U. S. A. postavlja zahtjev za 30-satni radni tjedan. Statistike nam dokazuju, da je produktivitet zadnjih godina brže rastao nego pučanstvo. Inženjeri tehnokracije tvrde, da bi radeći samo 2—3 sata na dan mogli postići standard konforta pa i luksusa deset puta veći od današnjega.

Jedno vrlo važno pitanje je, da li će skraćenjem radnog vremena biti srazmjerno snižene i plaće, ili će se uzdržati sadanja tjedna plaća? Ako uistinu postoji danas hiperprodukcija ili bolje sukonsumcija, tad plaće moraju ostati na dosadanjoj svojoj visini. Produkcija mora rasti, ali njezin zdravi rast je jedino kad ima kao korelativ proporcijonalno jačanje potrošnje, inače ona nas vodi u nemogućnost, kao što je današnja kriza. Treba prema tome jačati kupovnu snagu širokih slojeva. Uvađanjem 40-satnog radnog tjedna uz proporcijonalno sniženje plaća, ne bi nas dovelo ničemu, to ne bi bio nikakav ekonomski lijek. Plaće dakle treba da ostanu u današnjoj visini i kad bi se uvelo 40-satni radni tjedan.

Postoji k tomu još pitanje: bude li se 40-satni rad naplaćivao kao dosadanji 48-satni ne će li se tim dizati produkcijski troškovi, jer bi se dizale cijene artiklima, a tim bi se kriza još jače zaoštrila? Stanovita opasnost postoji osobito za poljoprivredni stalež ali zapravo industrija bi se morala zadovoljiti sa jednim procentom manje dobitka, i to samo u prvi čas, jer bi veća proda nadoknadila neznatni višak na plaćama.

Kad bi skraćenje radnog vremena sa sadanjom tjednom plaćom bilo jednako provedeno u svim državama, ono ne bi promijenilo uslove konkurencije na svjetskom tržištu. Ali upravo u tome leži poteškoća: hoće li sve države htjeti provesti jednako i u isto vrijeme ove promjene? Ako bi to provele samo neke države, tad bi upravo one pretrpjele u utakmici s ostalim državama, koje ne bi te promjene provele.

Januarska konferencija se sastala dakle da riješi ova važna i delikatna pitanja. Svi dosadanji pokušaji bili su nedovoljni palijativi za ublaženje krize. Reforma radnog vremena imala bi biti jedan ozbiljniji lijek.

Konferencija je bila tripartitna od delegata: radnika, poslodavaca i država.

Poslodavci se najodriješitije izjavili proti svakom skraćenju radnog vremena, osobito ako ono ne bi imalo kao korelativ proporcijonalno sniženje plaća. Poslodavci su na konferenciji najav-

ljivali kobne posljedice za industriju i za uposlene radnike, prihvati li se projekt, a da se besposlenima ipak ne bi ništa pomoglo. Pitanje je, po poslodavcima, prije svega ekonomskog značaja. Skraćenje radnog vremena bi povisilo produkcijske troškove, što nužno povlači dizanje cijena, a tim bi se pogodili svi potrošači, odakle novo osiromašenje itd. (Kako se vidi za industrijalce sve se može dogoditi, ali da bi se za koji procenat snizili njihovi prihodi to se nikako ne smije dogoditi!) Zato treba definitivno zabaciti projekt o 40-satnom radnom tjednu. (Jedini taljanski poslodavački delegat nije se složio s ovom tezom).

Radnički su delegati bili svi za skraćenje radnog vremena 40-satni radni tjedan, kažu radnički delegati, nije samo socijalni zahtjev, nego on je industrijski i ekonomski. Radnički stalež zahtjeva priznanje njegovog prava na rad. Kriza ide uporedo sa razvojem mašinizma i racijonalizacijom. U industriji cipela 100 mašina zamjenjuju 25,000 radnika. U modernim ljevaonama 7 radnika zamjenjuju prijašnjih 60. Na području građevnog materijala nekad je mogao jedan radnik proizvesti dnevno 450 cigla na dan, danas jedna mašina proizvodi dnevno 40.000 cigla.

Drugo radnici su imali vrlo malo udjela u ovim novim tekovinama. Radni se produktivitet dizao znatno više, nego li realna plaća. Prema tome je prihod poduzeća narastao kroz periodu od 1922—1927 poprečno 9%, a dividende za dospjele podjele porasle su godišnje 6,8%, dok su plaće porasle za jedan neznatan postotak.

Pitanje besposlenosti treba konačno riješiti, jer ono postaje sve teže. Danas ima 30 milijona besposlenih od ukupnih 170 milijona radnika. Takvo jedno mnoštvo koje većinom živi od državnih potpora ugrožava i same države. Belgija je platila god. 1930. za besposlene 32 milijona, a 1931. 365 milijona franaka. Njemačka je platila god. 1928. 1.151 milijon maraka, a 1931. 2.975 milijona.

Ovakovih primjera sa raznih područja moglo bi se iznijeti mnoštvo. Pitanje treba riješiti brzo, jer „skoro će doći dan kad će patnje i nagomilana razočaranja izazvati eksploziju", rekao je francuski radnički delegat Jouhaux.

Držanje delegata raznih država može se obilježiti sa krzmanjem, jer problem nije navodno još temeljito proučen, te radi novih eventualnih neprilika, većina se delegata stavila u stav očekivanja. Engleski državni delegat Norman izjavio se izričito proti projekta. Njemački i taljanski delegati su zagovarali projekt. Jugoslavenski delegat je izjavio, da ne može obećati, da će ga naša vlada ratificirati.

Konačno su bile predložene dvije rezolucije, jedna radničkih delegata, koja zahtjeva ostvarenje predložene reforme uz garanciju dosadanjih tjednih plaća. Druga rezolucija je bila predložena po delegatima država. U rezoluciji se kaže, da je redukcija rad-

nog vremena sposobna da ublaži besposlenost, zato neka se projekt detaljno prouči na internacijonalnom planu.

Rezolucija radnika odbijena sa 31 glas proti 21, 17 ih nije glasovalo.

Druga rezolucija bila je prihvaćena sa 41 glasom proti 21. Među ostalim glasovali su proti i prestavnici država Engleske Brazilije i Portugala. Sedam delegata nije glasovalo: Kanada, Južna Afrika, Indija, Japan, Norveška, Mađarska i Jugoslavija.

Konferencija je završila svoj pripravni rad na 25 januara. Ona je bila samo konsultativna, dok će pitanje doći na riješenje na redovitoj konferenciji u maju ov. god.

Naši bi radnici bili zadovoljni kad bi im država malo bolje zagarantovala i provedbu konvencije o 48-satnom radnom tjednu, jer u mnogim poduzećima ne uzima se u obzir dnevni 8-satni rad.

Dr. P. B.

* * *

Misli kard. Faulhabera o dužnostima države i građana. — Uvaženi münchenski kardinal-nadbiskup Faulhaber u svojoj ovogodišnjoj korizmenoj poslanici raspravlja o dužnostima građana prema državi. Danas je, veli on, red u svijetu poremećen. Diskreditiran je državni auktoritet. Otupljena je savjest građana. Da se preporodi uznemireni svijet, mora se ustaliti zakonski red u državi, mora da se utvrdi auktoritet države, mora da se probudi svijest kod građana.

Današnje političke struje i pokreti daju državi ili previše ili premalo. Previše daju državi, osobito oni teoretičari, koji smatraju državu za jedini izvor prava: oni negiraju i božansko i naravno pravo stvarajući od države — idola. Država je izvor prava, ali samo jedan između drugih izvora, ali ona nije jedini izvor. Državni zakoni ne smiju biti u protimbi s naravnim pravom pojedinaca ni sa pozitivnim zapovijedima Božjim.

S druge strane pučki demagozi previše malo daju državi, kad huškaju masu da se ne pokorava državnim zakonima; kad bune građane da ne plaćaju poreze; kad prave sistematsku opoziciju nosiocima vlasti. Kršćanski je nauk jasan i jedino ispravan: treba državi dati onoliko, koliko državi pripada.

Kršćanski nauk o državi temelji se na tri glavna načela: **Bog je granitna baza državnog auktoriteta; moralni je zakon najsigurniji vod za državne zakone; javno dobro mora biti vrhovni cilj državne vlade.**

U svakoj formi vladavine: monarhističkoj ili republikanskoj, demokratskoj ili auktoritativnoj... njihov auktoritet vrije — iz volje Božje. To je religiozni vez, koji spaja nosioce vlasti s Bogom. Stoga kršćani moraju poštovati vlast. Ali odatle je jasno, kako zlo rade one države, koje se u svojem ustavu odriču Boga kao izvora vlasti pripisujući narodu, što narodu ne pripada. Oni

su podrovali svaku podlogu auktoriteta, jer savjesti imaju poštovanje prema vlasti, jedino ako su uvjerene da ona potječe od Boga. Negacija priznanja Božije vlasti nužno sobom nosi i prevrat protiv državne vlasti. Država, ako hoće da sačuva svoju vlast, mora onemogućiti pakleni rad bezbožnika. Jedino u priznanju Boga, kao izvora svake vlasti, jamstvo je za održanje i državne vlasti.

Isti je **moralni zakon koji mora jednako da obvezuje pojedince i države.** Ako naravno pravo traži da pojedinci opslužuju pravedne ugovore, država ne smije da arbitrarno prekrši svoje ugovore i konkordate. Ako Evanđelje proglasuje nerazrešivom ženidbu, država ne može da rastavi, što je Bog spojio. Ako pojedinac mora da časti Boga i poštuje njegove blagdane, država ne smije da organizira u satove, kad je služba Božija, javne igre, zabave i natjecanja. Ako pojedinac mora da sluša državu, i država mora da vrši svoje obveze prema pojedincu, prema građanima. Ako pojedinac mora da plati svoje dugove, ni država ne smije da sve rasiplje u vojničke svrhe, dok neće da pomogne one nevoljnike, starce i stečište, koje je oštetila novčana kriza. Ako pojedinac ne smije da laže, i država mora da govori istinu. Državni egoizam nikako ne može da bude svet, ako je egoizam pojedinaca oduran i sramotan. Narodna oholost ne može nikako da bude na ponos, ako pojedinac mora da bude ponizan. Ne može i ne smije neko da bude kršćanin u privatnom životu, a poganin u javnom. **Isti je moralni kodeks koji jednako veže i pojedinca i državu.**

Državna vlast, i zakonodavna i upravna, **mora da promiče dobrostanje naroda protiv egoizma pojedinih grupa.** Državna vlast mora jednako promicati i štititi i siromasima i imućnicima zdravlje, vlasništvo, čast i slobodu. I škole i sudovi moraju da budu jednako pristupačni za sve. I to bez pristranosti. Narod će imati to veće povjerenje u državnu vlast, što više ona bude osnivala svoju vlast na — pravdi. Socijalna pravda traži da se terete jednako podijeli prema porezovnoj snazi građana; da se zločine i prekršaje jednako kazni kod svih bez obzira na društveni položaj; da se ne nagomilavaju vremenita dobra samo u rukama par gavana, a da drugi građani skapavaju i venu od gladi. Državna vlast u ime pravde mora se boriti protiv krivih nauka o ženidbi i materinstvu, kako se bori protiv krivotvorenja novca; mora se boriti protiv nemorala i nepoštene literature, kako se bori protiv zaraznih bolesti.

A kršć. država? Ona mora poštivati prava Crkve, gdje im je zajedničko područje. U sumnjivim slučajevima radije treba slušati Boga nego ljude. Kršć. država mora čuvati svetost obitelji i boriti se protiv svih i svega, što joj ruši temelje. Odgoj djece treba da je u skladu s vjerom njihovih roditelja. Država nema nikakav monopol nad djecom. Kršć. država mora poštivati prava i drugih država i naroda da s njima surađuje pri svladavanju

ekonomskih poteškoća, o čemu ovisi mir u svijetu. Kršć. država mora da podupire i Društvo Naroda, jer, budući da je moderni rat užasno sredstvo da se poruši sve, državnici moraju pokušati sva sredstva da zapriječe ratove.

Četvrta Božija zapovijed nalaže da se poštuje zakonitu vlast. Nije pravedno kritizirati i boriti se protiv svake naredbe, koja dolazi od državnog auktoriteta. Treba častiti i slušati državni auktoritet, i kad nam nije draga forma državne vladavine. To nije nikakva servilnost, mutizam i bizantinstvo, jer, iako se kršćanin ne roti i ne buni, ipak nikada ne veli neredu da je — red, ni ludosti da je — pamet i istina. Tako je između građanskih obveza na prvom mjestu ona o — porezu. Svaka velika narodna jedinica ima potrebu od sredstava za javne radove, koji su na opću korist. Nego, dok nije dopušteno građaninu da ne plati porez, dotle nije dopušteno ni državi da nametne iznimne arbitrarne takse, koje bi graničile sa iscrpljenjem privatnog vlasništva.

Još treba istaknuti, veli učeni kardinal, da je svaki građanin u savjesti obvezan da ide na — izbore. Crkva, kao Crkva, ne angažira se za nijednu stranku, ali preporuča svim građanima, da idu na — izbore, da ulože sve svoje sile da u državi prevladaju kršćanski zakoni. Pijo XI je pisao 4—II—1931 g. argentinskim biskupima da se katolici slobodno mogu da upišu u političke stranke, koje dadu jamstvo da će poštivati crkvena prava i zakone. Kršćanin mora na izbore i u stranački život, jer izbori odlučuju nesamo o materijalnim već i moralnim interesima. Radi se o tom da se zajamči opsluživanje kršć. načela u javnom životu, da se zaštiti slobodu Crkve, uzdržanje kat škola, promicanje kršćanske civilizacije. Katolička svijest nikako ne dopušta da se kršćani katolici ne staraju za ove uzvišene zadatke državne vlasti. I svećenici imaju pravo da se služe građanskim pravima, jer ih se može zakratiti samo — zločincima. Napokon je sveta dužnost građanina katolika da — **moli.** Jedino Bog može prosvijetlili državnike, da pravedno upravljaju, i ojačati ih, da ne sustanu pod teretom državnih briga. „Ako Gospod ne čuva grada, uzalud ga čuvaju — čuvari." Pravda i mir, to su temelji privatnog života, to temelji i odnošaja između pojedinaca i države.

Dr. fr. Krsto Kržanić, Sinj

* * *

Savremena socijalna pravda. (Le sens corrompu de la justice sociale). — Cijelom je svijetu dobro poznat položaj katolika u Španjolskoj u ovim zadnjim godinama. Izmijenio se je odnošaj katolika prema civilnoj vlasti, ali tako, da su oni izgubili prava, koja imadu ostali građani, oni su progonjeni. O tom nam bjelodano govore dnevne vijesti kroz ove zadnje godine. Nova vlada stvorila je protukatolički ustav, katolicima se dižu najprimitivnija prava, nemadu onoliko slobode koliko imadu neprijatelji drža-

ve, crkve im se pale, škole im se jednako pale i zatvaraju, samostani se ruše Redovi se izgone, crkveni se obredi ometaju, kipovi Bogorodice i Spasitelja se bacaju, katolici nemadu najelementarnije slobode da vrše ono na što ih savijest steže, oni su postali građanima drugoga reda.

Dok je ovo žalosno stanje katolika u Španjolskoj svakomu poznato, i dok svak osuđuje ovako nedržavničko i nečovječje držanje španjolske vlade, i dok španjolski režim, koji ovako postupa, gubi svaki ugled u civilizovanom svijetu, neshvatljivo je držanje „Socijalne misli" (1933 Br. 2), kada prigovara katolicima što se tuže nad takim stanjem. Ne možemo nego se čuditi kada „Socijalna Misao" razlikuje između Crkve i klerikalizma, te kada kaže da vlada nije proti Crkvi, nego proti klerikalizmu. Crkva ne zna za klerikalizam. Za nj znadu samo protivnici i neprijatelji Crkve i katolika; to je njihov pojam. „Socijalna Misao" se čudi da „dragi katolici" ne razumiju te razlike. Katolici to i ne mogu razumjeti, jer za njih i nema nego jedan pojam: Crkva, njezina nauka i zdušno slušanje ove nauke u vršenju kršćanskih dužnosti. Još se „Socijalna Misao" čudi kako katolici mogu reći da ih vlada proganja. Kuću im pali, izgoni ih iz države, zakonom im diže najprimitivniju slobodu, guši im katoličku savijest i kraj svega toga oni bi morali reći da ih vlada štiti, da ih ne progoni, i kraj svega toga oni bi morali činiti razliku između klerikalizma i Crkve, pa onda reći mudru izreku da vlada ne progoni Crkvu nego nekakav klerikalizam! Naš socijalni osjećaj ne bi nikada dozvolio da na taj način govorimo o kojoj drugoj progonjenoj instituciji, a kamo li o katoličkoj Crkvi. „Socijalna Misao" imala bi biti malo više socijalna u socijalnoj pravdi i prosuđivanju.

„Socijalna Misao" prigovara Crkvi radi španjolske inkvizicije. I time opetuje bezbroj puta pobijenu frazu. Crkva nema ništa sa španjolskom inkvizicijom. To je državna stvar. Evo što kaže veliki državnik J. de Maistre: Tribunal španjolske inkvizicije je čisto kraljevski. Kralj imenuje generalnog inkvizitora, a ovaj opet imenuje pojedine inkvizitore s odobrenjem kraljevim. Isto priznaje španjolski parlamenat 1812. god. kada je ukinuo inkviziciju: „Kraljevi su u svim slučajevima apsolutni gospodari imenovati, suspendirati i otpustiti inkvizitore." Poznato je kako su Sikst IV., Inocent VIII., Leon X. strogo postupali proti inkvizitorima, a poznato je i to kako je Pavao III. bodrio Napolitance da ne prime inkviziciju, kad ju je htio uvesti Karlo V. Lorente, inače neprijatelj Crkve, kaže da, kada Siksto IV. nije mogao spriječiti da kralj ne ustanovi inkviziciju, ustanovio je sa svoje strane apelacioni sud, koji je mnogima spasio imanje, čast i glavu. Leon X. ekskomunicirao je Toledskog inkvizitora. Papa je spasio Mureta, koji je bio osuđen na lomaču i učinio ga profesorom u svojim školama."

Crkva nije nosila mač da odsijeca glave, već je uvijek nosila maslinovu grančicu navješćujući i donoseći mir pojedincima i zaraćenim narodima. Naročito nije ona imala ništa zajedničkoga sa slabim stranama inkvizicije, već ih je osuđivala i proti njima se je borila više nego itko.

Kad bi u svijetu bilo više socijalnoga smisla i pravde ne bi se nikada došlo do spomenutih i sličnih prigovora.

Dr. Bože Vucić

* * *

Novo lice teologije metafizike i vjere (Errores circa theologiae, metaphisicae ac fidei conceptus). — Rijetko se kada u našim laičkim kulturnim revijama raspravljaju pitanja o teologiji, metafizici i vjeri, jer stoje pod utjecajem praktične nevjere i modernog agnosticizma, prema čijim načelima makar i najvažnija vjerska i metafizička pitanja ostaju im zauvijek nepristupačna. U ovom pogledu učinio je izuzetak Dr. Momčilo Selesković, kada je u Srpskom Književnom Glasniku (1. IV. 1933) napisao članak pod naslovom: Teologija, metafizika i vera. Razlaganje Dr Seleskovića nije nikakav pozitivni prilog ni teologiji ni metafizici ni vjeri; i prema tome moglo je slobodno da izostane. Moderni agnosticizam čini mi se dosljednijim, kada o sličnim pitanjima ne će da govori, budući da stoji na načelu, da o njima ništa ne zna. Svakako je agnosticizam sa strane praktične korisniji, jer sa krivim izvodima ne gnjavi ni pisce ni čitatelje. Buduć Nova Revija prema svojoj zadaći i radi informacije i radi diagnoze i radi kritičnog stava prati makar i nastrane krive ideje, koje se šire i u našem kulturnom svijetu, na članak ću se osvrnuti.

Za gosp. Seleskovića stvarno, objektivno ni teologija ni metafizika ni vjera ništa ne znače. Sve je ovo neka tvorevina naše duše bez ikakvoga realnoga oslona. Sva teologija, sva metafizika i sve vjere nisu ništa drugo nego igra riječi, prosti antropologizam bez stvarne osnove.

Dr Selesković misli, da ništa ne postoji izvan čovječjeg saznanja. Saznanje pak kao takovo ne pruža nam sliku stvari kakve su one u sebi. On doslovno ovako piše: „Šta je ono što čovjek saznaje i što on naziva svetom i stvarima? Na to pitanje pak on može — budući da on svojim saznanjem preinačuje ono što saznaje — da odgovori samo da je to što on saznaje i što on naziva svetom i stvarima jedno delo njegovog ljudskog saznanja ili, kako se to stranom reči zove, jedan antropologizam. (Str. 520) Ovaj antropologizam Dr Selesković proteže i na niže osjetno poznanje kod čovjeka: „Kao što čovjek pak čulima pretvara ono što postoji nezavisno od njih u osećaje, tako on pojmovima pretvara osećaje u znanje o stvarima..." Dakako, da u ovim tvrdnjama gosp. pisca nema ništa izvorna. Subjektivizam sviju vremena slično je htio da utvrdi i opravda svoje tvrdnje, koje su

ostale i pred logikom i pred kritikom i pred praktičnim životom i neopravdane i neutvrdene. I mi umjereni realisti dobro razlikujemo stvari, osjećaje i pojmove i nikako ih ne istovjetujemo. Vidimo plavo nebo, jedemo kiselo voće, mirišemo proljetno cvijeće. Osjećaji plava, kisela, mirisa zaista ne postoje izvan nas koji to osjećamo; ali se nikako ne može s razlogom tvrditi, da su i ovi naši osjećaji u stvarnom odnosu sa samim predmetima, koji su i povodom i uzrokom ovakih subjektivnih osjećaja, koje čovjek doživljava. Sve ne zavisi o ustrojstvu naših čula ili sjetila, jer se to protivi primarnoj očiglednosti svih ljudi bez razlike, kad ona traži i stvari i čovjeka: Subjekt spoznanja i objekt spoznaje.

Sve znanosti bez razlike i fizika i matematika i pravo i filologija počivaju na umjerenom realizmu. Kada ništa ne bi postojalo do naše spoznaje bez odnosa na stvarnu vrijednost njezinu, tada bi ovakova tvrdnja nužno dovodila, kako je svaki apsurd, istina i laž, san i java, stvarno jednak. Tko može šta ovakova ozbiljno da kaže?! Dr Selesković nema pojma šta je teologija — dosljedno i metafizika i vera — u kršćanskom smislu. On ne zna, šta je ona nezavisno od Božje Objave. Sva mu je teologija u „očovečavanju", u antromorfizaciji transcendentnog pod nazivom božanstvo.

Mi ne niječemo u teologiji postupak očovječavanja ili antromorfizacije, jer je on priroden ljudskoj naravi. No, on nije takav, da osim njega — očovječavanja — ništa u teologiji i u metafizici ne postoji. Do Boga nas vode logički, psihološki, moralni pa i strogo znanstveni i estetički razlozi sa stvarnom osnovom. Prema tome, onda se ni teologija ni metafizika pa ni vjera ne će nigda moći da opravdano svedu na samo očovječavanje ili antropologizam.

Uviđa i Selesković, da je tobože naivni realizam kod velike većine čovječanstva i da teorija subjektivizma tako sjajno ne stoji, pak ju ipak hoće da kako tako gura u našu kulturnu javnost. Može biti uvjeren gosp. Doktor, da ne će u svom nastojanju uspjeti, jer je i on naivni realista, kada eto ipak stvarno znade — tà on to ne sanja!? — da nas je većina naivnih realista, od kojih bi on htio prevesti svome subjektivizmu. Dakle i on stvarnu razliku vidi između realista i antropologicista.

Držmo se naše čovječje naravi, kako ju je Bog stvorio, pa će onda biti više koristi i po nas i po teologiju, metafiziku i vjeru i uopće po čitav naš i kulturni i moralni napredak. Subjektivizam je grobar vjere, morala i znanosti.

O. P. Grabić

* * *

Zašto nema mira među narodima? (Pourquoi n'y a-t-il pas de paix entre les nations?). — Svjetski rat zadao je strašni udarac cijelom svijetu u moralnom i ekonomskom pogledu, da i ne govorimo o milijunima žrtava, koje je progucao. Reakcija na užas ovog rata su svjetske Mirovne konferencije, Društvo naroda, Konferencije za razoružanje. Sve idu za tim, da bi, na jedan ili drugi način, spriječile buduće sukobe među narodima.

Međutim žalosna je činjenica da se na ovim konferencijama malo obaziru na Krsta, Kralja mira i na Njegovu nauku. Traže kojekakove razloge, izmišljaju razne izlike, zaklanjaju se za privredne dokaze, stvaraju paragrafe, koji se mogu protumačiti i za napadača i za napadnutoga, a muče o Krstu i o Njegovoj nauci.

J. H. Cousin, prigodom zasjedanja Lige naroda u oktobru 1932., dobro je ocrtao mirovni rad ovih institucija. „Paktovi potpisani u historičkim dvoranama sa glasovitim nalivperima, postali su tragičnom šalom... papirnatim prozorima, koji bi imali služiti kao zaštita proti prijeteće tuče." (Teosofija, 1933. Br. 1. str. 4).

Izgleda da Cousin ubraja među sentimentalnosti riječi Isusove u Besjedi na gori i Njegovu zapovijed: „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe", te on stavlja za bazu mira svoj princip: „djelotvorni spiritualni idealizam."

Sve konferencije mira, kao ni J. H. Cousin, nijesu došle niti će doći do pravog oslona za mir, jer se nijedan od naroda nije odrekao onoga, što izazivlje rat: nacionalnog šovinizma, koji nema razumijevanja za druge narodnosti i države, već ih hoće sve žrtvovati sebi; ekonomskog liberalizma, prema kojem jedna država, samo kad bi mogla, zgrnila bi sve blago ovog svijeta sebi, a drugi neka propadaju. Još tu nema razumijevanja za elementarnu istinu, da imaju pravo na život ne samo veliki nego i mali. Dok se tako gazi bitno i jasno pravo manjih i slabijih, bune se oni i traže način da traže svoja prava. Na taj način same mirovne konferencije stvaraju bojnu atmosferu.

Nek se državnici i drugi nadmudruju koliko samo hoće, mira nema nego u Krstu. Sve dotle, dok svijetom ne zavladaju Njegovi principi, nema pravog mira. Oni znadu dobro, a to mora znati i Cousin, da Krst i Njegova nauka nijesu nikakva sentimentalnost nego prava realnost. Krst je prvi provađao u djelo svoju nauku o ljubavi bližnjega. Nije samo govorio kako bi to bilo lijepo i dobro, već je učio bližnjega, hranio i ozdravljao ga od svake bolesti i nevolje. Kakav bi „djelotvorni spiritualni idealizam" Cousin iznio proti ovom djelotvornom idealizmu? Krstova nauka, i to ona jedina pripitomila je narode stare Evrope, pradjedove onih, koji danas sjede u raznim mirovnim konferencijama. Istrgla im je iz ruku barbarsko i ratoborno koplje i mač i zamijenila ga je alatom za obrađivanje polja, za dizanje umjetničkih djela, građevina i spomenika, te je probudila interes za znanstveno istraživanje i znanstvena djela. Evanđelje, zasađeno u srcima milijuna, po prostranom svijetu, suzbilo je bezbroj sukoba

i činilo da se vrijeme, novac i životi, koji bi se inače utrošili u prelijevanje bratske krvi, utroše u korisne i plemenite svrhe: u pomaganje bližnjega i u suradivanje na zajedničkom dobru svih ljudi. Tako je kršćanstvo radilo od svog početka do danas.

Rad na mirovnim konferencijama ostati će ograničen na vješto izigravanje, a neće donijeti mira ne pripušte li bolje Krsta i u ove konferencije; sva razlaganja ostati će prazne riječi, ne budu li značile djelotvorni idealizam evanđelja.

Dr. Bože Vucić

* * *

Novi tip vjerske više škole za svjetovnjake. (Un type d' école religieuse contemporaine pour les catholiques). — Čovjek od naravi teži ka znanju. Današnje doba u velike podražuje čovjeka da se vježba u poznanju stvari. Pismenost i štampa svakomu otvorili su vrata k školi i nauci. Ne možemo pohvaliti predmete znanja što se danas raširilo među ljudima. Demokracija znanja čovječjom krivnjom okrenula se na štetu istinske duševne prosvjete. Kultura zalazi u seljačke potleušice, ali uvijek ne donosi pravu i slobodnu prosvjetu. Moderni je čovjek u sebi pokvaren, zato i težnja k znanju nije upućena da sazna istinu, dobro i lijepo, već naprotiv moderna laička škola ga uči zlu. Možemo na žalost kazati, koliko ima više današnjeg materijalističkog znanja u svijetu, toliko manje ima poznanja vječne čovječje Istine, Dobra i Lijepa. Materjalistička štampa i škola najviše su modernog čovjeka otuđile Božjoj vjeri i moralu. Naturalističko znanje našega vijeka jasan je dokaz, kako naprotv moderni je čovjek neznalica, i to u onim pitanjima, koja se jedina tiču njegova pravog života na zemlji i vječne sreće na drugom svijetu.

Neznanje vjere teška je rak-rana modernog čovjeka. Mnogi iskreni katolici imaju nerijetko sentimentalnu, tradicijonalnu vjeru, bez razumnog poznanja onog što vjeruju. Tako nemaju naravnih osnovica na kojima se izgrađuje od strane čovjeka najveći mu Božji dar vjere.

To je razlog zašto je Pijo X pozvao katoličku savijest da se katehizira u svojoj vjeri. Katehizacija je duševna hrana i snaga na kojima u čovjeku počiva milost svete vjere. Ona je dandanas prijeko potrebna podloga za obnovu kršćanskog života bilo svećenicima, da predavaju, bilo svjetovnjacima da pohađaju katehizaciju. Katehizacija je školovana prosvjeta katoličke vjere.

Crkvena je katehizacija pučka škola vjerskog nauka. Nego duhovne potrebe katoličkog života u naše doba stvaraju jedan novi dio viših vjerskih škola za izobražene svjetovnjake. Te škole još većma su se pokazale potrebnima, odkad se budi među katolicima svijest Katoličke Akcije. Katolička Akcija hoće da katoličke laike osvijestiti te postanu aktivni suradnici svećeničkog apo-

stolata. Naravno da za tu preuzvišenu službu treba katoličkim vjernicima vjersko bogoslovske naobrazbe više nego je daje redovita katehizacija. Sobom se razumije da pogotovo laička bogoslovska naobrazba zahtjeva temeljitiji studij kršćanske skolastičke filozofije.

Svete uspomene poznati belgijski nadbiskup kardinal Mercier, malo mjeseci prije svoje smrti, zamislio je genijalnu osnovu, naime da u prijestolnici svoje domovine osnuje „Školu filozofijske i religijske znanosti" (L' Ecole des sciences philosophiques et religeuses de Bruxelles). Ova je škola taj novi tip više vjerske naobrazbe za katoličke svjetovnjake. U istu svrhu i kardinal Bourne u Engleskoj, prošle godine utemeljio je sličnu višu religioznu školu u Londonu. Evo nekoliko podataka o toj novoj vrsti katoličkih viših škola.

„Škola filozofijske i religijske znanosti" u Bruxellesu otvorena je u studenomu 1925 g. Nije to škola na kojoj se drže samo koji tečajevi, već pravi fakultet filozofije i teologije namijenjen naobraženim svjetovnjacima katolicima. Studij traje tri godine. Učenici čine godišnje ispite i dobivaju odnosnu diplomu. Stručna predavanja drže se iz čitave filozofije. Učenici studiraju logiku, psihologiju, moralnu socijalnu filozofiju, metafiziku, teodiceju, povijest filozofije. U potpunom tečaju teologije uče ekleziologiju, uvod u teologiju, Sveto Pismo, dogmatiku, moralku, povijest Crkve. Predavaju istaknuti svećenici i redovnici. Zato Škola uživa glas .sveučilišta. Predavanja su uvečer od 8 do 10 sati. Počimaju na Svesvete, a svršuju na Uskrs.

Kroz 8 godina svog života ova je Škola uspjela u svakom pogledu. Svake se godine u nju upiše kojih 150 do 200 učenika. Učenici su svake dobe i svakog staleža. Ima po zvanju učenika i učenica, odvjetnika, liječnika, oficira, trgovaca, činovnika, radnika i radnica, članova Katoličke Akcije. Ima i zaručenih parova. Vide se i bračni drugovi, koji marno pohađaju tu svoju školu, a da nijesu zapustili svoj dom. Po dobi ima učenika od 18 pa sve do 7(godina!

Razumljivo je od sebe koliko ova laička elita djeluje u vjerskom pogledu na svoju užu i širu okolinu. Katolička Akcija ima u njima svoje najaktivnije pijonire.

Ovc sam napisao sa željom da bi se što slična pokrenulo i u nas em. Zagrebu, prijestolnici hrvatskih katolika. Ne smeta da bi se počelo i sa čednim počecima. Solidni mali počeci s blagoslovor: Božjim umiju narasti do velikih ustanova. Naše Otkupljenje počelo je sa malim Djetićem Isusom u malom gradiću Betlehemu!

O. Leonard Bajić.

* * *

Grbovi Jugoslavije. (Das südslavisches Wappenbuch). — Naša narodna povijest dosta je dobro napisana i prilično razvijena.

Jugoslavenska akademija u Zagrebu štampala je izvore pretežno do XVI. stoljeća i naprijed. Nijesu dovoljno do sada istraženi turski spomenici od 1500—1700. Ovu prazninu trebalo bi postepeno ispuniti. Još nemamo uvoda napisanih u narodnu povijest, ni stručnih knjiga o historijskoj metodici, ni zgodnih priručnika o pomoćnim povijesnim znanostima. Dr. Ćiro Truhelka priskočio je ovom nedostatku, kad je g. 1931. u Zagrebu objelodanio „Starokršćansku arheologiju" s osobitim obzirom na iskopine naših krajeva, Vasić,[1] Strzygowski[2] i Ljubo Karaman[3] starohrvatsku umjetnost, izdavatelj: Kava Hag D. D. u Zagrebu 1933. „Grbove Jugoslavije", drugim riječima jugoslavensku heraldiku. Vrijedno je, da se pozabavimo s ovom posljednjom. Format je knjige 22½×18 cm., a broji 72 strane; kartonirana je; papir lijep, tvrd i debeo: štampa ukusna, slova jasna. Tipografija d. d. u Zagrebu knjigu je tiskala.

G. Emilije Laszowski, ravnatelj kr. državnog arhiva u Zagrebu napisao je uvod u heraldiku s osobitim obzirom na zemlje kraljevine Jugoslavije (str. 2—4), u kojemu pruža kratki pregled i genetički razvoj s našom bibliografijom o heraldici. Prof. dr. Rudolf Horvat prikazao je osnovni historijat jugoslavenskih zemalja kraljevine Jugoslavije, Bosne, Crne Gore, Dalmacije, Dubrovnika, Hercegovine, Hrvatske, Istre, Koruške, Kranjske, Međumurja, Raše, Slavonije, Srbije, Štajerske, Vojvodine, Bačke i Baranje, Srijema i Rijeke (str. 5—16). Vjera pl. Bojničić-Zamola, akad. i herald. slikarica slikala je 256 grbova, koji se odnose na zemlje i pretežni dio općina Jugoslavije.

Knjiga će svakomu dobro doći. Istina je, ona nam ne pruža čitavu našu heraldiku, jer su u njoj doneseni grbovi jugoslavenskih zemalja naše države i pretežni dio općina. Da se je posvetilo malo više pažnje, moglo se je barem da donosu grbovi svih naših općina. Golema je šteta za ovu lijepu zbirku grbova, da nijesu prikazani grbovi svih naših općina. U našoj okolini nedostaju grbovi: općine Makarske, Vrboske, Pučišća, Drniša i t. d. Mislimo, da će izdavatelj: Kava Hag d. d. u Zagrebu ovaj nedostatak nadopuniti u drugom izdanju. Poželjno bi bilo, da se prilože grbovi naših kraljeva, knezova i plemića. K tome da se nastavi **crkvena heraldika**[4] za našu državu.

---

[1] Arhitektura i skulptura Dalmacije od početka IX. do početka XV. vijeka. Beograd 1929.

[2] Starohrvatska umjetnost. Zagreb 1929.

[3] Iz kolijevke hrvatske prošlosti. Zagreb 1930.

[4] Sr. R. Henggeler, Heraldik u Buchbergerovom Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg i. Br. 1932. IV. B., 966—968; H. Leclercq, Héraldisme u Cabrol — Leclercq, Dict. d'archéologie chrétienne et de liturgie. Paris 1925. T. VI. 2. P., 2246—2249.

Unatoč ovim opaskama ova knjiga zaslužuje posebnu cijenu i pažnju. Bez nje ne bi smjela da bude nikakva škola, općina, knjižnica, samostan, ni primajuća soba.

Dr. fr. Juraj Božitković.

* * *

Filogenija i povijest čovjeka. (La philogenèse et l' histoire de l' homme). — Priroda je neisporedivo umjetničko remekdjelo, koje govori o svom Umjetniku, Bogu, kao što i svako ljudsko umjetničko djelo govori o svom umjetniku, čovjeku. Nije stoga čudo da nas zanima svaka pojava u prirodi bilo mrtvoj bilo u bilinskom ili životinjskom carstvu.

I meni je bilo drago kad sam u ovogodišnjem travanjskom broju „Prirode" opazio raspravu o pjevanju ptica. Jer i ovo je jedno poglavlje u velikoj knjizi prirode, koje čovjeku bez predrasuda tako lijepo govori o Bogu, koji je pticama dao savršeni ustroj grla da bez muke i nauke izvode melodije, kojima se mi toliko divimo.

U svemu je tomu začudno kako svaki evolucionistički članak mora da završi sa svojim: Ceterum censeo. To se eto moralo opetovati i u ovom sastavku, u kojem inače ima i lijepih opazaka. Tako se između ostaloga tu kaže i ovo: „U smislu povijesti organskoga razvoja (filogenije) ptice su najstariji pjevači, jer su se na zemljinoj površini davno prije čovjeka pojavile. Ova neoboriva naučna činjenica dovodi nas nehotice na misao, da muzička i pjevalačka umjetnost nije primarna tečevina i samonikli proizvod ljudskog duha. Čovjek se po svoj prilici istom od ptica pjevica naučio pjevanju, a po tome i glazbi". Zatim se tu potanje pripovijeda kako je prva ljudska glazba i pjevanje nastalo iz pokušaja reproducirati tvorevine ptičje glazbene umjetnosti. Onda se je iz ovih prvih, primarnih elemenata razvila naša glazbena umjetnost, jer je čovjek stao posebno stvarati.

Zanimivo je da se tu kao temelj daljeg dokazivanja i ostalih izvoda stavlja famozna filogenija. Kada filogenija ne bi imala ništa proti sebe nego samo zli glas, kog joj je nanio njezin otac Haeckel svojim glasovitim falzifikatima, bilo bi dosta i preveć. Tà svakom su poznati njegovi falzifikati, kojima je htio da utvrdi svoje imaginarno rodoslovno stablo, pa falzifikati na kralježnjacima majmuna i čovjeka, a osobito falzifikati, kad je da dokaže filogeniju kod psa, pijevca i kornjače, uzeo jedno te isto jajašce, naslikao ga tri puta i potpisao tri razna imena: Pas, pijevac, kornjača. A poznato je i njegovo priznanje i kajanje kad su ga uhvatili i raskrinkali.

Ali treba da znamo da ni sami Haeckel, koji je u glavnom začetnik ontogeneze i filogeneze, nije u nju vjerovao. On sam kaže da je u najviše slučajeva nepotpuna, izvrnuta i falzificirana, i da su u prirodi take promjene u ovom pogledu, da, u najvećem di-

jelu slučajeva, iz ontogeneze jednog bića ne možemo raspoznati sve njegove predšasnike (Isp. O. Herwig, Allgemeine Biologie, 667). Kad mu nije uspjelo falzificirati prirodu, optužuje samu prirodu, da je ona falzificirala samu sebe, jer se protivi njegovom izmišljenom zakonu. (Isp. Wasmann-Killermann, Das Buch der Natur 111, 22).

Stoga sličnost među prvotnim stanicama, jajašcima raznih bić. nikako ne znači da su sva ova bića iz jedne prvotne stanice ili jajašca. Stanice su učinjene prema stalnom planu jednog umnog Bića, koje se nalazi iza materije. Ono daje stanici, ma koliko ona malena bila i izgledala slična i jednaka drugoj, posebnu nutarnju snagu i smjer, koji je vodi u posve drugom pravcu i k drugom cilju. Tako dovikuju Haeckelu i svim prijateljima ontogeneze i filogeneze današnji učenjaci Barthel, Behm, Liek, R. Hertwig itd., napose H. Driesch.

Poslije nego je moderna nauka ovako kvalificirala mišljenje o ontogenezi i filogenezi, bilo bi veoma zanimivo znati na čemu se zasniva ontogenetična povijest organskoga razvoja, o kojoj govori dr. Hirtz. Još bi bilo zanimivo znati koji su to dokazi za ovu „neoborivu naučnu činjenicu". Prirodne znanosti tamo od Haeckela pa sve do danas, govore proti toj „neoborivoj naučnoj činjenici". Zato sve ostalo što je pisac na toj „činjenici" zasnovao, sluša se kao lijepa pjesma, a ne kao ozbiljna prirodoslovna nauka.

Kao što je ova „naučna činjenica" dra Hirtza utvrđena „neoborivim" dokazima, takim je dokazima utvrđeno i to što kaže, da najniži divlji narodi ne poznaju glazbe ni pjevanja i da žive na drveću poput majmuna. Da danas nemadu svog Beethovena, Mendelsohna, Mozarta, Brahmsa u tom se slažemo sa piscom. Ali da oni nemadu ono što sačinjava bit glazbe i pjevanja, to pisac nije nigdje dokazao niti će, jer je utvrđeno protivno, kao što neće dokazati ni to da neki od „divljih" naroda žive na stablima kao majmuni. To su tvrdili neki romansijeri i turisti, ali su ozbiljni istraživači i etnolozi to već davno oprovrgli. Nigdje nije našasto niti jedno pleme, koje bi tako živjelo. Ne razumijemo stoga kako se danas to može opetovati i davati čitateljima kao znanstvena činjenica.

Dr fr. Bože Vucić.

* * *

Organizirana katolička mladež u Njemačkoj. — Ako je istina da se u svjetskom ratu pokazalo koliko ima truloga u ljudskom društvu, onda je još više istina da se nakon ovog krvavog klanja naroda gotovo u svim zemljama pokazalo koliko ima mlade životne volje i poštenog optimističkog nastojanja oko stvaranja jednog zdravijeg društvenog i čudorednog poretka. Nije nam namjera ispitati sve mjerodavne činioce, kojima se mora pripisati ta nova životna energija, ali nužno smo morali podsjećati na one žalosne činjenice nedavne prošlosti, jer su one od osobite važnosti za razumjevanje onoga što ćemo o radu katoličkih organizacija njemačke omladine reći.

Kardinal Pacelli, koji je kao nuncij u Münchenu i Berlinu imao puno prilika da upozna te organizacije, rekao je nekoliko puta njemačkim katolicima, da se s pravom mogu ponositi svojom katoličkom omladinom. Pa i sami predstavnici i vođe raznih tih saveza svom odlučnošću izjavljuju danas: **mi imamo jednu mladež, koja je spremna žrtvovati sve za Crkvu i narod.**

Kako je do toga došlo? Taj razvoj imade svoj početak u marijanskim kongregacijama, koje su koncem 16. stoljeća bile uvedene u Njemačkoj. U uzgoju mladeži značile su ove kongregacije sasvim nov pravac: nije se već toliko gledalo na negativan rad, t. j. na čuvanje mladeži od raznih pogibli, nego su mladi članovi trebali da se pozitivno lično usavrše na osnovi katoličkih načela i da se svojevoljno stave u apostolat za spas bližnjeg. Osobito u drugoj polovici zadnjeg stoljeća, kad su se redovito počeli održavati takozvani katolički dani i kad je katolicizam u Njemačkoj sve ozbiljnije shvatio svoju zadaću, došle su spomenute kongregacije do novog procvata. Njemački Kulturkampf nije mogao da uguši klice ovog novog života. Naprotiv, on je izazvao katoličku svijest i katoličku snagu. Tu se doista pokazala sva snaga katolicizma i pod utjecajem socijalnih enciklika Leona XIII organizirala su se u prvom redu razna društvena uređenja. Ali od tog utjecaja nisu ostali zaštićeni razni savezi katoličke mladeži i već na koncu devedesetih godina došlo je do jednog udruženja više takozvanih saveza pod jednim generalnim tajništvom, koje je bilo povjereno ondašnjem kapelanu Karlu Mostertsu sa sjedištem u Düsseldorfu. Sve je njegovo nastojanje išlo za tim, da po mogućnosti sve saveze i kongregacije okupi pod svojim vodstvom te da na taj način dođe do jednog jedinstvenog čvrstog bloka uvjerenih katolika. Stvar je iza rata džinovskim koracima napredovala. Bivši članovi, koji su možda najljepše godine svoga života morali provesti u jadnim kasarnama i na krvavom bojištu, shvatili su potrebu uzgoja. U njima je bila dozrela misao da će ih samo bezuvjetna konsekvencija moći spasiti, da moraju živjeti strogo prema svojim katoličkim načelima. Time je jedinstvenost katoličkih omladinskih organizacija u konceptu bila gotova, a svoj privremeni okvir dobila je 1920. na sastanku u Würzburgu, dok je već naredne godine na općem sastanku u Düsseldorfu jedinstveni zajednički rad bio dostatno zajamčen. Samo je još trebalo ovoj grandioznoj organizaciji dati jedan jedinstveniji zakonik. Do toga je došlo 1924. u Fuldi pod prvim generalnim predsjednikom Karlom **Mosterts-om** († 1926.), ili u savršenijem obliku pod njegovim nasljednikom Msgr.em **Wolker-om** u Trieru 1931. (Ovaj zadnji zakonik nosi naslov „Grundgesetz des Katolischen Jungmännerverbandes Deutschlands" Düsseldorf 1932, Ju-

gendführungsverlag). Iste godine brojila je ta sveukupna katolička organizacija blizu 5000 saveza sa preko 400.000 članova.

Kako izgleda nutarnja organizacija? U prvom redu savez obuhvaća samo mušku mladež. Katolička ženska omladina organizirana je na sličan način u takozvanom „Zentralverband der katholischen Jungfrauenvereinigungen Deutschlands" sa sjedištem u Düsseldorfu, a brojio je oko konca 1931. jedno 3980 saveza sa 720.000 članica. Ovdje govorimo samo o nutarnjoj organizaciji saveza muške omladine, ali gotovo isto važi i za ženski savez.

Sveopći savez dijeli se na više diecezanskih saveza sa svojim predsjednicima i drugim upravnim organima, onda na više okružnih saveza sa svojom sličnom upravom, i konačno na pojedine saveze na području župa. Osim toga postoje još druga grupiranja, koja su manje ili nikako upravne naravi: za njih su u prvom redu mjerodavne njihove posebne svrhe i zadaće, ali bitno ostaju podvrgnute okružnim i diecezanskim savezima. Danas priznate su ove grupe: Deutsche Jugendkraft, koja osobitu pažnju posvećuje sportu i tjelesnim vježbama; Sturmschar, koja osobito naglašuje apostolat i širenje pokreta katoličke mladeži; Katolische Junglandbewegung, koja u prvom redu hoće među seoskim stanovništvom da širi ideje pokreta; Pfadfinderschaft Sankt Georg, skautski ogranak sa zadaćom apostolata i kršćanske karitas; Schachbund.

Na čelu čitavog saveza stoji generalni predsjednik, koji se tajno bira od generalnog predsjedništva na pet godina. Za valjanost njegovog izbora potrebno je odobrenje i priznanje Kölnskog Nadbiskupa kao zastupnika katoličkog episkopata. Predsjednika zastupa generalni tajnik, a pomaže ga takozvani Reichsobmann. Ove tri najviše ličnosti sačinjavaju upravu (Reichsleitung). Za pitanja dušobrižničkog ili drugog crkvenog karaktera postoji Generalpräsidium: generalni predsjednik, generalni tajnik i svi diecezanski predsjednici. Osim toga postoje još Reichsvorstand i Reichsführerschaft sa svojim posebnim zadaćama u pogledu što žilavijeg razvoja aktiviteta po svim savezima. Konačno se svake druge godine održavaju sastanci, na kojima učestvuju zastupnici svih saveza.

Već se iz ovoga vidi kako je rad svestrano i do pojedinosti organiziran. To omogućuje dobru suradnju i danas se doista računa sa jedinstvenom snagom katoličke omladine. Pojedinim savezima ostavljena je njihova individualna osobitost, ali su zajednički okupljeni pod barjakom Krista Kralja.

Što hoće njemačka katolička omladina? Duhovito je svrha bila formulirana na jednom sastanku: Faciamus hominem catholicum! Tu je svrhu bivši generalni predsjednik K. Mosterts tako tumačio, da se očekuje uskrsnuće radikalnog kršćanstva u mladom naraštaju u trostrukom smislu: vrhunaravni život, kulturni napredak, život na spas duše. (Veoma instruktivno je djelo „Ziel

und Aufgabe im Katholischen Jungmännerverband Deutschlands", Düsseldort 1926, JugendführungsVerlag.) Jasnije i jednostavnije je zadaća poslije u samim pravilima izrečena: „Ziel des Jungmännerverbandes ist: ganze katholische Menschen zu schaffen, die sich in echter Jugendgemeinschaft mit ihrem geistlichen Führer zu ihren Mannespflichten in Familie, Beruf und Volk heranbilden und in apostolischer Hingabe am Reiche Christi mitwirken wollen." Dakle s jedne strane naglašuju se dužnosti prema obitelji, zvanju i narodu, a s druge strane apostolat u kraljevstvu Božjem. Zato i čitav savez stoji pod znakom Kristovih riječi: „Unus est Magister vester, omnes autem vos fratres estis" (Mt. 23, 8).

Ako se uoči samo organizacija kao takova, onda se vidi da je jako naglašena dušobrižnička strana: članovi treba prvo da se organiziraju po svojim župama, a tek onda da budu podređeni višim zajednicama. U vjersko-crkvenom pogledu njihova zadaća nije drugo no program Katoličke Akcije. Uzgojna zadaća hoće da udovolji svim potrebama vjerskog, društvenog i spolnog razvitka. Najzad socijalno-karitativna strana je iz samih riječi dovoljno žigosana: kršćanska karitas.

Kako izgleda cijela slika njemačkih katoličkih organizacija mladeži? Ovo pitanje nikako nije sporedno, jer savez o kojem smo gore govorili jest samo najjače udruženje katoličke mladeži, ali nikako jedino. Kao što je ono sagrađeno na čisto vjersko-crkvenoj podlozi, kako kakvo je tipično, tako isto ima na sličnoj osnovi u Bavarskoj preko 70.000 organiziranih mladih katolika: „Süddeutscher Verband der katholischen Jungmädchenvereine" sa 30.000 članica i „Verband der katholischen Burschenvereine Bayerns" sa 40.500 redovnih i 17.300 vanrednih članova.

Poredovih postoji još čitav niz drugih katoličkih saveza, koji se osnivaju na općenitim socijalnim načelima. To je u prvom redu čuveni „Gesellenverein", osnovan od A. Kolpinga. Njegova je svrha: ravnopravna demokracija u socijalnom i gospodarskom životu. Njegova se važnost za zanatlijski stalež ne može dovoljno uvažiti. Ukupno ima oko 134.000 članova. — Sličan savez za žensku mladež „Der katholische Jugendbund werktätiger Mädchen Deutschlands" ima između 8—9000 članica, onda „Jugendbund des katholischen deutschen Frauenbundes" oko 4500 članica, nadalje šest saveza više staleškog karaktera imaju ukupno blizu 80.000 članova.

Među đačkom organizacijom stoji „Neudeutschland" sa 20.000 članova na prvom mjestu. Svrha jest: lično usavršenje i apostolat. U ostalim đačkim savezima ima svega oko 30.000 upisanih redovnih članova.

Što znači taj omladinski rad za Crkvu? Crkva s punim pravom svim mogućim simpatijama prati rad njemačkih organizacija katoličkog omladinskog pokreta. U njima se u punom smislu rije-

či vrši savremeni apostolat u duhu Katoličke Akcije: svijestan i aktivan rad u kraljevstvu Kristovu. Njihov je plod: **homo catholicus!**

Dr Vilim Keilbach.

* * *

Učenjak užiže kandilo pred kipom Krista Kralja. (Un savant au Christ-Roi). — Na 12. oktobra prošle godine u gradu Rio de Janeiro svečano je otkriven spomenik Kristu Kralju. Ogroman je to kip, što ga je Brazil podigao na brdu Corcovado, na visini od 900 metara nad morem, svome božanskome Kralju.

Silno mnoštvo svijeta, do 200.000, nagrnulo da iskaže počast i prinese prvi poklon Kralju Kraljeva.

Opkoljen sa 42 biskupa i mnogobrojnim svećenstvom papin legat kardinal Leme uz ovacije cijeloga naroda otkrio je spomenik.

U času, kad je kardinal poslije otkrića dijelio narodu papinski blagoslov, veliki um Guglielma Marconija lijepo iz Italije, t. j., sa talijanske stanice Coltano, pomoću električnih valova obasjao je i rasvijetlio kip u dalekoj Braziliji. Krist Kralj u tom moru sjaja prikazivao se je narodu u svom kraljevskom veličanstvu a s božanskog lica sjala je dobrota i milina.

Skupljeni narod na prvi mah ostao je iznenađen i prisenećen. Za čas se je snašao i urnebesni poklici: Živio Krist Kralj! orili su se do nebesa.

Imamo pred sobom jednu značajnu činjenicu, vrlo značajnu: imamo triumf sloge između znanosti i vjere. Nije tu jedan osrednji učenjak, koji daje izjave u prilog vjere; nije tu opet ni jedan učenjak, koji kao privatna osoba vrši vjerske čine i tim indirekte brani slogu vjere i znanosti.

Nego mi imamo pred sobom najvećega, valjda, živućega učenjaka Guglielma Marconia, koji, što je najznačajnije, najnovijom i najzamašitijom tekovinom moderne znanosti: prenosom svijetla preko električkih valova, javno, pred silnim mnoštvom, pred cijelim svijetom, iskazuje počast i daje slavu Kristu Kralju: stvorena mudrost ljubi i klanja se Nestvorenoj Mudrosti.

Ova je činjenica utješljiva: prolaze vremena, kad je vladala ona predrasuda, koja je Pasteurovu učeniku stavila na usta riječi: „Kako je moguće, da Vi tako veliki učenjak, ipak tako duboko vjerujete?!"

fra Karlo Nola.

* * *

U čemu je naš Uskrs? (Une étrange idée sur la Résurrection?). — Čovjeku, koji ljubi objektivnost i voli u svemu ispravni postupak, najneugodnije je pri duši kad vidi gdje se niječu svima jasni pojmovi i gdje se niječu usve i posve zajamčene historijske istine ili gdje im se daje neki drugi smisao.

Travanjski broj „Evolucije" pita se u čemu je naš Uskrs, te kaže da je u seljačkoj kulturi i životnom optimizmu. Ne ulazimo sada u to, koja je vrijednost navoda iz Matoša, na kog se pisac u glavnom oslanja, niti niječemo razliku među gradskim i seoskim životom, kao što ne niječemo, da je seoski, ladanjski život u mnogočemu iznad gradskoga. U tom bi se lako složili.

Ali se nikako ne slažemo i ne možemo se nikako složiti u pitanju Uskrsa. Tà postavljena je tvrdnja da je naš Uskrs u seljačkoj kulturi i životnom optimizmu. Ako je iko za seljačku kulturu i životni optimizam, to smo mi. I ako je ko na tom radio, to smo na tom radili mi. Ali gdje je Uskrs? Zna li g. Murgić što je Uskrs? Zna li on što Uskrs znači? Zna li on što se baš na Uskrs slavi? Zna li on ko je Uskrsnuo? Zna li on da je to bio Isukrst, Sin Božji, Bog-čovjek? Zna li on kakva je to historijska činjenica: Isukrstovo Uskrsnuće? Zna li on da je to jače zajamčeno nego ikakva druga povjesna činjenica? Zna li on kakvi su sve junaci htjeli podgristi ovu činjenicu i kako su tu nemilo zube polomili? Zna li on onda od kakve je važnosti Isukrstovo Uskrsnuće za nas ljude, kojima su drage tako važne historijske činjenice? Zna li on od kakve je važnosti Isukrstovo Uskrsnuće baš našemu hrvatskomu, seljačkomu narodu? Zna li on da naš hrvatski, seljački narod ne slavi i ne može slaviti Uskrs onako kako to on govori? Iako je našemu narodu draga seljačka kultura i životni optimizam, on slavi Uskrsnuće Isusovo t. j. on slavi onaj čin kad je Isukrst, pošto je bio razapet od neprijatelja, umro, položen u grob, iz istoga groba treći dan digao se slavan, kako je to više puta unaprijed prorekao. Eto to je, što naš narod slavi i u tom je Uskrs našeg hrvatskoga seljačkoga i ostaloga naroda.

U našem seoskom životu ima ljepote i u našem svijetu ima optimizma; ali ova ljepota i ovaj optimizam poprimaju u Uskrsno vrijeme daleko povećani izražaj, i to baš jer se tada svetkuje Uskrsnuće Gospodinovo. I kad se bar malo zađe po našim selima na dan Uskrsa, te kad se posluša, koje se pjesme pjevaju i kad se pogleda kako se i mlado i staro i sve što se može micati sprema u crkvu u Uskrsnoj pobožnosti, te kad se malo pogleda kako naš svijet o Uskrsu bolje nego ikada preko godine dušu svoju u Bogu preporađa: kada sve to vidimo, onda tek zapravo znademo u čemu je naš Uskrs i naše seosko veselje i optimizam. Da je pisac sve to malo bolje vidio, onda bi tek našao u čemu je naš Uskrs i naše seosko veselje i optimizam; i ne bi ovo veselje i ovaj optimizam bio oslonio na onako slab i nikakav temelj, niti bi se ikada bio usudio da o Uskrsu dade onako magloviti pojam, koga je zbilja dao.

Uskrsnućem Isukrstovim od mrtvih kršćanstvo je dobilo neoborivi dokaz, da je božanska ustanova. Ova velika činjenica daje nam toliko prava da se iskreno radujemo, jer smo i mi u pravoj

crkvi Isukrstovoj i jer ćemo i mi jednom po Njegovu primjeru uskrsnuti. To je ono što prožimlje naš kršćanski život preko cijele godine, a napose o Uskrsnom vremenu, i to je ono, zašto smo ispunjeni velikim optimizmom uvijek, naročito o Uskrsu. To je imao naglasiti i g. Murgić pa bi tada njegove refleksije bile na svom mjestu i od koristi našemu narodu.

Dr fr. Bože Vucić

* * *

Današnji teosofi o H. P. Blavatskoj i teosofiji. (Ce que disent les théosophes d' aujourd' hui au sujet de H. P. Blavatsky et de la théosophie). — O stotoj godišnjici smrti H. P. Blavatsky i Olkotta mnogo se je pisalo o ovim začetnicima moderne teosofije i teosofskog pokreta te o njegovoj važnosti za društvo.

Niko nije protivan da se o tome piše; ali poslije stogodišnjeg iskustva moralo bi se o svemu tome drukčije suditi. Danas, kad već mirno gledamo na rad začetnika moderne teosofije, možemo se samo čuditi kako se je mogao, i u ono vrijeme svih duševnih kriza, ijedan sređen temperamenat i duh dati na fantaziranje, kao što je to nauka teosofije o čovjeku, svemiru i Bogu. Sasvim je neuspjela namisao osnovatelja teosofije da bi ova zamijenila kršćanstvo i svaku drugu religiju i tako postala novom religijom čovječanstva. Iako teosofi rade sve moguće i štampom i predavanjima da nametnu svoje mišljenje što većem broju ljudi, sve to ostaje u glavnom bez uspjeha. Nigdje nijesu dobili veći broj pristaša, masa im je ostala tuđa, a i pojedinci, koji se priznaju teosofima, po priznanju njih samih, više to rade iz nekakva duševnog diletantizma, iz težnje da okušaju što se kaže tamo, nego iz uvjerenja i želje da po teosofiji dođu na pravi put.

Zašto je teosofija doživjela toliki neuspjeh? Jedan od glavnih razloga su djela glavne osnovateljice moderne teosofije Helene Petrovne Blavatsky: Isis unveiled; The secret Doctrine; The Key to Theosophy. Spisateljica je u svojim djelima izmiješala razne filozofske sisteme i nejasne nazore mnogih okultista. Kupila je po religijama od kršćanstva do budizma i htjela učiniti posebnu religiju teosofizma. Sve je to moralo izaći izmiješano, nejasno, nepristupačno i nelogično. O tom nas uvjerava, iako nehotice, i jedan između naših teosofa g. Veljko Tomić. U svom govoru na glavnoj skupštini Jugoslavenskog Teosofskog Društva u zadnjem decembru govori on, između ostaloga: No još je veće naše začuđenje kad nam Blavatska čedno i prostodušno izjavljuje, da je ona samo oruđe, samo medij, da je ona više pisarica nego autorica; što više, da ona gdješto od onoga što je pisala, nije ni proučavala, a gdješto da nije razumjela; ona je, veli, pisala sastori okultnog znanja. (Isp. Teosofija, 1933 Br. 1. str. 8). Zato nas

samo čudi kako je govornik neposredno prije toga mogao uzdizati znanje H. P. Blavatske, kojemu, prema njegovim riječima, ne bi bilo sličnoga.

Govornik je tu nabrojio dosta toga; i kad bi Blavatska imala o tome „do sitnica temeljito poznavanje", ona bi bila zbilja genijalna, kao što nitko nije bio. Ali takoga znanja nije nigdje vidjeti u njezinim djelima. Naprotiv ona je „pisarica", koja je vadila iz najoprečnijih sistema i nauka i to napisala, a da nije ni proučila ni razumjela. Jedan dokaz njezina skrajnjeg nepoznavanja kršćanske nauke i kršćanske historije jest i ono što g. Tomić govori o Krstu i o prvom kršćanstvu, a o čemu se je on, mislimo, nadahnio kod svoje velike naučiteljice. Dovoljno je poznavati imalo povijesti da se vidi kako je ono plitka, stotinu puta pobijena fraza, i da ona i slične teze nemadu ništa zajedničkoga sa ozbiljnom znanosti, koja računa samo sa činjenicama.

Pri stotoj godišnjici rođenja osnivača moderne teosofije možemo reći sigurnije nego ikada da oni u svojoj namjeri nijesu uspjeli. Teosofija se može zadržavati kao zabava kojeg duševnog diletanta, a nikako kao pokret, koji bi zadovoljio ijednog ozbiljnog čovjeka.

Dr Bože Vucić

* * *

Krivi i kobni nazori u seksualnoj etici. (Errores fatales in ethica sexuali). — Seksualno pitanje zanima mnoge društvene činbenike: roditelje, odgojitelje, učitelje, svećenike, liječnike, u jednu riječ: seksualni problem zabrinjuje: dom, školu, društvo, crkvu i državu pače i cijelo čovječanstvo. U uvom vrlo teškom i zamršenom pitanju jedino je kršćanstvo udarilo ispravnim putem. Bog je sve stvorio što postoji. On je stvorio i čovjeka sa njegovim duševnim i tjelesnim moćima. I spolni je nagon dar Božji za umnažanje roda ljudskoga. On ne smije da bude pripušten sam sebi. Svaki čovjek treba da s njim upravlja onako kako to razum traži. Makar da je seksualna snaga vanredno jaka radi pokvarene ljudske naravi i radi vlastite skrivljene slaboće, ipak joj čovjek uz pomoć Božju i uz svoju dobru volju može i mora da zapovijeda. Prezir ovoga i ovakoga kršćanskoga načela teško se osvećiva u životu onoga, koji se ne drži Božje zapovijedi: Ne sagriješi bludno! Obiteljske tragedije, ludnice, bolnice pokazuju tisuće i tisuće žrtava tako zvanog, samo na riječi slobodnog, ali inače ropskog i zločinačkog modernog seksualnog morala ili bolje nemorala.

Naš moderni život bez Boga bilo u školi, bilo u obitelji, bilo na kojoj mu drago pozornici ili u tisku ili na kistu i dlijetu sa svojim slobodnim i nezavisnim seksualnim moralom duboko potkopava temelje općem i posebnom ljudskom blagostanju. Tipičan slučaj nalazim u izvodima uglednog g. A. Kostića. On je napisao u Srpskom Književnom Glasniku (Beograd, 16. XI. 1931, knj. 37, br. 6) članak pod naslovom: „Etičko u seksualnom". Zaista čo-

vjek treba da se čudom čudi, kada čita panseksualna razlaganja g. Kostića, koji u seksualnoj radinosti vidi prvu oznaku pravoga čovječštva (str. 425), premda je i slijepcima jasno, da baš u ovoj radinosti nema nikakve razlike između čovjeka i životinje. Seksualnu radinost zanemarili su i zanemaruju: učenjaci, sveci, mučenici časnici, vojnici u najtežim časovima za neka veća kulturna, patriotska, vjerska, humana dobra. I ovake ljude zove g. Kostić: da su promašili cilj svoga života?! Kako prolazi Osnovač Kršćanstva Bog-Čovjek u Kostića logici ne treba posebno isticati.

G Kostić zagovara seksualni determinizam (424). On ne vjeruje u snagu nikakva seksualno moralnog odgoja, prema kome bi čovjek mogao da ravna svojim nagonom. Pogotovo pak ništa ne drži do kršćanske seksualne pedagogije, koja naglašava mrtvenje sjetila, izbjegavanje prigoda, pomoć Božju u molitvi i sv. Tajnama. G. Kostić nije svijestan koliko kobnih posljedica krije njegov seksualni determinizam i za zdravlje zrelih pojedinaca, za njihov duševni i živčani mir, za dom, za školu, za društvo i za državu.

Još je veća zabluda g. Kostića, što je on seksualni moral oteo ili bolje rekuć hoće da otme ispod utjecaja obitelji, crkve, države i samih pojedinih ljudi, koji su i ter kako interesirani u ovoj stvari. On hoće da liječnička nauka (medicina) u tom ima prvu i posljednju riječ. Evo što on traži: „Vrednost pojedinih funkcija ljudskog organizma određuje nauka, a ne društvo, koje se mora i u ovom pogledu upravljati prema tekovinama naučnih proučavanja. Društvo, ako hoće da bude u pravom smislu prosvećeno, mora svoje mišljenje formulirat i na osnovu tekovina nauke, a nikako na osnovu zabluda i predrasuda." Naravno, one bi bile tekovine nauke, koje je Kostić u svom članku istakao, a koje sam ja ovdje uglavnom prenio. Jadna bi bila nauka, žalostan bi bio moral, pusto bi bilo i isprazno rodoljublje i sav ljudski život, kada bi ga uglavnom seksualna radinost označivala. Dakako, sve je ovo u vidu moderne nevjere, koja ne poznaje ni Boga ni neumrle duše, po tom ni vječnih neprolaznih dobara; pak onda u fizičkoj ljubavi vide najveću slast, zaboravljajući roditeljsku i sinovsku, prijateljsku, bratsku i Božju ljubav.

Dakako, g. Kostić, da bude možda i svestran i iscrpiv u svom članku preporučuje maltuzianske metode u smislu tobožnje moderne eugenike, kojoj je vrhovni cilj obzir ljudske plemenite pasmine bez obzira na moralne, socijalne, vjerske i humanitarne razloge (str. 423). Varaju se svi oni, koji jednako misle kao i g. Kostić, da se moralno i seksualno pitanje dade riješiti bez obzira na Boga i ljudski razum. U tom se slažu i takovi ljudi, koji su stali i stoje daleko bilo od koga pozitivnoga kršćanstva.

Njemački pjesnik Goethe (Tasso III, 2) reko je:

„Ganz leise spricht ein Göttin unsrer Brust,
Ganz leise, ganz vernehmlich, zeigt uns an,
Was zu ergreifen ist und was zu fliehen."

Bog svakom progovara preko njegove savjesti, šta mu je činiti, šta li izbjegavati. Bože daj, da ovaj glas zamjeti i g. Kostić i svi oni, koji misle kao on. U Božjem glasu zajamčenija je sreća pojedinaca i društva i osiguraniji kulturni napredak čovječanstva.

O. P. Grabić

* * *

Kritika Ivana Androvića Pjesme nad Pjesmama. (La critique de l'étude de M. Jean Andrović sur le Cantique des Cantiques). — G. Ivan Andrović je preveo iz hebrejskoga s uvodom i tumačenjem „Pjesmu nad Pjesmama" u književnom listu „Jadranskoj vili" (Omiš, 1932. broj 1., str. 15—16; broj 2., str. 29—32; broj 3., str. 44—48; broj 4, str. 61—64; broj 5., str. 76—80). Najprije donosi uvod, zatim prijevod iz izvornika, konačno kratki tumač. Uvod nije potpuno izrađen, jer mu nedostaje cjelovita obradba i prikaz raznih tumačenja. G. pisac niječe (n. mj. str. 31. i 80.), da je Salamon spjevao Pjesmu nad Pjesmama. Navodi razloge i historije i jezika. Iz historije veli, da se Tirza i Jerusalem slave, kao dvije prijestolnice (Pjes. 6, 4) podijeljenog kraljestva. U jeziku se opažaju neologizmi; u sastavu nejedinstvena zbirka. Ako promatramo čitav sadržaj pjesme, zaključujemo na osnovi samih unutrašnjih razloga, da je njezin auktor živio prije rascijepa hebrejskog kraljestva, jer govori o jedinstvenosti naroda i zemlje, gradova, brda, ravnica i mjesta kao n. pr. o Jerusalemu i Tirzi, Engadima i Saronu, Galadu, Libanu, Hermonu, Karmelu i Hesebonu. Iskazuje se, da poznaje izvanredno prirodu, kad spominje u Pjesmi nad Pjesmama 21 biljku, a imenuje 15 životinja. U 3. Kr. 4, 33 čita se, da je Salamon raspravljao o raznim stablima počamši od libanskog kedra do hisopa; o životinjama i pticama. Tirza je postojala prije razdvoja kraljestva još za Josuje (Jos. 12, 24). G. pisac ne može odatle nikakav dokaz sebi u prilog da donese. Zaručnica se poređuje s faraonovom konjicom (Pj. 1, 8), a Salamon je prvi, koji je doveo konje iz Egipta u hebrejsko kraljestvo (3. Kr. 10, 28). Opisi vrtova, vinograda, kuće, pašnjaka, stada odavaju nam Salamonovo doba, njegov harem i sjaj. Takvo se stanje ne može primjeniti nikakvom hebrejskom kralju. Na osnovi ovih razloga mi smo uvjerenja, da je Salamon spjevao Pjesmu nad Pjesmama. O tome nam svjedoči i židovska predaja iz II. stoljeća prije Krista.

Neologizmi kao Pj. 3, 9 appirjon, grčki φορεῖον i Pj. 4, 13: pardes, grčki παράδεισος mogli su se uvući u hebrejski tekst liturgijskom uporabom kod Židova, jer se je pomenuta Pjesma nad Pjesmama čitala redovito svake godine za svetkovine Pa-

saha. Na osnovi ovo par riječi, držimo, da se ne bi moglo peremptorno izvoditi, da je knjiga napisana za perzijsko i grčko doba. Ako se promatra hebrejski jezik Pjesme nad Pjesmama **uopće**, mi bismo ga rade opredijelili, da potiče iz zlatne epohe hebrejske književnosti za Salamona do Jeremije. Što nema logičke veze u Pjesmi nad Pjesmama, to ne iznenađuje nikakvog pisca, koji dobro poznaje semitsku stilistiku i narav hebrejskog pjesništva u paralelizmima. Građa i veza stihova je oprečna naravi indo-evropejskih jezika.[1] Našu logičku vezu mi ne možemo da tražimo u hebrejskom pjesništvu, dosljedno ni u Pjesmi nad Pjesmama. Više pisaca, koji nijesu znali za ovu stvar, zaključili su pogrešno, da je Pjesma nad Pjesmama zbirka ulomaka erotičkih pjesama.

Pjesma nad Pjesmama je djelo Salamonovo, koje je napisao **poslije nego je sagradio hram** Jahvu. Ono ne datira iz doba, kad se je poznije pokvario. Pjesma nad Pjesmama radi o Jahvinoj ljubavi prema izabranom narodu. Tumačenje g. Androvića Pjesme nad Pjesmama (n. mj., str. 29 s.) **u literalnom smislu**, da se u njoj radi, kao u **našim narodnim ljubavnim** pjesmama **o moralnoj ljubavi dragoga s dragom ne može se pripustiti.** Pjesma nad Pjesmama je alegorijske naravi. **Smisao je literalan ali prenesen. Pod slikom čiste i nepokvarene ljubavi između Salamona i Sulamite opjevaje se čista i nepokvarena ljubav Jahvina prema izabranom narodu ugovorom sklopljenim na Sinaju, a obnovljenim pri posvetbi Salamonova hrama.** Za ovako alegorijsko tumačenje govori činjenica, da se u S. Z. odnos Jahvin prema Izraelu mnogo puta crta i opisuje kao onih, koji su zaručeni ili vjenčani: Os. 3, 1; Ez. 16, 1 s.; Jer. 2, 2 s. Otpad Izraelov od ugovora s Jahvom i prijelaz na idolatriju crtao se je preljubom. Prvi tragovi literalno-alegorijskog tumačenja Pjesme nad Pjesmama potiče iz doba Dominicijanovo u IV. knjizi Esre 5, 24: „Od svih cvjetova zemaljskog kruga izabrao si za se jedan ljiljan." Alegorijsko tumačenje zastupaju Targum u Pjesmu nad Pjesmama VII. ili VIII. stoljeća, židovski tumačitelji Saodija Haggaon († 941), Raschi († 1105), Ibn Esra († 1163), Maimonides († 1203), Kimchi († 1240), kršćanski Origen, Hipolit, Ciprijan, Ambrosije, Optat, Augustin, Jeronim, Teodoret i moderni. Psalam 45 (44) tvori analogiju prema Pjesmi nad Pjesmama, ukoliko se u njemu proročkim duhom crta zaruke Mesijine s izabranim narodom i ostalim narodima alegorijom vjenčanja Mesijina s pravom ženom (= izabranim narodom) i inočama (= ostalim narodima). Psalam 45 (44) podava nam ključ, kojim će otvoriti vrata i uniči u pravi smisao literalno-alegorijskog tumačenja Pjesme nad Pjesmama.

[1] Zapletal V., De poesi Hebraeorum. Friburgi Helvetiorum 1911, str. 26 s.; Zorell F., Einführung in die Metrik und die Kunstformen der hebräischen Psalmendichtung. Münster i. W. 1914, str. 17; Stefanović dr. Svet., O Psalmima. Zaseban otisak iz „Letopisa Matice Srpske". Knj. 309. Sv. I—II., str. 20 s.; Schlögl N., Die echte biblisch-hebräische Metrik. (Bibl. St. XVII. B. 1. H.) Freiburg 1912, str. 96 s.

G. Andrović ne donosi ni potpun popis naših prevodilaca. (Sr. n. mj., str. 32). Osim Svetislava Stefanovića (1925), Šaloma Freibergera (1926) i Daničića, koje spominje, mi imamo prijevod Pjesme nad Pjesmama Bartula Kašića Pažanina[2] g. 1622., Feretićev, o kojemu P. Skok[3] kaže, „da je njegova pjesnička parafraza jedina, koja postoji u našoj književnosti prije preporoda", Katančićev i Škarićev. Ante Pavišić napisao je na talijanskom „Il Cantico de' Cantici", a štampao u Modeni 1883. protiv odvjetnika Furlana. Četiri potonja prevodioca preveli su Pjesmu nad Pjesmama iz latinskog prijevoda sv. Jeronima, čiji se prijevod iz izvornika drži, da je najbolji od svih starih prijevoda.

G. Andrović suviše ne priopćuje, kojim se poslužio kritičkim izdanjem hebrejskog teksta. Literatura mu nije obilna. Napominje i navodi neke židovske tumačitelje, kao Graetza i Salfelda, protestanske i racionaliste, kao De Wettea, Reussa, Herdera, Döderleina, Rosenmüllera i t. d. O pravim katoličkim eksegetama nema spomena. Bilješke u prijevod Pjesme nad Pjesmama izgledaju nam mršave. Na str. 80. nije protumačen pravi smisao šeola, što znači u S. Z., ni Jah (skraćeni oblik od Jahva).

Ovo bi bila negativna strana naše kritike o Pjesmi nad Pjesmama g. Androvića. Sa pozitivne strane dužnost nam je istaknuti **veliku cijenu i ljubav pišćevu sv. Pismu**, naročito prema Pjesmi nad Pjesmama u sadašnjim vremenima; **objektivan i krasan prijevod iz izvornika prema pravilima hebrejske strofike i ritmike.** Koješta dalo bi se primijetiti u prevađanju pojedinih riječi, no preko toga prelazimo, jer ne volimo slobodu prevodiocu sprečavati. Ovo nam treba naglasiti, što se ima upisati g. Androviću u čast, da je on prvi od Hrvata katolika lajka, koji se danas ozbiljno bavi proučavanjem i prevađanjem sv. Pisma iz izvornika. Čestitamo mu i sokolimo ga, da proslijedi u započetom uzvišenom poslu po primjeru učenih katolika u Njemačkoj.

Dr. fr. Juraj Božitković.

* * *

Stroj i čovjek. (Ce que la machine a donné à l'homme). — Među svojim djelima čovjek malo šta će naći što bi toliko uticalo

[2] Šafarik P. J. — Jireček J., Geschichte der Südslawischen Literatur. Prag 1864. II, str. 203; Ljubić S., Ogledalo. Riečki 1869. Sv. II, str. 445.; Stojković dr. Marijan, Bartuo Kašić D. I. Pažanin. Rad. Knjiga 220. Zagreb 1919., str. 256—257.

[3] Feretićev prevod „Pjesme nad Pjesmama" u P. Popovića Prilozima za književnost, jezik, istoriju i folklor. Beograd 1928. Knjiga VIII., str. 60.

na dandanašnje teško stanje, kao što je uticao stroj. Čovjek živi u vijeku stroja. Stroj je glavni materijalni čimbenik, koji je doveo do teških prilika današnjeg društvenog života.

Najprije stroj je dao radnički stalež i doveo do današnjeg radničkog pitanja. Prije iznašašća stroja ljudi su u ogromnoj većini, bili na svojim posjedima kod zemljoradnje u selu ili u malom obrtu u gradovima. Stroj je ušao u tvornicu i oko sebe okupio nove vrste radnički stalež, koji je ostavio rođenu grudu i tako prouzročio prvu diobu čovječanstva. Prije stroja i tvornice, svaki manualni radnik osjećao se jedinicom zajedničkog radničkog staleža, kojemu je pripadalo gotovo sve čovječanstvo. Ali stroj je dao posebnu vrstu radničkog staleža, koji se odvojio od zemljoradnika ili drugog poslovača, a još više se rastavio od gospodara ili poslodavaoca. Usto su prilike ovog posebnog pitanja tvorničkog radnika loše djelovale na samog radnika u religijoznom i moralnom pogledu, što je sve stvorilo današnji tip tvorničkog ili klasnog radnika, koji neće da se broji među obične manualne radnike. Stroj je dao svijetu proletarijat.

Pravo je kazano, da je stroj dao svijetu i demokraciju. Uz stroj radnik se stao zanimati za javni život. Stroj je pokrenuo novinstvo. Po novinstvu radnik se je počeo zanimati, pratiti i zalaziti u javni život. Stao je da utiče i vodi klasnu politiku, a preko nje opću državnu stvar. Stroj, radnik, novina, demokracija u blizom su surodstvu.

Pače stroj, preko svojih produkata, uveo je svijet u moderni međunarodni život. Probio je svjetske puteve, po njima je svoje produkte izvezao na sve krajeve kruglje zemaljske, pomiješao narode sa drugim narodima, odveo je ljude na dno mora, popeo ih na vrh Himalaje, i tako ih je tijesno udružio, da milijoni sa svih krajeva svijeta istodobno na radiju slušaju što negdje biva.

Međutim svak se tuži, da je sa strojem došlo mnogo zla na svijet. Odakle i kako to? Ništa zla nema u stroju nego u onom, koji njime rukuje. On je bio i bit će dobro čovjekovo. Ali tada kad on bude sredstvo, sluga čovjeka. Ali sredstvo i sluga, da čovjek njime oplemenjuje većma duh nego samo tijelo. Čovječja narav teži k nadosjetnom dobru, vječnom duhovnom životu, k sreći s Bogom u nebu. Sva materija i svako njezino oplemenjivanje ima čovjeku služiti, da lakše postizava zadnju svrhu, koja je samo u duhu, u vječnosti, u Bogu.

Zla sudbina stroja nije dakle u njemu već u njegovom izumitelju i rukovoditelju. Da se čovjek umjereno služio strojem na vlastitu korist, a pretičke njegove dobrobiti okrenuo na korist svoga bližnjega, ne bi ga danas kleo, već blagosivao. Kad je čovjek učinio stroj svojim gospodarom, tad je on zarobio čovjeka i odveo u sužanjstvo, da ga muči svakom oskudicom. Priča se, da su engleski radnici htjeli razbiti prvi stroj. Bolje bi bilo da se

pripovijeda, da je prvi stroj opomenuo svoje gospodare i one koji su njim prvi radili, da će ih on vjerno služiti, dok mu oni budu čovječji gospodarili, dok prva njegova zloporaba od njihove strane na štetu religijoznih i moralnih interesa bilo pojedinaca ili društva, okrenut će ga na štetu čovječanstva. Čovjek nije uspio razbiti stroj, jer napretku čovječje pameti niko na put ne staje, budući je to u redu Stvoriteljeve promisli, ali na žalost doživjeli smo, da je stroj bacio na tle čovječanstvo, te se opet ispunjuje vječna istina: u čem ko griješi, u tom i strađava. Čovjek je uzeo stroj, da se njime izmakne i suprostavi Bogu, zato isti stroj stupio je u ruke pravde Božje, da baš on kazni čovjeka. Ljudska zloća pomoću stroja dala je neumjereno bogastvo i nečovječje siromaštvo, u čemu stradava današnje čovječanstvo.

Zlo je čovječjeg stroja tu. S njime danas računaju svi ljudi. Traže mu lijeka. U čemu? U tako zvanoj racijonalizaciji mašinskih produkata, da svedu proizvode stroja na pravu mjeru, koliko traže ljudske potrebe. Hoće li time uspjeti dokinuti zla čovječjeg stroja?

Nipošto! Nijedna svjetovna snaga, pa ni najapsolutičnije države, nema moći, da provede praktičnu racijonalizaciju. Tomu će stati na putu sad individualni liberalizam, sad državni komunizam. U ekonomskim krizama previjaju se od boli jednako liberalna Amerika, kao komunistička Rusija. Danas privredna ministarstva svake države veoma dobro znaju za riječ „racijonalizacija", a uza sve to koje države uspješno i općenito na djelu je provađaju? Pače mogu li je provesti neovisno od drugih država? Ekonomski je život internacijonaliziran. Baš ovih dana novine javljaju vijesti o svjetskoj privrednoj konferenciji u lipnju o. g. u Londonu. Samo je pitanje: ili će tamo politika diktirati ekonomiji ili će ekonomija povući za sobom i politiku? U nijednom slučaju nemamo opće svjetske racijonalizacije. Niti je vedro političko svjetsko obzorje niti su svjetski nacijonalistički duhovi spremni na opće razoružanje, zato niti su dobro utrti putevi koji vode uspješnom raspravljanju za riješenje svjetske ekonomske krize. Štogod će možda koristiti, ali to će sličiti kojem lijeku koji časovito i djelomično koristi, da opet bolest baci u smrtonosnu ognjicu.

Čemu ovaj opravdani pesimizam? Zato, što nije ekonomska kriza u stroju, jer je on danas savršeniji nego prije rata; nije kriza ni u ekonomiji, budući ekonomija, i kao znanost i kao praktično svagdanje življenje kod običnog seljaka, nije nazadnije nego u nedavna vremena; nije kriza ni u orijaškom napretku tehnike, jer svi ljudski izumi otkrivaju bogastvo naravi, da se njime čovjek pomogne u sreći života.

Kriza je u čovjeku. Kriza je ljudi. Kriza je čovječje pameti, volje, srca. Nije materija u krizi, već čovjek. Nije ni čovjek u krizi, već kriza je u čovjeku. Kriza je u poremećenju čovječje na-

ravi Čovječja je narav duhovna, nematerijalna. Tijelo jest čovjeku dio njegove naravi, ali ono je samo materijalni sluga čovjeka-duha. Čovjek-duh u bitnoj i naravnoj je vezi sa svojim Stvoriteljem, Bogom. Čovjek dolazi s neba na privremeni boravak na zemlji, zato mu se je povratiti svom Ocu-Bogu. Na zemlji je za kušnju čovjek postavljen među zemljom i nebom, među duhom i materijom, među svijetom i Bogom. Dok se čovjek drži u harmonijskoj ravnoteži među višim i nižim u sebi, to jest među duhom i materijom; dok tijelo drži pokorno duhu, a duh vječnom Duhu-Bogu, dotle nema krize u njegovoj naravi. Kad je čovjek u sebi i s Bogom sređen, nema krize u njegovu djelovanju i životu niti će mu stroj donijeti krizu u ekonomiji. L. B.

KNJIŽEVNI PREGLED

1. DAUSCH Dr. PETRUS, *Die Drei älteren Evangelien übersetzt und erklärt. (Die hl. Schrift des N. Test. hrgrs. von Dr. Fritz Tillmann.)* Peter Hanstein, Verlagsbuchhandlung. Bonn. 1932. Cijena 19.50 RM. Format 25½×17 cm. XV + 588 strana.

2. LUSSEAU A. — COLLOMB A., *Manuel d' E'tudes bibliques.* Paris (VI). Pierre Téqui, Libraire E'diteur. 82, 'Rue Bonaparte, 1932, T. IV, Les Evangiles. Format 23 × 14½ cm. VII + 907 strana.

1. Prof. dr. Petar Dausch na visokoj školi u Dillingenu napisao je komentar u sva tri sinoptika. Uvodu posvećuje prvih 40 strana. Zastupa tradicijonalno mišljenje, da su Matej, Marko i Luka napisali svaki svoje evanđelje. U sinoptičkom pitanju kaže (str. 25), da „tradicijonalna hipoteza" ne može da riješi to pitanje, sadrži vazda ipak oslon istini. O Marku veli, da njegov karakter dokazuje njegovu neovisnost. U izvještajim Marko pokazuje svoju izvornost, da ne ovisi o Mateju (str. 26). Priklanja se uz „Benützungshypothese", a „Zweiquellentheorie" odbacuje. Povijesnu vjerodostojnost dokazuje kvalifikacijom svjedoka. Svjedočanstvo triju prvih evanđelja jamči od sebe za njihovu vjerodostojnost. Svjedoci neposredni i posredni pokazuju svoju iskrenost. Od svih sinoptičkih evanđelja najbolje i najopširnije je obradio Matejovo, zatim Lukino i Markovo. U obradbi i tumači evanđelja opaža se apologijski ton, a u Mateju je proliksan. Ne usvajam mnijenje g. psica (str. 51), da su istočni mudraci iz partskog carstva došli u Betlehem godinu poslije rođenja Kristova. Dobro zapaža, da je njihova zvijezda čudna pojava, a ne prirodni spoj Jupitra s Saturnom (str. 53). Računa, da je Herod poklao 20—30 betlehemske djece (str. 59). O govoru na gori kaže, da je Pjesma nad pjesmama kršćanskog blaženstva historijskog Krista, koje obećavaju trajnu ustanovu. U pitanju, kad je Krist umro prema sinopticima i IV. evanđelju, napušta *„Antizipationstheorie" „Translationshypothese"*, a zagovara *„harmonijsku teoriju"* (str. 331). Na osnovi Mk. 14, 23 pripušta Judinu pričest (str. 548). Učenici u Emausu (str. 564) nijesu mogli zapoznati Krista u lomnjenju kruha, jer nijesu učesnici bili na zadnjoj večeri. Osvrće se na nove rezultate evanđeoske literature.

Komentar je pisan laganim stilom. Preporuča se svim bogoslovnim učilištima i bibliotekama kao moderan i koristan tumač.

2. Lusseau A. i Collomb obrađuju priručnik biblijskih proučavanja i nauka prema planu od šest godina teologije na osnovi apostolske poslanice Pija X. „Quoniam in re biblica" 27. III. 1906. Četvrti svezak radi o evanđeljima. Gospoda pisci hoće ovom metodom i razdiobom biblijske nauke da iscrpe sve sv. Pismo i priprave mladog bogoslova vješto da zna odgovoriti na sve prigovore, koji se dandanas podižu protiv božanstvenosti

sv. Pisma, i da ih učini sposobne, kako će moći da se posvete ozbiljnom proučavanju sv. Pisma. Plan je veleban, uputa pametna, cilj opravdan i kristan, nego mi se čini, da bi se moralo ovom novom metodom napustiti akademsku obuku, koja je u životu kod svih teologijskih zavoda. Za biblijski studij ulaze razne biblijske discipline, kao uvod u sv. Pismo S. i N. Zavjeta, eksegesa pojedinih knjiga, hermeneutika, arheologija, filologija sv. Pisma, povijest S. i N. Z. i t. d. Neznam, kako bi se dao sav ovaj način, koga i Prado-Simon u Italiji i Španjolskoj zagovaraju, u sklad dovesti s napredkom i razvojom današnjih biblijskih znanosti, koje su stvorile svoj predmet, plan i svrhu? Istina je, prema metodi Lusseau-Collomba, one se sintetiziraju u jednoj cjelini, no mislim, da to ne odgovara današnjem naučnom planu biblijskih znanosti. S tim ipak ne ću da rečem, da ovaj plan naučavanja ne vrijedi, nego da nije u skladu s današnjim razvojem biblijskih znanosti, koje teže, da se svaka za sebe ponapose razvija, a sve skupa uzete, da tvore veličanstven hram znanosti. Polag udžbenika pojedinih biblijskih disciplina, ja bih rekao, da se nabavi i čita priručnik Lusseau-Collomba, jer on će ispuniti neke praznine teolozima i pružiti im kao nova biblijska *summa* sintezu biblijskih pitanja.

Lusseau-Collomb u ovom djelu raspravljaju o riječi, povijesti, značaju i redu evanđelja (str. 1—12). U uvodu (str. 15—237) rade o sinopticima napose, sinoptičkom pitanju i evanđelju, te evanđeoskom milieu. Dopada mi se, kako rješava sinoptičko pitanje (str. 107) i dokazuje povijesnu vrijednost IV. evanđelja (str. 152—164). Drugi se dio knjige (str. 240—889) bavi analizom četiri evanđelja, koja je bistro i jasno napisana. U pitanju rodoslovlja Kristova kod Lk. 3, 23-38, tvrdi: „Genus a parte matris nullum est" (str. 272). Kristov javni život produžuje preko tri godine nekoliko mjeseci (str. 336). Da riješi raspru između sinoptika i IV. evanđelja o vazmenoj večeri prihvaća harmonijsku teoriju Lichtensteina i Billerbecka (str. 761). Knjiga donosi neke slike, koje nijesu lijepo izrađene kao n. pr. u njemačkom priručniku Holzammer-Selbsta.

Lusseau-Collomb je neka vrsta novog izdanja biblijskog priručnika Vigouroux-a-Bossuet-a-Brassaca.

Pored svih ovih opazaka Lusseau-Collombov biblijski priručnik toplo preporučujemo svim bogoslovcima i svećenicima, koji žele, da se usavrše u poznavanju sv. Pisma prema sadašnjim potrebama i prilikama vremena.

Dr. fr. Juraj Božitković.

P. IGNACE-MARIE O. F. M. — ***Saint Bonaventure en Alsace et en Lorraine.*** Strasbourg 1932. In 8—20 p.

P. IGNACE-MARIE O. F. M. — ***Abjurations protestantes dans les églises franciscaines de Rouffach et de Louppach*** (1614—1617 et 1716—1768). Paris, 1931. In 8—19 p.

P. IGNACE-MARIE, O. F. M. — ***Une soutenance de thèses théologiques au couvent de Franciscains de Rouffach en juillet*** 1729. Strasbourg, 1930. In 8—16 p.

O. Ignacije-Marija, član franjevačke provincije sv. Paškala u Francuskoj, objelodanio je dosad svu silu članaka, brošura, knjižica, u kojima

lijepo osvjetljuje pojedine točke iz povijesti svoje provincije. Ovdje ćemo se s nekoliko riječi osvrnuti na tri posljednje njegove publikacije u tom pravcu.

I. U rukopisima, koji sadrže razne govore sv. Bonaventure nalazimo do 250 topografskih i kronoloških bilješki, koje povjesniku iterkako pomažu, da označi tačno vrijeme djelatnosti Serafinskog Naučitelja, te da uzastopce slijedi njegovo putovanje kroz Francusku, Španjolsku, Njemačku itd. Posvuda je sin Asiškog Ubogara neumorno sijao riječ Božju. A Asizu propovijedao je barem 80 puta, a imamo do 150 nacrta njegovih govora, koje je održao u Parizu, od kojih jedan dobar broj u nazočnosti Sv. Ljudevita „coram rege et familia". No nijedna takova bilješka, pa ni nitko od starijih biografa ne veli nam, da je Bonaventura pohodio istočni dio Francuske. Međutim tri grada Elsas-Lotaringije (Neufchâteau, Metz, Sorrebourg) prisvajaju sebi čast, da su primili u svoje krilo sredovječnog velikog mistika i govornika. Štaviše, neka stara kronika svjedoči, da je Sv. Bonaventura obašao sve samostane elsaške i da je presjedao god. 1271 provincijalnom kapitulu. O. Ignacije-Marija kritičnim okom, silnom erudicijom, ukratko rješaje ovaj problem; naime, da li se ovdje radi o prostim legendama ili o historijskim činjenicama. On dolazi do ovih zaključaka: dokumenti, koje posjedujemo, ne dopuštaju nam da rečemo, da je sv. Bone bio u Metzu ili u Neufchâteau. No povjesna je nepobitna činjenica, da je Svetac propovijedao u jednom od samostana strasburške provincije. Također je veoma vjerojatno, da je Sv. Bonaventura presjedao god. 1271 provincijalnom kapitulu stare provincije „Aergentinensis", i da je potvrdio izbor budućeg biskupa u Toulu, Konrada Probusa, kao šestog provincijala strasburške provincije.

II. u XVII. i XVIII. vijeku mnoštvo je protestanata privedeno u krilo katoličke Crkve u Elsas-Lotaringiji. O. Ignacije-Marija iznosi na svijetlo djelatnost franjevaca u tom plemenitom poslu. On spominje kako je na pr. franjevačka strasburška provincija god. 1701 privela u krilo kat. Crkve 211 krivovjeraca; god. 1702: 124; — god. 1705: 288; — god. 1706: 157; 1708· 299 i td. Posebno na temelju neobjelodanjenih arhivijalnih dokumenata spominje obraćenja, koja su se zbila u franjevačkoj crkvi u Rouffachu i u Louppachu. O. Kristijan P. Kopp, gvardijan samostana u Rouffachu, od god. 1614 do god. 1617. priveo je u krilo kat. Crkve 46 krivovjeraca.

Iz ove objektivne rasprave, jasno se razabire velika djelatnost franjevaca na misijskom polju u istočnoj Francuskoj početkom XII. i XIII. vijeka.

III. Nesamo na misijskom polju, strasburška franjevačka provincija ima velikih zasluga, nego ona se je odlikovala i na znanstvenom polju rada. Franjevačke škole u Elsas-Lotaringiji za vrijeme humanizma bile su središte intelektualnog života. Te škole bile su kula pravovjerja: njima se mora zahvaliti što racionalizam nije zahvatio teologiju u Elsas-Lotaringiji, kao što se je to dogodilo po drugim pokrajinama. Osim toga u ovim školama naučavala se je svedter čista i nepatvorena nauka velikog franjevačkog naučitelja Ivana Duns Skota. O. Ignacije-Marija našao je u okviru neke stare slike sadržaj javnih teza, koje su se god. 1729 branile, u nazočnosti uglednih

ličnosti, na teološkom franj. učilištu u Rouffachu. On je uspio da otme zaboravi sadržaj tih teoloških rasprava. Iznosi „Conclusiones ex universa theologia selectae juxta mentem Joannis Duns Scoti doctoris Subtilis". Sve glavnije točke Duns Skotove filozofije i teologije bezkompromisno se odobravaju. Naravski, da je tu i teza o Neoskvrnjenom Marijinu Začeću.

* * *

Franjevačka provincija sv. Paškala u Francuskoj može potpunim pravom da se ponosi svojom slavnom prošlošću. No i danas ona lijepo razvija svoju djelatnost na svim područjima. Među raznim piscima ove provincije osobito se ističe O. Ignacije-Marija. On je historik u pravom smislu riječi. Resi ga velika erudicija, jak kritični duh, objektivnost, kao što i lijep stil tako da ga čovjek posebnom ugodnošću čita.

F. K. Balić

*

M. GUE'CHOT, *Mystères et Lumière.* XVII—257. P. Téqui, Paris 1933. Fr. 13. —

2. H. WILLETTE, *Une étoile: Eve Lavallière.* Str. 250. P. Téqui, Paris 1933. Fr. 12. —

3. WILNED, *Si les hommes avaient su regarder les bêtes.* IX—187. P. Téqui, Paris, 1933. Fr. 12. —

4. ROSAT, *Le Credo des Humbles.* Str. 300. P. Téqui, Paris, 1933. Fr. 12. —

5. De BONNIE'RES, *Figures de Miraculés.* XX—272. P. Téqui, Paris, 1933. Fr. 12. —

1. U ovoj knjizi tri su dijela. U prvom, pod naslovom „Neizmjerna moć", pisac promatra svemir i u njemu vidi velebno djelo Božjeg svemogućstva. U drugom dijelu „Neizmjerna mudrost" iznosi čudesa iz bilinskog i životinjskog carstva. U njima i još više u umnom čovjeku, vidi se kako je umni Stvoritelj mislio na sve i najmanje sitnice. U svemu se vidi Njegova neizmjerna mudrost. Treći dio „Neizmjerna Ljubav" crta nam život pod zakonom evanđelja i pod nemilosrdnom desnicom tirana. Ropstvo i kršćanstvo. Tu odskače sva uzvišenost kršćanske ljubavi.

2. Eve Lavallière! I opet jedan primjer brojnih savremenih obraćenja. Eve Lavallière bila je prvorazredna glumica; svijet joj je obećavao sve što bi htjela. U životu bila je dosta zastranila. O njenom obraćenju govori ova knjiga. S pravom je autorica zove da je „Moderna Marija Mandalina". Milost, koja je nju osvojila, osvojit će mnogu dušu, koja čuje za nju.

3. Malc neobičan, ali sasvim ispravan naslov. Čovjeku se je htjelo mnogih vjekova, neprestanog napora i proučavanja, da dođe do nekih modernih iznašašća. A to su nerazumne životinje imale od svog početka! Ronilačko zvono, fotografski aparat, zvučnik za gramafon i radio, električne projekcije, umjetno svijetlo, lov na ušicu, aeroplan... Sve je to savršeno kod životinja. Da su ljudi malo bolje to proučavali, bolje bi upoznali umnog Stvoritelja, i bili bi prije došli do mnogih iznašašća.

4. Mr. Gibier, poznati apologeta, za poslijeratno doba izdao je posebno djelo „Religion". Knjiga o kojoj govorimo kratki je sadržaj njegovog djela. Tu se raspravljaju razna temata, o kojima svaki današnji čovjek čuje govoriti, i o kojima mora znati pravo stanovište. U četiri poglavlja obrađuje neke istine, koje nas uči sami naš razum, neke vjerske istine i osnove kršćanskog morala.

5. Ove godine slavimo 75. godišnjicu lurdskih ukazanja. Između ostalih djela, izdatih za ovu zgodu, moramo spomenuti „Figures des Miraculés" od Bonnières-a. Tu su opisana neka od velikih lurdskih čudesa, ali tako da je pisac istražio i uvažio mnoge okolnosti i pojedinosti, koje su nam dosada bile nepoznate, a koje imaju svoju veliku važnost. Naročito zapaža duhovne učinke ozdravljenja t. j. razna obraćenja prigodom ozdravljenja. Veliki dokaz božjeg upravljanja svijetom.

Sva su ova djela namijenjena savremenom čovjeku, koji mora znati bar najglavnije o onom, o čem čuje govoriti u svakoj prigodi.

Dr Bože Vucić.

*

GEORG LUTZ: *Wahre Grösse.* S 144, kt. M 2,20. gbd. 3,30 Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn.

Urednik lista „Nedjelja", koji izlazi u Augsburgu, G. Lutz napisao je vijenac novela pod naslovom: „Prava veličina". Te su novele pisane posve modernim stilom, lako i uvjerljivo, kratko i pregnatno. Ta ukusna knjižica pisana je ne samo za ugodnu zabavu, kao lako i zanimljivo štivo, nego nam pisac u njima obrađuje 25 važnih tema u formi legenda aplicirajući ih na svagdanji život. Radi toga te su novele vrlo zgodno i praktično štivo za nedjeljno čitanje i razmatranje. Osobito je krasna legenda, kako sv. Filip Neri lovi ljudske duše pomoću male i nevine dječice.

Dr. Knezović.

*

AGAPITUS M. De SOBRADILLO O. M. C., *Tractatus de religiosarum confesariis* ad normam Juris Can. concinnatus. 8° (XIV—258). Torino (Italia). R. Berruti e C. Cij. 13 Lir.

Novo pravo kat. Crkve zapadnog obreda proglašeno g. 1917 počinje novu eru u razvoju kanonskoga prava. Možda nijedna crkvena znanost ne svraća pozornost današnjih bogoslovskih učenjaka kao znanost crkvenog prava. Knjige o kanonskom pravu niču kao gljive pod raznim oblicima. No opširnog i temeljitog djela o čitavom novom Zakoniku još nema, a i ne može da ga bude, jer je u ono 2414 kanona skupljeno iskustvo od dvije hiljade godina, pa prije treba da dođu monografije o pojedinim pitanjima. Takovu monografiju imamo u ovoj knjizi.

Kapucin O. Ag. de Sobradillo, doktor obaju prava, u ovoj knjizi kojom je on postigao doktorat na universi u Friburgu (švajcarskom), raspravlja o ispovjednicima redovnica, o čem je govor u Kodeksu Kan. Prava u 8 kanona (520—527). Knjigu dijeli u dva dijela: o ispovjednicima stalno određenima i o ispovjednicima neodređenima, ali kod kojih se redovnice ipak mogu ispovjediti. Četiri su vrste ispovjednika stalno određenih: redoviti

ispovjednik čitave zajednice, izvanredni ispovjednik čitave zajednice, specijalni ispovjednik i svima ovima „pripadnici" koje neki kanonisti zovu „suplementarnima", drugi „slučajnima", treći „izvanrednim partikularnima,". Zatim govori o spremi, imenovanju i službi ovih ispovjednika. Neodređeni su ispovjednici, kad se tiče bolesnice, skroz slučajna ispovijed i razni privilegisani ispovjednici.

Auktor posebnu pažnju zaslužuje radi metode kojom tumači kanonsko pravo. Svaki odsjek ima najprije historijski razvoj pa onda sadanju disciplinu. To odgovara naputcima Kongregacije za sjemeništa od 7/8 1917. Možda bi bilo bolje, da je slijedio ove naputke i u generalnoj diobi, da je naime slijedio kanon po kanon redom samoga Zakonika. Svakako je djelo vrlo solidno obrađeno pa se time preporučuje svim ispovjednicima redovnica, svim biskupskim kurijama, a i drugim svećenicima koji imaju prigodu da u posebnim slučajevima primaju ispovijedi redovnica. *Rogošić.*

•

Le ROHELLEC JOSEPH, *Problemes philosophiques: La connaissance humaine. Les fondements de la morale.* XIV—370. P. Téqui, Paris 1933. Fr. 23.50. — U današnje, neka na oko materijalističko doba, uvelike se pretresaju filozofska pitanja. To je naravna reakcija na grubi materijalizam. Le Rohellec raspravlja u svom djelu o dvama velikim i baš danas savremenim pitanjima: o problemu spoznaje i o temeljima morala. U prvom dijelu: o problemu spoznaje, u četiri susljedna, po dva francuska i dva latinska odsjeka, iznosi sva pitanja, koja spadaju u to poglavlje. Osobito se je pozabavio analogijom: njezin metafizički temelj i primjena analogične spoznaje na naše znanje o Bogu. Odlučno i sa nepobitnim razlozima naglasuje stvarnost naše spoznaje proti modernom idealizmu.

U drugom dijelu, koji je vas napisan francuski, radi o pozitivističkoj struji u današnjoj filozofiji, o pozitivističkoj, sociološkoj, individualnoj i socijalnoj morali, te o metafizičkom temelju morala. Na kraju radi o nekim pitanjima, koja se odnose na oba prva dijela.

Le Rohellec je majstor u obradbi ovih teških pitanja. Njegovo će djelo zauzeti vidno mjesto među knjigama, koje rade o ovom predmetu.

Dr Bože Vucić.

•

MESSENGER E. C., *Evolution and Theology.* XLV—313. Burns Oates et Washbourne Ltd. London, 1931. Cij. 12/6. — Uvijek je aktuelno pitanje o postanku i razvoju života, napose o razvoju čovjeka. Za nj se zanimaju ne samo prirodoslovci nego i teolozi. I to s pravom. Jer, dok bi neki prirodoslovci htjeli, bez razloga, teorijom o razvoju isključiti nauku o Bogu, dotle teolozi i filozofi, s potpunim pravom, ističu, da razvoj, kad bi on zbilja i bio, ne samo ne bi isključivao Božji uticaj, nego bi ga, na sasvim posebni način, naglasivao i zahtjevao.

Messenger i spituje u spomenutom djelu koje je stanovište sv. Pisma, sv. Otaca i Crkve prema ovom pitanju. Sasvim ispravno naglasuje da prirodne znanosti, do dana današnjega, nemaju nikakva dokaza za razvoj. To nam potvrđuju i najveći današnji evolucionisti. Ali mislimo da i sami pisac

ima dosta proizvoljnih, neosnovanih pogleda na držanje sv. Pisma i sv. Otaca u ovom pogledu. Zaključuje na nekakvo negativno držanje, ali za to ne donosi osvjedočavajućih dokaza.

Dr Bože Vucić.

•

FAULHABER, Kardinal M.: *„Zeitrufe — Gottesrufe".* Gesammelte Predigten. 8° XXVI, 470 S. Freiburg i. Br. 1932, Herder. — Stoji brošurano 4,80 M., vezano 6,20 M.

Knjiga sadrži 50 marljivo izrađenih propovijedi o najraznovrsnijim aktuelnim pitanjima. Suvišno je ovo djelo izričito preporučiti, jer je imenom visokog pisca rijetka i trajna vrijednost dovoljno zajamčena. Ne samo kao govornički primjeri, nego u prvom redu kao naučno-pastirske upute sačuvat će ovi govori svoju vrijednost i za buduće decenije.

VILLAM, Dr. Franz Michel: *„Das Leben Jesu im Lande und Volke Israel".* Mit 33 vom Verfasser selbst aufgenommen Bildern. 8°. XII, 514 S. 24 S. Tafeln. Freiburg i. Br. 1933, Herder. Stoji brošurano 5,80 M., vezano 7,50 M.

Sasvim originalna knjiga. Prava novost. Popularno-znanstveni prikaz Isusovog života, koji hoće svojim podacima naknaditi sve ono što je prvim čitaocima evanđelja bilo neposredno poznato i čitaju se sa najvećim zanimanjem. Ima ih svega 32. Prikaz od početka do konca diše zrak neposredne „sadašnjosti". Nije pretjerano ako ovo djelo nazivamo epokalnom tvorinom. Pisac je priznat bogoslov, učenjak i pjesnik.

DONDERS, Dr. Adolf: *„Lichtstrahlen".* Religiöse Gedanken im Werktagsleben. 3 Bände. 8°. I: VI, 116 S.; II: VI, 148 S.; III: VI, 118 S. Freiburg i. Br. 1932, Herder. Stoji vezano 5,60 M. Pojedini svesci mogu se i posebno dobiti, a stoje po 1,40 M.

Jedna lijepa zbirka utješnih misli. Kratka, ali simpatična dikcija. Usrdan ton. Kao glas iz vječnosti. Svijetlo u tmini otpalih i indiferentnih i mlakih. Utjeha u brigama i borbama ovih teških i jadnih dana neviđene krize.

FISCHER, Joseph: *„Seelenpflege".* Aufmunterung und Anleitung zu einem gesunden, glücklichen Seelenleben. 4. Aufl., XI, 226 S. Freiburg i. Br. 1932, Herder. Stoji vezano 3,60 M.

Na osnovu dvadesetgodišnje suradnje sa jednim „dobrim kršćanskim liječnikom" u pogledu pitanja, koja zasiječu u duhovni život, pruža nam iskusni dušobrižnik svoje praktične upute. Materijalno orientiranim ljudima pokazuje put k duševnoj sreći, a općenito daje dobro upute za razumjevanje moderne duše, koja pati na živčanoj slabosti. Vrhunaravni svijet i djelovanje milosti dobro su naglašeni. Prispodobe su često uzete sa područja tehnike. One su stoga veoma konkretne ali ponekad ipak nešto smjele. Knjiga vrijedi. *Dr. Vilim Keilbach.*

•

KARRER, Otto: *„Der mystische Strom".* Von Paulus bis Thomas von Aquin. 452 Seiten, 17 Tiefdruckbilder. 1926. — „Die grosse Glut". Textgeschichte der Mystik im Mittelalter. 532 Seiten, 17 Tiefdruckbilder. 1926.

— „Gott in uns". Die Mystik der Neuzeit. 396 Seiten, 17 Tiefdruckbilder. 1926. Ars sacra, München. — Svaki svezak stoji vezano 5,80 maraka.

WILD, Pfarrer Karl: *„Frohes Kreuztragen"*. 224 Seiten, 13 Tiefdruckbilder. 1931. Ars sacra, München. Stoji vezano 3,15 M.

ECKARDT, P. Dr. Andreas, O. S. B.: *„Frohbotschaft Jesu Christi"*. Evangelienharmonie. 448 Seiten, 40 Tiefdruckbilder. 1931. Ars sacra, München. — Stoji vezano 4,20 M.

1. Karrer pokušao je podati u tri sveska zbirku kat. „mistike". Pojam mistike uzima ovdje u najširem smislu, ukoliko obuhvaća sve pojave nutarnjeg života u onom velikom okviru susretanja duše s vječnim Božanstvom. Sa velikim razumjevanjem i dobrim ukusom izabrao je najljepše svjedodžbe kršćanske pobožnosti, koje trebaju služiti kao duhovno štivo i razmatranja.

2. Krasna knjižica iz pera jednog revnog svećenika, koji je sam mnoge proveo u teškoj bolesti. Tu je nagomilana golema množina izabranih tekstova, koji će se sa velikom utjehom čitati u časovima ozbiljne kušnje i velike patnje. A znamo svi što može koristiti dobra knjiga u tim mračnim časovima!

3. Ovaj harmonijski pregled Isusova života u ukusnom džepnom izdanju veoma se preporuča za svagdašnje štivo. Pisac u glavnom slijedi prikaz čuvenoga Lagrangea; u kronološkom redu se drži osobito sv. Luke, te na osnovu evanđeoskih izvještaja pruža građanske godine u odgovarajućim kratkim odsjecima.

Dr. Vilim Keilbach.

•

ALLO, E. B., *Plaies d' Europe et Baume du Gange*. Str. 236. Les Editions du Cerf, Juvisy (Seine — et — Oise). 1931. Fr. 15. — Evropa je teški bolesnik. Ubile su je svakakve socijalne, ekonomske i filozofske avanturističke teorije. Kad su se ove stale pomale primjenjivati u djelo zadale su Evropi nemili udarac, od kojeg danas leži teško bolesna. Mogao je i morao je ovaj teški bolesnik naći lijeka u sv. evanđelju, u evanđeoskoj etici. Ova bi bila temeljito presjekla izvor bolesti. Ali, na svoju veliku nesreću, bolesnik nije htio toga, već se je stao okretati k indijskoj teosofiji, budizmu i brahmanizmu.

Indija već od vjekova ima sve ovo, pa ipak sva ova maštanja i religiozni nazori nijesu u njoj proizveli niti počeli proizvađati one učinke, koje bi moderni evropejci htjeli da na njima učine. Stoga je moderni evropejac tipičan bolesnik, koji traži lijeka posvuda, samo ne kod kuće, u evanđeoskoj vjerskoj nauci i etici, koje ga jedino mogu spasiti. Treba opet k evanđelju, k praktičnoj primjeni evanđelja na život i Evropa će opet ozdráviti, te joj ne će padati na pamet da ide tražiti lijeka na Gangesu.

Dr. B. V.

•

LANGHAYE, *Théorie des Belles Lettres* Str. 577. P. Téqui, Paris. Fr. 22.50. — Na francuskom jeziku ima dosta priručnika za teoriju lijepe knjige. Mnogi su veoma zgodni, ali ovaj ima posebnih odlika. Bog je bio uvijek najveći i najobilniji izvor za lijepi literarni rad i stvaranje. Literarna djela, prožeta Božjim, vječnim idejama, imaju trajnu, neizbrisivu vrijednost.

Kako zamisliti i kako obraditi takova djela po svim pravilima lijepe knjige i po Božjim vječnim načelima, razlaže spomenuto djelo, koje je plod dugogodišnjeg neumornog rada P. Langhaye-a. Svakom, koji se bavi literarnim radom, pa i svakom koji imalo radi perom dobro bi došlo ovo djelo. Pisac je imao pred očima posebice učenike viših razreda i same nastavnike i njima je htio dati zgodan priručnik.

Dr. B. V.

•

De La VALLEE-POUSSIN LOUIS, *Le dogme et la philosophie du boudhisme*. Str. 210. Beauchesne, Paris. 1930. Cij. fr. 15. — Pisac, koji je već napisao djela kao: Le boudhisme; Nirvana; L' Abbidharmakoça, dao nam je i ovo o budističkoj dogmi i filozofiji. Predmet je obrađen u tri poglavlja: budistička dogma — budistička filozofija — odnošaj među dogmom i filozofijom. Dobrom analizom i preglednom obradbom svih pitanja, koja spadaju na vjerovanje i filozofiju budizma, auktor nam je jasno pokazao što je budizam za kojim se toliki evropejci zanose. Tu nam još bolje odskače sva nedosljednost, kojoj padaju žrtvom baš naši evropejci, koji bježe od kršćanstva, jer da ih steže dogma, a traže lijeka tamo, gdje su dogme kudikamo drukčije nego u kršćanstvu.

Dr. B. V.

VJESNIK

Ilijić Stjepko kao književnik. — Ilijić Stjepko rođen je 1864. u Starom Gradu na Hvaru. Nakon svršenih učiteljskih škola za neko vrijeme služio je u Dalmaciji. Prvi put se javlja u zadarskom „Narodnom Listu" 1885. Odtada pored učiteljske službe, koju je savjesno vršio, posveti se književnosti. G. 1899. prijeđe u Bosnu, gdje još bolje razvija književni rad. U Tuzli izdaje 1901. „Pjesme u stihu i prozi", koje sam kao gimnazijalac dvaput kupio i čitao sa zanosom. U Zadru mu izlazi 1907. romantički epos iz dalmatinsko-hercegovačkog života „Alibeg Čengić i Biserka". S. Ilijić ostavlja ponosnu Bosnu i zaklanja se s obitelju u bijeli Zagreb 1917., u kojemu nam ga nemila smrt ugrabi 7. II. 1933. Ilijićev je književni rad bio mnogovrstan. Surađivao je u Tresićevom „Novom Vieku", „Učiteljskoj Zori" u Mostaru, sarajevskoj „Nadi", „Sarajevskom Listu"; u „Vijencu" 1903. potpunja Preradovićevu „Lopudsku siroticu"; „Prosvjeti" i „Savremeniku". U „Hrvatskoj reviji" izlazi njegova radnja o prijevodima Mažuranićeve „Smrti Smailage Čengića" na svjetske jezike. Iz talijanskog jezika prevodi Foscolove „Grobove". Piše i prevodi na talijanski jezik Kranjčevića u „Nuova rassegna" u Firenzi i u rimskoj „Rivista di letterature slave". Njegov književni rad odiše idealizmom i domovinskim čustvom. Pisao je i uzgojne radnje i gospodarske članke. Bio je veoma plodan književnik.

J. B.

Prof. Pivčević don Ivan, historik Poljica i glagolačkog bogoslužja. — Pivčević don Ivan rodi se u Gatama 1863. Gimnaziju je učio u Prikome kod Omiša i Dubrovniku u kome je položio ispit zrelosti s odličnim uspjehom 1882. Bogoslovne nauke vršio je s odlikom u centralnom sjemeništu u Zadru. Bio je zaređen za svećenika 1885. Nakon svršenih nauka služio je najprije u kotorskoj biskupiji kao izloženi kapelan u Risnu, zatim 1890. kao kateheta-suplent na zadarskoj gimnaziji. G. 1891. prelazi u Split i biva imenovan prefektom u sjemeništu. Od 1893—1924. obnaša katehetsku službu na splitskoj gimnaziji. Bio je pobožan, radišan i učen svećenik. Bavio se je posebno proučavanjem poljičke povijesti i glagolačkog bogoslužja. Neke su mu radnje otiskane u „Programu splitske drž. gimnazije", a druge u „Listu Biskupije". U Supplemento al Bullettino (1908. str. 18) Pivčević je objavio raspravu „Nekoliko poljičkih isprava iz XV. vijeka". U dodatku „Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku" 1921. štampao je monografiju „Povijest Poljica". U dodatku istog Vje-

snika 1932. str. 1—96. izašla mu je opsežna studija „Glagolsko bogoslužje i spitski sabori". Umre u Splitu 29. IV. 1933., a bješe pokopan u Gatama 30. IV. u obiteljsku grobnicu.

J. B.

Smrt M. P. O. Vendelina Vošnjaka. — 18 marta 1933. umro je u franjevačkom samostanu u Zagrebu na Kaptolu M. P. O. Vendelin Vošnjak. Rodio se je na 13 sept. 1861. u Velenje u Mariborskoj biskupiji, a u Red je stupio 14 septembra 1878. Filozofiju je učio u svojoj provinciji, a teologiju u Gracu i Insbruku. Poslije nego je položio tri rigoroza iz filozofije ređen za svećenika na 26 marta 1884. Već kao mladomisniku povjeren mu je uzgoj mladeži u Zagrebu i Varaždinu. God. 1895. izabran je za gvardijana zagrebačkog samostana i odtad je neprestano obnašao veće časti u Redu. 1898. imenovan je Komisarom provincije sv. Ladislava u Mađarskoj, te je radio na podizanju Hrvatske provincije, kojoj su imali pripasti neki samostani, rasijani po drugim provincijama. 1900. zbilja osnovana je Hrvatska provincija, kad je, pod predsjedanjem samog Generala Reda, O. Vendelin izabran za Provincijala. Generalnim definitorom postao je 1915. Bio je više puta gvardijan u Zagrebu i na Trsatu, a god. 1924. izabran opet za provincijala, te se je dao na podizanje novog Kolegija i gimnazije u Varaždinu za uzgoj franjevačke mladeži. Bio je u više navrata generalni pohoditelj (vizitator) u raznim našim provincijama, pa u Bavarskoj, Saskoj, Češkoj, i Mađarskoj. Ovih zadnjih godina bio je gvardijan na Trsatu. Tu se bolest pogoršala i od nje je izdahnuo u Zagrebu na 18 marta ove godine. — Raja se naužívala duša izglednog sina sv. Frane i uzornog svećenika!

Smrt Don Ivana Prodana. — Don Ivo Prodan rodio se je u Janjini 31. prosinca 1852., a umro je u Zadru 10. ožujka 1933. Najveći dio svog života proveo je u Zadru. Osnovao je stranku prava u Dalmaciji i bio njen voda sve dok je nije nestalo uslijed rata. Bio je jedan od najjačih hrvatskih političara u Dalmaciji. God. 1877. pozvan je da bude urednikom katoličkog glasila „La Dalmazia Cattolica". Već 1878. Prodan mu nadodaje podnaslov „Katolička Dalmacija", a 1880. nalazimo samo hrvatski naslov, u kom je već naskoro stao zastupati hrvatstvo i pravaštvo proti talijanašima i „narodnjacima." Bio je veoma radin. Zasnovao je ili uređivao brojne listove i časopise kao: „Katolička Dalmacija", „Stekliš", „Hrvatska", »Croatia«, »Pravaš«, »Il Popolo«; „Hrvatska Kruna". Izdao je i mnogo drugih, većih ili manjih rasprava. Tako: Il Dalmata che si guarda nel suo specchio (1880); Razmišljaji i istina (1884); O novom narodnom programu (1885); La secchia rapita ili obračun između srba i hrvata (1889); Spisi Don Ivana Prodana: Uspomene, sastoje se iz devet svezaka političkog i patriotskog sadržaja. Još je napisao „Povijest glagolice i njeni izvori" (1900); Contro il glagolito (1900); Je li gla-

golica pravo svih hrvata? (1904). Bio je neprestani predsjednik pravaške stranke i narodni zastupnik u Zadru i u carevinskom vijeću u Beču. U ustrajnosti i radu nije imao premca, uz to je bio čisti karakter i bez sebičnosti i svećenik uzorna života.

Kurs kršćanske filozofije u Pragu. — Čehoslovački dominikanci, ovih zadnjih godina pokazuju veliku agilnost. Osnovali su časopis oko kog su skupili veliki broj intelektualaca, preveli su Sumu sv. Tome na češki, prošle su godine održali filozofski kurs. Za jesen spremaju, sa ostalim katoličkim intelektualcima, novi filozofski kurs, koji će se održati u prostorijama benediktinskog samostana u Prag-Brevnovu. U prvom redu namijenjen je češkim intelektualcima. Tu će se proučavati sva dogmatska i socijalna pitanja, koja mogu interesirati današnjeg naobraženog čovjeka. Sudjelovati će mnogi strani učenjaci kao P. Gillet; Mukermann, izdavač časopisa „Gral"; O. Spann, sociolog i profesor na universi u Beču; Prof. Przywara S. J., J. Maritain, senator Rutten; bečki profesor Adler i drugi. Organizatori namjeravaju svake godine držati filozofski kurs, ako ovogodišnji uspije, u što se tvrdo nadaju.

Narodna i vjerska svečanost u Slovačkoj. — God. 833. salzburški nadbiskup Adalram posvetio je prvu slovačku crkvu, koju je podigao knez Pribina u Nitri. Sva slovačka sprema se da proslavi ovu zgodu na najsvečaniji način. Svečanosti će biti polovicom augusta te će imati, uz religiozni, i nacionalni karakter. Sudjelovati će i slovački protestanti, a izgleda da će i vlada učestvovati.

Češki katolici i protuvjerski školski priručnici. — Poznata je svijest i odvažnost čehoslovačkih katolika. U više navrata dali su znati vladi da ne će dopustiti ni trpjeti protuvjerski postupak i ispade stanovitih učitelja. Ovi ispadi iako su sada dosta rjeđi nego prije, ipak se znadu mjestimice opetovati. U tu svrhu katolički zastupnici, početkom svibnja ove godine, uložili su interpelaciju u parlamentu i zatražili od ministra prosvjete da iz školskih priručnika dokine sve što vrijeđa vjersko osvjedočenje i osjećaj. Ovi su priručnici sastavljeni kada je protuvjerska borba bila u svom jeku. Vlada će uvažiti interpelaciju i pročistiti take priručnike, kao što je već najstrože zabranila svakome napose učiteljima ma bilo koji protuvjerski postupak i propagandu u školama. Za prekršitelje su predviđene stroge mjere. — Uviđa se pomalo da je protuvjerska borba u prvom redu štetna društvu i samoj državi.

Neuspio protuvjerski nacrt švajcarskih bezvjeraca. — U kantonu Bazelu socijalisti koji su u većini u odboru za školski odgoj, zabranili su u općinskim školama kršćanske molitve i pjevanje kršćanskih pjesama. Ovo je izazvalo taki protest sa strane vjer-

nika, i katolika i protestanata, kakav se nije zapamtio odavna. U samom tom kantonu skupili su dosada preko 45.000 potpisa proti spomenutom nacrtu, a potpisali su ga i veoma mnogi roditelji, koji su inače članovi socijalističke stranke.

Pedeseta godišnjica liječničkog društva sv. Luke. — Ovo udruženje će slaviti došaste godine svoju pedesetu godišnjicu osnutka. Sazvati će se internacional-kongres, koji će ići za što većim zbliženjem katoličkih liječnika cijelog svijeta, a držati će se u Parizu. Program je slijedeći: svečana sv. Misa u katedrali Notre-Dame; dva hodočašća, jedno u Mans, kolijevku udruženja, a drugo u benediktinsku opatiju Solesmes da počaste uspomenu svog utemeljitelja Dom Couturiera; generalna skupština, na kojoj će liječnici iznijeti svoja mišljenja i predloge kako bi se medicina imala najbolje staviti u korist religije. Udruženje broji danas u samoj Francuskoj 2.000 članova. Da društvo postigne svoju svrhu liječnici drže konference i rasprave o najraznovrsnijim predmetima iz područja morala, filozofije, sociologije i ostalih znanosti u odnošaju sa medicinom. Usve i posve usvajaju i traže posvuda primjenu katoličkih vjerskih i moralnih načela. Na universama osnivaju udruženja da spase mlade đake od zaraze bezvjerja. U siromašnim gradskim predjelima vrše besplatni pregled bolesnika, u sjemeništima i misijonarskim udrugama drže predavanja. Udruženje je već dosada pribavilo sebi veliki uticaj i nedvojbeno poštovanje u Francuskoj i inostranstvu.

CHRONICA

50us anniversarius unionis scholarum in provincia Bosnae argentinae. — Jam saeculo XIII religiosi franciscani venerunt in regiones hodierni regni Jugoslaviae. Nota est antiqua Fratrum Minorum provincia Sclavoniae. Vita et labores eorum intime coaluerunt cum vita et historia populi hujus regionis. Inter antiquiores provincias in Jugoslavia eminet illa **Bosnae argentinae**, a qua ortum duxerunt vel cum ea vivebant et operabantur aliae quaedam provinciae franciscanae in hodierna Jugoslavia, Bulgaria ac Hungaria.

Juventus hujus provinciae, sicuti tunc mos erat et in aliis Europae regionibus, instruebatur in monasteriis, quae quidem erant centra et focus non solum orationis et vitae religiosae sed etiam humanitatis ac scientiae. In quibusdam eorum tradebatur

theologia et philosophia, in aliis vero aliquibus tunc sic dictae artes et humaniora — schola scilicet media hoc erat. In altera autem parte saeculi praeterlapsi e diversis monasteriis scholae congregabantur in unum locum, quasi in seminarium quodam. Haec unio, quae in provincia Ss. Redemptoris translatione omnium scholarum in conventum Sinj jam a. 1854 peracta erat, in Bosna argentina magna ex parte ad finem perducta est anno 1882 occasione adventus Ministri Generalis P. Bernardini del Vago a Portu Romantino. Nam hoc anno omnes scholae mediae in provincia congregatae erant primo in monasterio „Kreševo" deinde in „Gučja Gora" ac tandem in „Visoko", ubi a. 1900 magnum aedificium novum erectum erat. Et ex hoc tempore usque hodie viget ibi gymnasium, cui adjuncta sunt alia aedificia instituta pro juventute non aspirante ad statum religiosum. (Convictum).

Anno praeterito completi sunt 50 anni hujus unionis, sed, quia eodem anno etiam gymnasium archidioecesanum in Travnik jubileum aureum fundationis celebrabat, Superiores volentes quam maiore cum sollemnitate celebrare hanc commemorationem transtulerunt eam in d. 14 maji a. c. Preparatio ad celebrationem erat triduana devotio in qua contiones habuerunt fra A. Zloušić, fra E. Orozović, in vigilia autem festi Dr Theoph. Harapin, minister provinciae Croatiae S. Cyrilli et Methodii. Pomeridie pervigiliae venerunt Excel. Dr J. Šarić, archiepiscopus Sarajevi, Excel. fra Al. Mišić, epus Mostar, et Excel. fra J. Garić, ep.us Banjaluka ambo hi posteriores alumni ejusdem provinciae bosnensis, delegati quoque provinciarum omniumquae scholarum mediarum franciscalium in Jugoslavia; delegati aliorum institutorum, necnon deputationes S. M. Regis, aliarumque potestatum civilium. Vespere autem gymnasium, tota civitas Visoko et montes vicini igne erant illuminati.

Mane diei 14 h. 10. Missam pontificalem sub aperto coelo celebravit Excel. archipastor J. Šarić, ipseque sermone multitudinem allocutus est. Post missam pontificalem magna ac sollemnis processio theophorica ordinata est, in qua plus quam 6.000 fidelium necnon turcarum, archiepiscopus cum Sanctissimo, duo episcopi cum ducentis sacerdotibus, vexillis ecclesiasticis et musica interfuerunt — numquam talem vidit civitas Visoko. Vespere alumni Collegii sollemnem academiam sub coelo sereno dabant.

Hac occasione acceperunt franciscani multitudinem agnitionum ac gratulationum.

Ipse Sanctissimus Dnus **Summus Pontifex Pius XI** misit salutem et suam apostolicam benedictionem imprecans gratiam divinam ac progressum huic optime merito instituto. Excel. Mons. Pellegrinetti, nuntius apostolicus, necnon metropolita Croatiae Excel. Dr A. Bauer, archiepiscopus Zagrabiae miserunt epistolas gratulatorias.

Tota haec commemoratio in qua partem habuerunt omnes provinciae franciscanae in Jugoslavia, ecclesiasticae et civiles potestates, ac praesertim populus ex longinquis quoque Bosnae partibus sat clare produnt amorem aestimationem et fiduciam quibus apud eos gaudent antiqui eorum patres (ujaci) franciscani.

Minus rectus agendi modus cum graecocatholicis. — Sub titulo Progonstvo grkokatolika in quodam folio legitur notitia narrans quae et quanta graecocatholici in Bosnia (districtus Pernjavor) patiuntur. „Ukrainii graecocatholici in Bosnia gravia vulnera se pati denegare non possunt. Hi in propria pelle experiuntur quanta in hoc decennio facta sunt ut graecocatholici sive pulchris modis sive per vim perducerentur in religionem Status, ut ajunt, „in sanctam orthodoxiam" praesertim in destrictu pernjavorensi. Quomodo haec actio sancta non fuerit, melius est de ea nihil loqui, quia nulla exinde utilitas et nemo est qui aliquid auxilii afferre potest. Raptio possesionum ecclesiae et capellae graecocatholicorum in Dubrava nova, Kamenica, Lišnje, Hrvaćani, non tantum punita non fuit sed econtra aucta est nova raptione possessionis et capellae graecocatholicorum in Srdevica prope Pernjavor. Haec violenta rapina quasi legalisata est quia omnes instantiae et petitiones graecocatholicorum in tribunali in vanum abierunt (congelatae sunt). Proh dolor ecce quomodo agitur contra graecocatholicos in era „libertatis religiosae", in era „tolerantiae", in era aequalitatis confessionum et in era ubi phrases pulchrae abundant. In hac era graecocatholicis non fas est se defendere, et si se defendunt, persecutio contra ipsos movetur et in carcerem detruduntur. Imo ex condicto provocantur et denuntiantur ut pessimi cives ea ratione ut coram publico inveniatur aliquod motivum persecutionis licet notum sit ukrainos graecocatholicas usus serbicos introducere. Ideo secundum justitim K. structivos. Ecce unum vel aliud exemplum probationis gratia. Ante aliquos dies tamquam latro ukrainus agricola quidam Kondrat R. ex pago Hrvaćani ejectus est cum gendarmis in locum Pernjavor 25 kilom. distantem et statim captus sine judiciali processu. Hunc hominem expulerunt quia accusatus fuit a quodam V. Strilček, „missionario" orthodoxo inter graecocatholicos, quod nempe hic Condrat R. de ipso Strilček conquestus sit pro pecunia accepta „conversos" Serbos eficere et in ecclesias graecocatholicas usus serbicos introducere. Ideo secundum justitiam K. R. 17 dies in carcere fuit et Den. 350 solvere debuit. In hoc inaudito negotio quaedam persona officialis in aurem K. R. verba injecit: fac te orthodoxum et humiliare te dno Strilček et statim ab omnibus incomodis absolveris". In corrispondentia superdicti folii alia quaedam facta adducuntur. (v. Katolički list. Zagreb, 11/5 1933, p. 233).

Modus agendi revera minus rectus. Haec facta puto ignota

sunt Gubernio et si viris superioribus Gubernii exponerentur, certe ea punirent nec repetere permitterent.

Annus Sanctus in ecclesia orthodoxa serbica. — Barnabas Patriarcha serbo-orthodoxus et s. Synodus arhierea dedit litteras enciclicas de jubileo Redemptionis, quod vocant Annus poenitentiae **Pokajna godina.** Magna differentia est inter has litteras et litteras quas annis praeteritis (v. gr. Na Voskrs 1931. Glasnik srpske patrijaršije Br. 7. p. 98—100) dedit Barnabas, in quibus potius ad odium in Ecclesiam catholicam quam ad devotionem et instructionem religiosam excitabat fideles.

Litterae enciclicae, de anno poenitentiae Pokajna godina publicatae sunt in folio officiali „Glasnik Patriaršije" an. 1933 N. 9. pp. 138—144 Enciclica in tres dividitur partes:

I. Quid annus ad quid nos admonet

II. Quid a nobis exigit

III. Quam utilitatem nobis afferre potest

I. Hic annus poenitentiae quemlibet christianum admonere debet de ejusdem praeteritis, ut omnia nempe metiretur mensura Christi Veritatis et Justitiae Christi... ut desinens alios judicare, inciperet judicare, se ipsum juxta verba ap. Paula: Si semetipsum judicaremus non judicati essemus.

Hic annus poenitentiae toti nostrae nationi in memoriam revocare debent tempus ejusdem praeteritum, quid antenatis adfuit quando juxta legem Dni ambulabant et contra quid accidit eis quando legem Dni transgrediebantur.

II. Hic annus poenitentiae ponit nos ante Dominum Gloriae Cruci affixum et a qualibet anima christiana exigit poenitentiam. Ut quaelibet anima sincere poenitet et vitam transmutet a tenebris ad lumen. Qui orationem neglexit candellam accendat et orationem effundat Deo Creatori et Sanctis ejus. Per poenitentiam superbia locum cedat modestiae, perturbatio locum pudori, discordia paci, malitia benevolentiae, licentia vitae obedientiae, cupido misericordiae, invidia charitati fraternae, intemperantia timori Dei.

III. Ab hoc sancto anno omnes utilitates expectamus terrenas et caelestes dummodo vocem ejus intenderimus; expectamus generalem excitationem a somno peccati ad visionem spiritualis et caelestis mundi, expectamus solidam transformationem singulorum et nationis. Hoc est possibile tantum cum Christo et per Christum — Christus est vita nostra et salus nostra in utroque mundo.

Kratke ocjene knjigâ poslanih uredništvu

Erdeljanović dr. Jovan, *Prilozi pitanju: O boju na Carevu Lazu.* Predanja i dokumenti. Beograd (1933) 22. Din. 6. — Važni dokumenti za poznavanje pojedinosti iz povijesti države.

Un Saint pour chaque jour du mois. Fevrier-Avril. Vol. 1—2. Maison de la Bonne Presse (1932) 224—240. — Zgodni priručnici za duhovno štivo, napose za propovjednike. Zanimive potankosti iz života svetaca.

Duverne René, *Ma petite Manou.* Maison de la Bonne Presse, Paris. Str. 238. Roman, koji će zanimati svakoga, napose mladost i prijatelje mladosti. Roditeljima dobar primjer za uzgoj djece.

L' Ermite Pierre, *La Lampe dans la Maison...* Bonne Presse, Paris. Str. 124. Veliki broj pripovijesti, koje će zanimati svakog, koji želi napredak obiteljskog života.

Duverne René, *La folle pousuite.* Maison de la Bonne Presse, Paris. Str. 104. — Pripovijesti o zgodama iz raznih strana. Veoma zgodno, posebice za mladost. Puno ilustracija.

Humeau G., *Les plus beaux Sermons de St. Augustin.* Tome II. Maison de la Bonne Presse, Paris, (1932) 406. — 33 govora sv. Augustina. Izabrani su govori koji se mogu veoma lako upotrebiti i danas.

L' Action Catholique. *Traduction francaise des Documents Pontificaux* (1922—1932). Maison de la Bonne Presse, Paris (1933) 427. Fr. 13. — Papinski dokumenti o katoličkoj akciji. U njima se vidi sve što s. Stolica misli o katoličkoj akciji.

Duplessy E., *L' Eucharistie Sacrifice. — Le Sacrament de l' Ordre. — Le Sacrement du Mariage.* Str. 63—61—77. Maison de la Bonne Presse, Paris 1932. Tri brošurice, po fr. 2.50, u kojima poznati apologeta iznosi sve što svaki katolik mora znati o ovim svetim tajnama.

Duchene J., *La Confession.* Maison de la Bonne Presse, Paris. Str. 97. — Kratka, jezgrovita uputa kako valjano obaviti sv. ispovijed.

Chaumont H., *Visites au Tres Saint Sacrement.* Maison de la Bonne Presse, Paris. Str. 89. — Srestvo kako će djeca uspješno pohoditi presv. Oltarski Sakramenat.

E. M. T., *La Sainte Messe.* Maison de la Bonne Presse, Paris (1932) 63. Razmišljanja o sv. Misi i uputa u korisno slušanje sv. Mise.

Dragon-Brožičević, *Mihovil Pro, mučenik Krista Kralja.* Zagreb (1933) 95. Din. 6. — Životopis hrabrog isusovca, kog su 1927. krvoločni neprijatelji Crkve u Meksiku ustrijelili.

Ein Arbeitsloser denkt. Bedrückung — Erfahrung — Erkenntnis. Str. 84. Herder & Co., Freiburg in Br. M. O. 90. — Knjižica, koja će mnogomu uliti novu snagu i pokazati smisao života u današnjim teškim prilikama.

Adam K., *Die Sacramentale Weihe der Ehe.* Str. 26. Herder & Co. Freiburg in Br. M. 0.50. — Jezgrovit govor o sakramentu ženidbe proti modernoj razuzdanosti.

Maier Franz, *Kennst du dich wirklich?* Wege zum Selbsterkenntnis u. zur Gesundung der Seele. Str. 155. Herder & Co., Freiburg in Br. 1933. — Oštroumne refleksije o poznavanju duševnog života i svega oko nas. Mnogo gradiva za one koji se bave psihologijom.

I. P., *Oj mladosti, oj dragosti.* Izdalo društvo sv. Mohorja. Gotizi (1933) 125. — Svaki mladić i djevojka morali bi imati ovu divnu knjižicu; ona ih uči kako će sačuvati čisto srce i ona im govori o strašnim posljedicama razuzdanosti.

Velikonja Nardo, *Sirote.* Pripovijest će potresti svakoga koji je pročita.

Danica, koledar Društva sv. Mohorja za 1933. — Kao i svake godine Društvo sv. Mohorja izdalo je koledar Danicu punu veoma zanimivog sadržaja. I iz ovog se vidi kako naša braća pod tuđim jarmom rade na čuvanje svoje svijesti.

Tiskara „Kačić" Šibenik

Izrađuje posjetnice, tiskanice svih vrsta, časopise i knjige. Na skladištu ima sve potrepštine za župske urede. Raspolaže s modernim namještajem koliko u tiskari toliko u knjigovežnici, i zato je izradba veoma brza i tačna. Cijene vrlo umjerene.

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. Bernardin Topić — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)